

S.A.D. Tissot ... Dissertatio de febribus biliosis, seu, Historia epidemiae biliosae lausannensis, an. MDCCLV : accedit Tentamen de morbis ex manustupratione.

Contributors

Tissot, S. A. D. 1728-1797.
Francis A. Countway Library of Medicine

Publication/Creation

Lausannae : Sumptibus Franc. Grasset & Soc, 1780.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/nakq47ud>

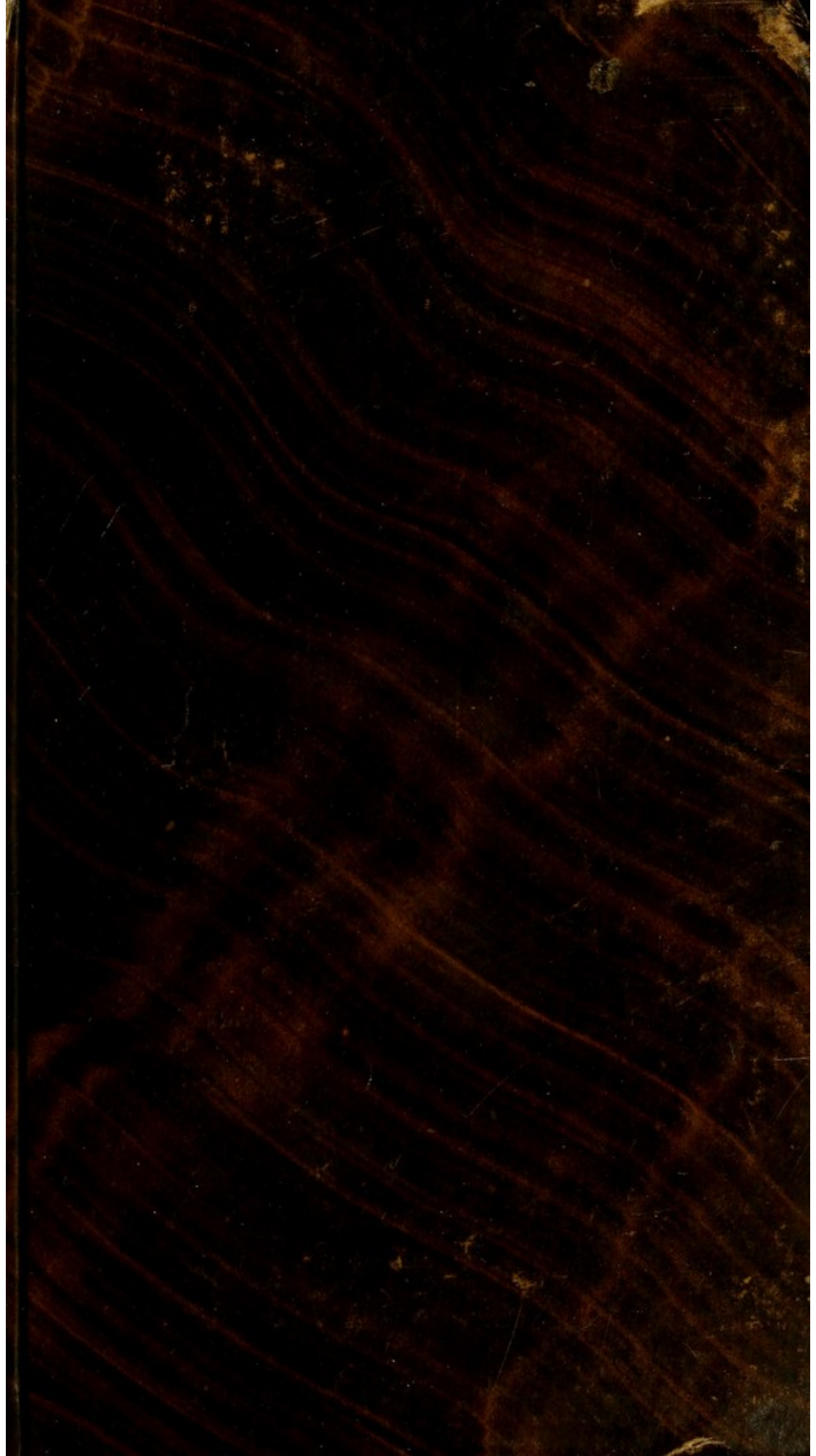
License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by the Francis A. Countway Library of Medicine, through the Medical Heritage Library. The original may be consulted at the Francis A. Countway Library of Medicine, Harvard Medical School. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

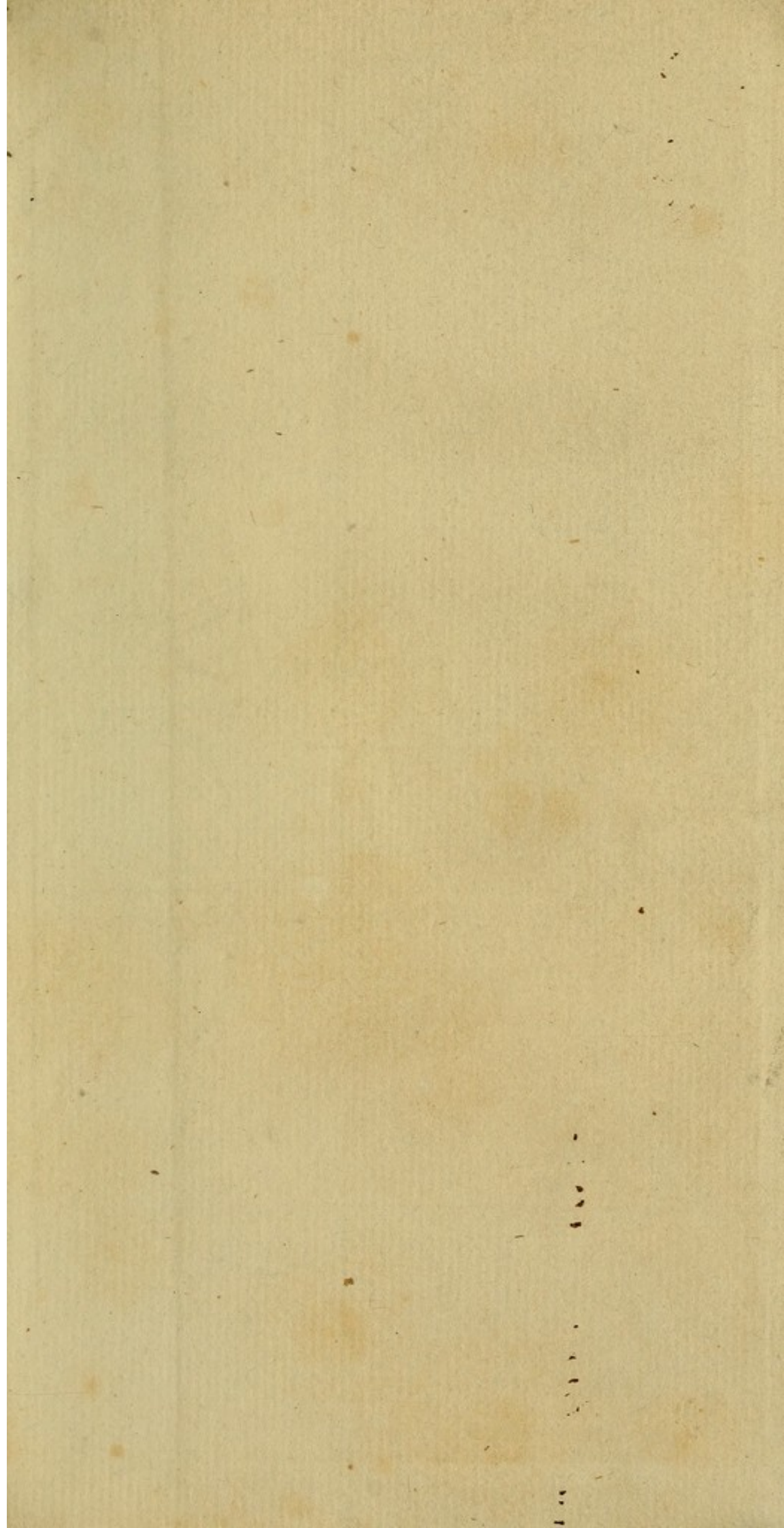
You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

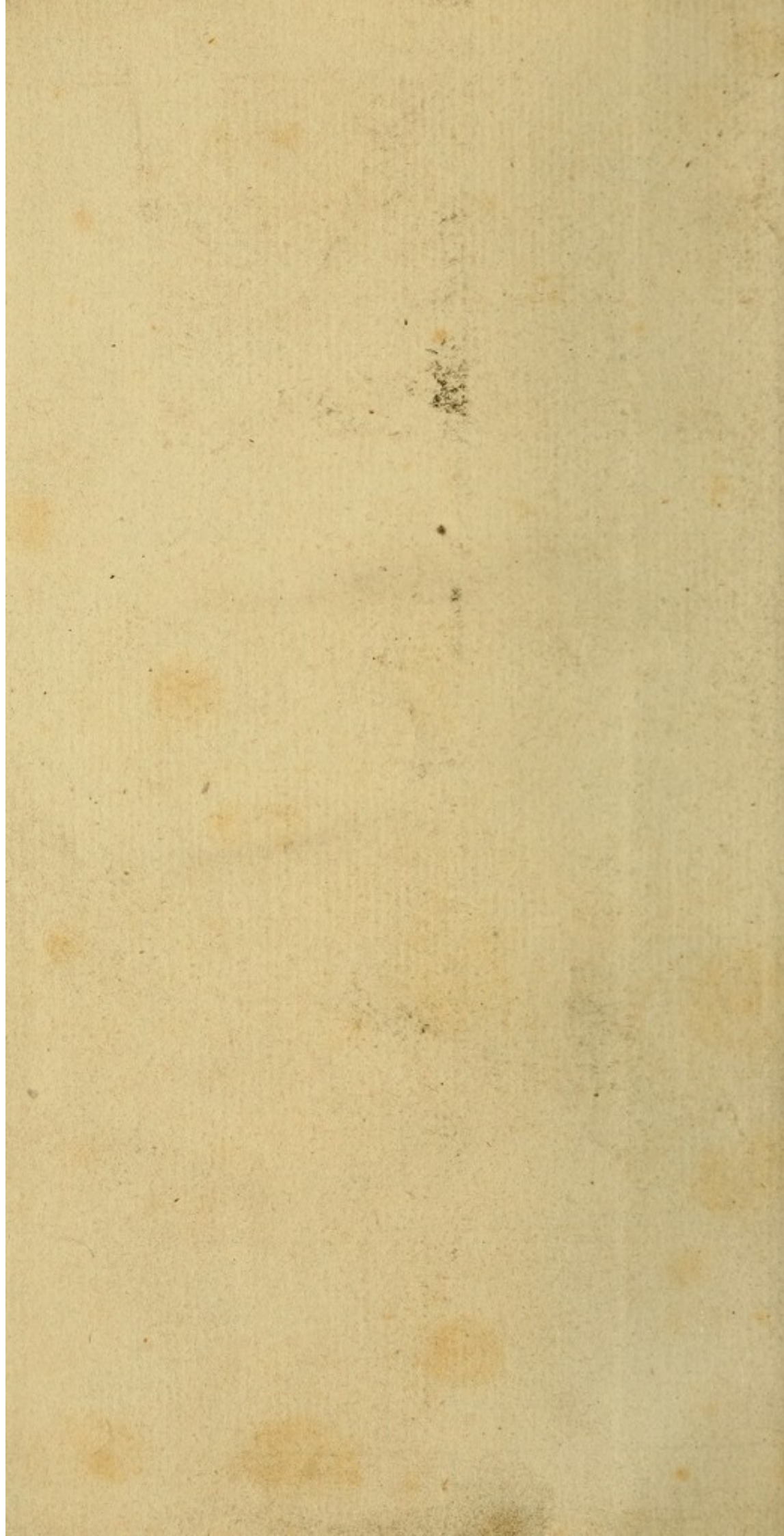

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

10.8.6

S. A. D. TISSOT,

MEDICINÆ DOCTORIS,

DISSERTATIO

DE

FEBRIBUS BILIOSIS;

SEU

HISTORIA EPIDEMIÆ BILIOSÆ

LAUSANNENSIS, AN. MDCCLV.

ACCEDIT

TENTAMEN DE MORBIS

EX

MANUSTUPRATIONE.

*Appello veritatem ipsamque naturam Medicorum
Numina in perpetuum colenda. BENNET.*

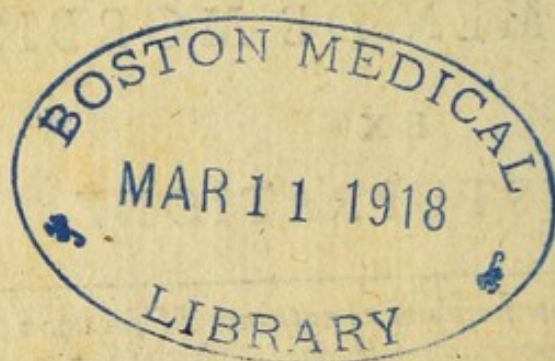

LAUSANNÆ,

Sumptibus FRANC. GRASSET & Soc.

M. DCC. LXXX.

9671

V I R O

NOBILISSIMO CELEBERRIMO

FRANCISCO BOISSIER

DE SAUVAGES,

REGIS CONSILIARIO

AC MEDICO, MEDICINÆ ET
BOTANICES PROFESSORI RE-
GIO, NEC NON ACADEMIÆ RE-
GIÆ SCIENTIARUM MONSPE-
LIENSIS, UPSALIENSIS, LON-
DINENSIS, STOCHOLMIÆ, PHY-
SICO-BOTANICÆ, FLORENTINÆ,
BEROLINENSIS, NATURÆ CU-
RIOSORUM, INSTITUTI BONO-
NIENSIS SOCIO.

S. A. D. TISSOT.

*HÆC est tua celebritas ut de alia
munusculi causa nemo sciscitaretur; sed
& dulcioribus te adloquor titulis; ut
humanum enim, urbanum, obsequio-
sum, lepidum taceam hospitem non*

IV E P I S T O L A.

ingratus tamen; venerabundus quotidie recordor doctum semper & molesto saepe juveni nunquam morosum præceptorem, quem amicum nunc colere in æternum jucundum erit. Dissentimur circa theoremata nonnulla, cur diffiterer, qui nunquam inde tuam auctoritatem multi habere dediscam; & quid intercedit dissidentiae de doctrina cum animæ affectibus? Firmiter tuæ menti infixum est MARONIS effatum

Mens agitat molem.

Militor cum LUCRETIO:

*Truncus, adempta anima circum, membrisque remotis,
Vivit, & ætherias vitaleis fuscipit auras.*

Perennis motus cordis causam credis esse animam; adduci ut assentirer nondum potui & quando poterit, quem non adduxerunt amica colloquia, publicæ disputationes, quæ promulgasti lecta relectaque opera & docti illi co-dices benevole mihi crediti, quos pu-

EPISTOLA. V.

blici olim juris faciam, si de Natura scribere ut animus est aliis liceat negotiis. Plures pro anima scripserunt. Et non infimæ quidem notæ; palmam tibi præripientem non novi; tuis ergo intentus argumentis illa qua potero diligentia perpendam, felix, si tanto operi me non prorsus imparem judices; felicior si quondam te recensere daretur in campis quæ tot premunt viri magnæ famæ Et quos sane magni facis. Nec jucundam citius abjiciam spem. Non conabor enim illa adstruere sistemata quæ penitus diruisti; futilia tecum omnia habeo ut ut ingenio sæpe fulgentia; legibus vulgaris mechanicæ numquam explicabitur circulatorius sanguinis motus. Sed nova exponam, vim illam viventibus specialem, calculis se subducentem, quam obscure suboluit antiquitas, novisse videntur Angli nonnulli elapso sæculo, palam demonstrarunt HALLERUS Et conjunctissimus ZIMMERMANNUS, tuentur ALBINUS Et GAUBIUS. Hæc est mea fidu-

cia, tibi ante omnia amica veritas, illam dilucidare si mihi detur tuum sane non dederit suffragium; si celestibus deludar facibus & nubem loco Junonis amplectar, quis præ te errores monstrabit? Poteris enim, & qua es erga me benevolentia certe voles. Monstrabis, enixe rogo, quos in hisce dissertationiunculis subrepsisse metus est. Illas tibi dicare æquum fuit, qui judicares numquid profecerim in arte quam ante decennium docuisti; gratum erit, si pagellas qualescumque, tanquam venerationis, amicitiae & devotionis pignus accipere non dedigneris.

Vive, vir Illustris, pulchrum opus de classibus morborum posteris a BOERHAAVIO commendatum ditaturus, aliaque confecturus, ægris, liberis, amicis, doctis carus; vive, vale, & quod tam abunde hucusque fecisti, me amare pergas.

*Dabam Lausannæ Helvetorum 2 Jan.
anni 1758.*

P R O E M I U M.

TIBI fisto, benevole Lector, fidelem historiam morbi sævi & tædiofi e putridorum genere, *Lausannis Helvetorum* anno præsertim 1755 epidemice grassantis; de propositi utilitate differere contumelia tibi foret; de via vero cui incesfi nonnulla præfanda veniunt.

Qui nudas textit historias & simpliciter narrat sua dignus est laude, sed operarius materias colligit artifice ordinandas; ex congestis enim epidemiarum observationibus, condit Medicus rationalis canones practicos huic illive generi morborum congruentes. Simplex narratio nihil

VIII *P R O E M I U M.*

tironem docet, nisi ubi eadem symptomata occurrunt, & quando occurrunt? Sic ergo opus contexere nixus sum, ut, non modo morbum nostro simillimum, sed omnia putrida gastrica curandi viam præmonstraret, experientia, ratione & autoritate ubique fretus; inde Opusculi titulus.

Ratione & experientia nullum carere potest opus medicum, auctoritates forsan numerosiores invenient illi qui lectioni nullatenus addicti, lectionem sese purgaturi damnant; illis vero numquam assentiar. Infelix qui propriis tantum sapit experimentis. Quid, majoribus nostris doceri recusaremus? Talis absit error; quorum enim tendit! Edoctus aliena sapientia, præceptores excitare dedecorum non duxi. Major inde doc-

trinæ authoritas, & major sæpe operi concinnitas; sic enim verba magnorum virorum ordinare studui, ut, meis omiſſis, quod dicendum fuit elegantiori proferant ſtilo. Nihil medicinæ certitudinem firmitus adſtruit, nihil magis omne dubium circa gerenda tollit, quam mira illa conſonantia inter celeberrimos omnium gentium & ætatum Medicos; utile ergo credidi ſi fideli obſervatorum & geſtorum narrationi, rationes adderentur quibus motus hoc egi, id cavi.

E priſcis citationes carpent ii qui illorum opera nunquam evolventes, hic cœcam idololatriam potiusquam perſpicacem venerationem incuſant. Fateor, non tanti quanti plures alii veterum authoritates facio & luben-

x P R O E M I U M.

ter assentior sententiæ Ill. MATY (+)
quem inter amicos recensere gaudeo
& glorior, sed exceptos velim CEL-
SUM, ARETEUM, nonnullos GALENI
libros, *Alexandrum* TRALLIANUM,
& imprimis HIPPOCRATEM quem præ
omnibus Medicis adamo, & omni-
bus aliis frequentius excitavi; *si enim*
ab uno discesseris HIPPOCRATE, quis
illi par?

Lectorem Medicum ubique sup-
pono & noscenda noscentem, nec
fui ex illis qui bellum Trojanum ex
ovo Ledæ repetunt; nihil magis tæ-

(+) Il est à craindre que le fruit que l'on
peut retirer de plusieurs de ces ouvrages ne
soit peu proportionné au temps que l'on met
à les lire; d'ailleurs un jeune homme court
risque de ne pas faire un bon choix, & peut-
être de s'embrouiller plus que de s'éclairer
l'esprit. Essai sur le caractère du grand Mé-
decin, ou Eloge critique de Mr. BOERHAAVE,
pag. 25. Opusculum lectu dignissimum.

diosum enim novi quam in omnibus libris obvia elementa offendere, nihil noxium magis, sic enim trita volvendo aureum teritur tempus. Raro nec nisi coactus theoretica adduxi; observationes speciales plures congesti quæ momentosæ videbantur, nec alibi melius collocandæ.

Alium ordinem quis forsan desiderasset, sed omnibus perpensis, commodiorem non inveni. De remediis nonnullis quæ non adhibui differere placuit, clari siquidem aliunde viri illa in morbis nostri generis suadent, de abusu ergo præmonendum fuit. Lugendum sane, quod ob confusione nomenclaturæ medicæ, eodem nomine diversi describantur morbi, unde fons errorum. 2°. Quod sæpe de praxi scripserint viri medice qui-

dem docti, ne minimum vero clinici.
 3°. Quod plures alii hypothefi addic-
 ti, ex hypothefi medentes, hypothefi
 obcœcati, integra fide, caufas mor-
 borum, & remediorum vires alias
 obfervaverint & pofteris tradiderint
 quam fuerunt revera. Inde necesse
 fuit viros venerandos errore quando-
 que culpare. Hic verbo fcopus, quæ
 obfervavi narrare, & pro norma veri
 habere quod docuit numquam fal-
 lens Natura vel optimorum confen-
 fus: falſa, valde dubia faltem credidi
 quæ commendat bonus cæteroquin,
 ſi reluctet Natura, aliter viderint bo-
 ni plures, aut contra ſuadeant de-
 monſtrata axiomata. Cum naſcebatur
 medicina, pauciſſimis conſtans ob-
 ſervationibus omni alio duce carebat,
 & ſpeciales obſervationes ſæpe man-

cæ sæpe fallunt; lapsu vero temporum innumeris congestis, illas comparando, inde canones deduxerunt viri ingenio & doctrina pollentes, qui vera sunt elementa medicinæ, & lapis lydius cui allini debent posteriores ut imperfectæ a perfectioribus distinguantur. Ex hujus cautelæ neglectu innumera mala; mutilæ enim abundant, quibus credentes nimis homines principiis artis prorsus ignari, vitiosaque ducti inductione, & externa delusi similitudine inter morbos toto cœlo varios, plures orco & tradiderunt & quotidie tradunt.

Formulas non addidi, paucas & simplicissimas adhibui, omnisque Medicus causam morbi & vim remediorum tenens, optimam in singulo casu citissime inveniet; nec desunt præ-

XIV *P R O E M I U M.*

terea jam dudum concinnatæ, a viris in arte principibus BOERHAAVIO, GORTERO, & GAUBIO.

Dictioni deerunt *Rhetorum flores* & *verborum lenocinia*, quo enim? Facilitatem colui, phalæratas mihi voces, nævos vitare studui; plures forsan subreperunt, venia fatenti. Integrum subjicio opus non innumeræ judicantium turbæ, sed compendiosæ judicum familiæ; si probent, grandiora forsan meditabor de *Natura medice considerata*, & *variolis*.
Vale & fave.

INDEX ARTICULORUM.

C onstitutio aëris.	pag. 1
Historia morbi.	4
Genus & causa morbi.	15
Cadaver.	22
Methodus medendi, status primus.	26
————— status secundus.	44
————— status tertius.	60
Dieta aëri.	76
Recidivæ.	86
Sequela morbi, metastasis. . . .	88
Reliquiæ ex obstructis visceribus. .	91
Reliquiæ ex debilitate.	106
Symptomatum curatio.	119
De Venæ sectione in febribus biliosis.	127
Absorbentium consideratio	165

Sudorifera , diuretica. . . . 168

Cardiaca. . . . 173

Narcotica. . . . 176

Præservatio. . . . 179

Canones practici. . . . 181

DE MORBIS EX MANUSTUPRATIO-
NE. . . 191

Symptomata. . . . 193

Ætiologia. . . . 216

Pollutiones nocturnæ. . . . 261

Gonorrhœa simplex. . . . 271

Sylvæ monitionum. . . . 274

HISTORIA FEBRIS EPIDEMICÆ BILIOSÆ LAUSANNENSIS

ANNI 1755.

Constitutio aëris.

FErventi æstati anni 1754 successit calidus autumnus, quem excepit hiemis initium perpetuis aut imbris aut nebulis inquinatum & tempestate tepida. Res sic steterunt ad tertiam usque diem anni subsequenter, qua subito ingruit rigidum illud frigus, quod jam quinta & sexta Januarii tam acriter tota fere Europa sæviit, ut parum infra abesset a celebratissimo illo & adhucdum irreparato gelu anni 1709. Sævissimum ad decimam quartam usque ejusdem mensis, tunc remisit quidem, gelu conti-

nuo tamen vigente ad vicesimam Februarii. Imbrofus Mars; adeo fervens Aprilis quod rarissimum in nostris regionibus, ut tunc temporis variolarum curationi incumbens, novum cubiculis undiquaque aërem conciliare, & tabulata aqua frigida continuo madefacere cogeret. Initio Maii flante borea acre recruduit frigus, germinantibus foliis & floribus infestum. Inconstans toto illo mense tempestas; ineunte vero Junio ortus calor fervens ad vicesimam tertiam Julii duravit.

Hiemali frigore perditis oleribus quæ in cellis collecta fuerant, copiosior fuit usus diætæ animalis quam aliis annis. Urbs tali constructa modo ut tempestatum vi summopere faveat.

Qui œconomix animalis, & effectuum tum aëris tum ciborum in humanam machinam, leges non nescit, tria ex præmissis derivata fuisse facillime intelliget, 1°. dispositionem humorum ad putredinem, 2°. transpirationem turbatam & impeditam, 3°. regressum materiæ acris putridæ ad primas vias & sic præpeditas gastricas excretiones; ibi ergo congestus fuit putris fomes, qui æstivis motus caloribus epidemiam illam generavit febrilem, quæ tam universaliter hic grassata est ut vix quarta pars

familiarum immunis fuerit; & in pluribus domibus duo, tres, imo & sex simul decumbebant ægri (a).

In omnes eadem vi non sæviebat morbus; sed in omnibus ejusdem generis illum esse testabantur signa ubique invenienda, putridæ cacochiliæ systema digestivum gravantis & laceffentis. In tres classes quoad vim satis accurate dividi potest. Prima periculum nullum portendebat, nisi neglecta in chronicum degeneraret morbum. Secunda ut ut periculi non expers nemini tamen quantum novi funesta, nisi quando ex perversa aut nulla medela in tertiam mutabatur. Tertia parum, Deo dante, nu-

(a) Circa generationem morborum ex aëre, quam hic fusius deducere ineptum foret, egregia habent inter plures alios HIPPOCRATES de aëre, aquis & locis, de humoribus, Aphor. l. 3, in epidemicis passim. Acta Medicor. Edimburg. Acta Academ. Parisin. ab anno 1746 cura Clar. DUHAMEL & MALOUIN, Cl. BURTON *on non naturals*. Ill. F. HOFMANN in observat. barometr. meteorolog. in pathol. p. 3, c. 7, & passim alibi. *Nihil, ait, magis bilem vitiat, eamque impuram & salibus causticis refertam reddit, quam solemn timer per superficiem corporis prohibita evacuatio. Quando cumque igitur talis bilis caustica in primis viis existit, horrorem, anxietates, vomitus & motus febriles parit.* De bile medic. & venen. corp. hum. §. 31, t. 6, p. 159. Præ omnibus vero Ill. HUXHAM in libro de aëre & morbis epidemicis.

4 FEBRIS BILIOSA

merosa, sed semper valde ominosa, & nonnullis funesta.

Historia morbi.

Prioris classis ægri conquerebantur primum de gravitate, lassitudine, debilitate, carebaria, cibi fastidio, frigoris molesta sensatione fere continua, ita ut ardente syrio culinaries focos gaudentes adirent; somnolentia absque somno: os mucosum erat, lingua, sedimento albo-flavescente tenaci fordida. Tribus vel quatuor elapsis diebus, tardius aliquando, circa vesperam horror invadebat, per horam unam aut alteram quandoque diutius vexans; succedebat calor non vehemens quidem, sed molestus, mordax, medici digitos acriter calefaciens, in nonnullis ad crastinam usque auroram perdurans, & tunc sensim sine ulla evacuatione sensibili desinens; in aliis post aliquot horas erumpebat quidem parvus sudor, profusum enim videre non contigit, sed qui neutiquam adducebat placidam illam quietudinem quæ excipit sudores febrium vere intermittentium. De capite frequentes tempore paroxysmi, de respiratione nullas, audivi querelas. Primis diebus pulsus a naturali vix nisi debilitate discedens,

horroris tempore minimus, calore vigente celer, contractus, frequens inveniebatur, nec ultra centies tamen minuto primo in femina adulta pulsans (*b*). Paroxismo victo in eodem illo languoris statu quem jam descripsi remanebant ægri, e lecto quidem surgentes, omnibus vero muneribus impares, torpidi, inertes, e sedili ad lectum, e lecto ad focum sese tranantes, nec nisi renuendo ambulantes. Paroxismus quotidie redibat, sæpe vero à prima hora aberrans, nec sibi semper omni puncto similis: imo non defuerunt qui omni periodo abjurata, sæpius de die horrebant & calebant; novi plures in quibus exacerbationem vix suspicari poteram, nisi paulo majori anxietate & debilitate sub vesperam, sed continuo premebantur languore, nec citius cæteris sanabantur. Fuerunt alii e fenescentibus foeminis præsertim, qui præter debilitatem, fastidium & agrypniam, vix quicquam querebantur. Quidam ventriculi dolorem dolebant; & quod omni-

(*b*) Egregias observationes de pulsuum numero tempore dato in homine sano & februenti promulgavit Illust. HALLER in aureo opusculo de motu sanguinis, *Mémoires sur le mouv. du sang*, ch. 8, p. 36.

bus commune fuit, non ante aliquot hebdomades convalescebant. Cum deessent symptomata vehementia quæ citum medici arcessitum cogerent, plures primum invisens vidi qui jam à quindecim laborabant diebus, immutatis fere symptomatibus, nisi quod calor & debilitas increverant jamque febris lentæ metum inducebant. Morbi initio alvus adstricta remanebat, sub finem paulo laxior; lotium apyrexiae tempore tenue, crudum, paroxysmi vi paulo rubrius reddebatur, vertente morbo coctum & sedimentosum fiebat; paucissimos qui multum sitirent inveni. Pueri, foeminae, senes hanc imprimis constituebant classem, rarissime viri. Secunda senibus pepercit. Tertia solos juvenes, ætate florentes a tertio ad octavum lustrum aggressa est, & vegetiores fere sustulit (c).

Secundi status initium, initio prioris haud multum dissimile erat; sed post aliquot dies omnia acerbiora fiebant, debilitas increfcebat, locum fastidii nausea occupabat, rari tamen spontanei vo-

(c) Tale quid HIPPOCRATI prætervisum non fuerat, epidemiam enim observavit in qua, ex ægris præcipue interibant adolescentes, juvenes ætate florentes. Epidem. lib. prim. stat. tert. Foesius p. 955.

mitus; calor acrior, vehementiores paroxifmi; primis ineuntibus horrebant quidem fed leviter, fequentibus verum vix aliquod percipiebatur frigus; fed fenfim, plerumque fub vefperam calor intenſior evadebat, frequentius vibrabat arteria, & illam explorans centum & ſexdecim pulſationes ſingulo minuto in quibuſdam ſubjectis numerare potui. Acutiſſimis cephalalgiiſ eodem tempore plures premebantur ægri. Poſt tres quatuor vel quinque horas remittebat febris, &, ut in primo ſtatu, aliquoties ſine ſudore. Nec valde deſiderandi ſudores, ſuperato enim morbo proderant, vigente vero, tum in hoc tum in tertio ſtatu nocebant; quo profuſius enim fluebant, eo acerbior futurus paroxiſmus. Ad integram apyrexiam non redibat æger, & hoc fuit pathognomonicum ſymptoma quo ſecundum ſtatum a primo diſtinguere lubuit. Urina pauca, tenuis, rubida; ſedes ſpontaneæ paucae & parcae; lingua arida flavo obducta muco: ſomnus fere nullus, turbulentus, anxius, ægros nihil reficiens: ſitis magis urgebat quam in ſtatu primo, nec tanta tamen quam ex calore ſuſpicatus fuiſſem; marcor cito ingruibat, cum facie pallido flava. A norma minus aberrabant paroxiſmi quam in

statu primo. Ex prava medela facilis in tertium statum transitus: talem metamorphosim notatu dignam in textore & conjugii fremens observavi. Illorum filia puella decennalis eodem laboraverat morbo: adurente calore, pulsu frequentissimo & celerrimo, atroci capitis dolore tempore exacerbationis, & somnolentia vigili tempore remissionis detenta: potione emetocathartica, usu diluentium acescentium & secunda alvi duetione jam convalescebat cum decubuit pater, quem accedens haud graviter sane ægrotantem inveni; medicamentum quod ventriculum & alvum moveret præscripsi, & ptisanam anti-putridam cujus unc. IV omni hora noctu diuque potaret. Tunc urbem reliqui ut dilectissimam matrem febre nervosa correptam inviserem; post triduum redux, illum inveni delirantem, anhelum, convulsam cum abdomine tympanitico, pulsuque frequentissimo; nullæ nec sede nec urethra succedebant evacuationes. Casu animadverto potionem super tabellam lectulo appensam, illam inspiciens agnosco remedium emeticum ante quatuor dies præscriptum, de omissionis causa scitanti narratur, adstantes nimis debilem judicasse ægrum cui propinarent evacuans remedium; remoto-

que pariter potu acidulo, virium indicationi famulari credentes, bovinis fuculentis jusculis, dulciariis panibus ex farina ovis & faccaro confectis, generoso vino rubro, & scopo sudores arcessendi, theriaca cum scordii decocto, renuentem ut ut ægrum ingurgitaverant: inde cohors illa sæviorum symptomatum quæ vix ullam relinquebant spem. Ne tamen ægrum letho deferere viderer, enemata emollientia & lenissime cathartica omni sexhorio applicari jussi; potum ejusdem indolis & acescentem copiose hauriendum præscripsi & simul epispastica plantæ pedum imponi. Nocte sequenti mens pacatior fiebat, ter alvum deposuit, copiose prodiiit urina, aliqua fulget spes, eorumdem remediorum continuationem jubeo, iterum discedere coactus; sed quid? Vires (phrenesim potius) cum febre deciduas refarcire conantes agnati, remedia denovo seponunt ut ex Pharmacopola didisci, & ad nescio quæ venena specioso cardiacorum titulo fucata confugientes, septima morbi die sæva necarunt morte infelicem, grandiori natum ætati si omni destitutus fuisset auxilio; haud dissimili fato abrepta uxor vix triduum supervixit. Et hæc altera origo tertii status, qui alias tamen morbus suæ spe-

ciei esse videbatur: plures enim fuerunt qui ut ut optima jam initio morbi remedia adhiberentur, & ægritudo illorum usu compefci videretur, sexta tamen, septima vel octava die omnia symptomata sæviora incurrebant. Quem vespera cum spe mitioris paroxismi reliqueram, sæpe inveni aurora sequenti post acerbam noctem periculose jam decumbentem cum pulsu frequenti & celerissimo, incipiente delirio & tympanitico abdominis tumore, quæ duo signa tertium statum à secundo distinguebant; tunc vix ullum amplius ordinem servabant exacerbationes, sed irregulariter omni hora invadebant, pulsus adeo increbrescebat ut vix numerari possent pulsationes; omnes subsultabant tendines, anxietas & jactatio continuæ erant, oculi torvinictitantes lemosi: delirium increfces in nonnullis vividum, fere phreneticum erat, in aliis pacatius lethargumque subolens, ubique periculosum: in primis garrulitas fere continua, in aliis morosa taciturnitas & de morbo ne minima querela, ut ut manus frequenter fronti admota satis testaretur acerbam adesse cephalalgiam; medicum quomodo valerent sciscitantem fixiter intuentes, elatiori voce respondebant *optime*

(d): necessarios ignorabant, meteorismus quotidie crescebat præsertim circa hypocondria (e): respiratio brevissima fiebat, ita ut continuo fere anhelarent, tussim raro observavi. Sedes irregulares, liquidæ, pingues, colliquativæ, aliquoties biliosæ quod bonum, sæpe albæ spumosæ quæ semper sinistri ominis (f), materiæ enim morbidæ

(d) Quam periculosum sit delirium illud circa proprium morbum, omni ævo notarunt Medici; cerebrum enim prorsus occupatum omnemque sensationem depravatam arguit; notatu digna videntur verba præstantis Medici quem de sollicitatione operis hic sollicitare liceat: *Si réduit à cet état (qualem fere descripsi) le malade dit: Je me porte bien, tremblons à ce seul mot, il n'est plus à lui.* Médec. experiment. Part. I. Chap. V. p. 123.

(e) A flatibus ex putredine generatis ortum trahebat meteorismus ille, non ex inflammatione ut falso crederent nonnulli, quod jam novit GALLENUS: *Quandoque intenduntur ilia sine inflammatione proprie nominata.* Commentar. in prænotiones text. 30 oper. ex Frobenii editione t. 4. p. 751. Quam speciem meteorismi accurate observari velim, ne protinus ad V. S. & emollientia antiphlogistica, spe absentem inflammationem debellandi, confugiamus. Quantum vero periculum comitetur ilia tensa ex quacumque causa docet HIPPOCRATES ibid. §. 33 & 63 prorretie. L. I, §. 127. Ventres qui attolluntur in morbis periculosos recenset inter signa mortis. L. 8, aph. 17.

(f) *In gravibus malis & biliosis, exactæ candidantes, spumosæ egestiones malo sunt* HIPPOCR. prorret. L. I, §. 53. Foef. p. 71, ibid. §. 21. Confer. debet Illustriss. GORTERI Medicina Hippo-

retentionem & motus intestinalis spasmodicum vitium demonstrabant. Quosdam, paucos tamen jam ab initio morbi corripuit diarrhæa, nec melius res succedebant, imo vidi fœminam juvenem vegetam lethaliter decumbentem, quæ ut retulerunt, jam duos menses ante morbum feroso alvi fluxu laboraverat; & quid prodesse evacuationes quæ morbidum fomitem non evacuant? In genere noxia diarrhæa quæ initio morbi accidebat, symptomata enim semper fuit, & licet si valde fœtida intactam causam morbi relinquebat; inde auctis evacuationibus illis, cum stupore adstantium, crescebat morbus (g). Urinæ semper crudæ, quoad cætera quotidie dissimiles, albæ, tenues, pin-

erat. comment. in aph. 355, & CELSUS habet locum qui hic optime congruit: *Intestinorum levitas periculosa est, si frequens dejectio est; si venter omnibus horis & cum sono & sine hoc profluit; si similiter noctu & interdiu; si quod excernitur crudum est.* De Medicin. L. II, Cap. VIII, p. 74. legatur quoque PROSPER MARTIANUS, p. 345. E.

(g) De damnis egestionum fœtidarum quæ morbi materiem non abducunt, egregia habet HIPPOCRATES de humor. §. 14, 31. Foef. 47, 48. Aphor. L. I, §. 225. L. IV, §. 2, 3. Observavit quoque Clar. WALCARENGHI in febre biliolo petechiali diarrhæam initio funestam, sub finem salubrem fuisse. Medicin. Ration. Tom. I. §. 267.

gues, (b) turbidæ, jumentosæ, rubræ, colliquativæ; si nubes, supernam semper occupabat partem quod odit HIPPOCRATES (i). Ob sphincteres paralyticos & captam mentem, inscientibus involuntariæ evacuationes; in quinque petechiæ, omnibus lethales (k); hæmorrhagiæ nullæ aut funestæ, sitis nulla ut lingua arida, nigra, tremula; vox clangosa, tremor universalis (l); floccorum collectio, muscarum venatio (m),

(b) *Pinguedines supra innatantes aranearum telas referentes damnare oportet, colliquationem namque significant. Pronot. §. 79. Foel. p. 40.*

(i) *Ibid. §. 80, & alibi passim.*

(k) *Ubi pustulæ purpureæ vel lividæ corpus deturpant, hypocondria tensa, & inflata ferè moritur. BOERH. aph. 735.*

(l) *Quam formidandus sit tremor delirio conjunctus non nesciebant veteres; HIPPOCRATES eadem observavit symptomata quæ nostra exhibuit epidemia: Desipientiæ cum voce stridula, & linguæ convulsione tremula, voces quoque ipsæ tremulæ, mentis vehementem alienationem significant. Prorret. L. I, §. 19. Foel. 68. In vehementi mentis emotione accedentes tremores exitio sunt. Coac. Prænot. §. 88, 93, 97. Tremulæ linguæ cum nigro colore, mortem denunciant, ibid. §. 223. Vim vitalem debilitatam semper arguit tremor in morbis, non obscurum ergo cur tam sinistri ominis habeatur.*

(m) *De manuum vero motione ita censeo. In febribus acutis aut capitis doloribus, quibus ante faciem feruntur & aliquid frustra venantur, & festucas colligunt, aut floccos e vestibulis ecclunt & ex pariete paleas carpunt, ex his omnibus malum & mortem portendi. Prænotion. §. 17. Quæ omnia*

post summam agitationem, summa debilitas, mors. Mitissima symptomata morbum initio aliquoties larvantia, monstrosi quid subalere, mihi indicabant pulsus parvus & celer, levissimus sed universalis tremor, cita faciei mutatio, anxietas nescio quæ & morositas, lenitati symptomatum alienæ. Merobibum memini in quo tam celeriter increverat morbus ut jam tertia die extra spem videretur cum pulsu pessimo, orthopnæa & delirio; emesis omnia brevi pacavit. Tum in hac tum in aliis classibus, paroxysmi quoad vehementiam tertianæ typum observabant, ita ut alternis diebus acerbiora semper observaverim symptomata, & sæviori denascebantur die à decima septima ad vicesimam quintam, duos tantum novi homines qui post tricesimam quintam obierunt.

Hæc sunt præcipua & pathognomonica symptomata epidemiæ nostræ, varietates nonnullas & casus rariores, in posterum, repetitiones vitandi causa relinquo. Vis maxima ab initio Junii ad finem Octobris; plures tamen adhuc hieme sequenti, quæ pluviosa & tepida epidemicis favebat decubuerunt; non-

symptomata observaverat vir summus in febre biliosa. Vid. de dieb. Judicator. §. 3. Foef. p. 57.

nulla & fœva exempla observavi æstate anni 1756 & vere 1757. Nullus demum adeo faustus est annus ut similes profusus defint morbi.

Genus & causa morbi.

Febriles morbos bene multos observavi, perplures evolvi accuratas febrium historias, & quo plus circa rem intendi animum, eo magis persuasum habui, omnes primarias febres, ne una quidem excepta, esse intermittentes, inflammatorias, putridas, aut ex illis complicatas. Nec quicquam obstat enormis ille febrium catalogus, qui medicinæ progressibus obstitit quidem, nullatenus vero, favente cœlo, numerum morborum auxit. Variis enim nominibus sæpe eundem morbum indicaverunt; alias & plerumque ex symptomatibus neglecta causa nomenclaturam deducentes, tot finxerunt nomina quot paulo graviora symptomata in febrili praxi occurrebant. Dum tamen nemo nescit, eadem causam pro varia vi, varia sede, varia ægri ydiosinercasia, varia regione, varia imprimis curatione, symptomata innumera facie quidem diversa, eadem tamen secure rescindenda producere posse: hicque egregie va-

let magni BOERHAAVII effatum: *apparet hos morbos varietate quidem infinitos ratione symptomatum, tamen ex origine non adeo composita pendere neque tam varia medicamenta medendive methodum requirere (n).*

Quisque mox percipit, nec intermit-
tentium, nec phlogisticarum febrium
classi adscribi posse epidemiam Lausan-
nensem, sed ex putridarum genere fuisse;
& optime congruunt tres nostri status
cum triplici veterum *συνεχῆ*, alia pitui-
toso-biliofa, alia biliofa, tertia atrabi-
liofo. In omnibus enim ægris invenimus
symptomata putridi fomitis, seu ut vocare
amat immortalis BOERHAAVIUS, alcali
spontanei huc magis illuc minus acris.
Triplex autem talis cacochiliæ fons;
1°. humor perspirabilis retentus, pu-
trescentis semper indolis, & inditis hu-
manæ machinæ legibus, ad intestina
plerumque refluens; 2°. alimentorum,
ex animali genere sponte putrescente re-
liquiæ; tum denique bilis ipsa, *omnium
humorum citissime in putredinem vergens,
hinc simul ac quid putridi in primis viis
nascitur, mox bilis mutatur (o), & fi-*

(n) Aphor. 1056.

(o) Il. VAN SWIETEN, § 85, t. I, p. 121.

mul ac putruit omnia citissime putrefacit. Cum vero tria illorum putridorum genera effectibus perfecte conveniant, non immerito morbi quos generant biliosi dici possunt. *Ubi enim putredo abierit in sal volatile & oleum urens a veteribus bilis acris dicitur (p);* & si nostram comparamus epidemiam cum illis quas præstantissimi descripserunt Medici febrium biliosarum nomine, mox similitudinem percipiemus; tales sunt hemitritei & triteophiæ veterum; mesentericæ recentiorum, imo & typhos omnes, lypyria, asodes, hungarica, gastrica, causus (q); quas omnes bili circa præcordia congestæ uno ore tribuerunt Medici, & sanarunt medicamentis bili infestis (r). Febrem biliosam cum delirio, nostræ affinem, libro de affectioni-

(p) Ill. GORTER, Comp. 37. §. 13.

(q) Omnes antiqui, plerique recentiores, causum inter febres biliosas recensent; ALBERTI dicit causum esse summum febris cholericæ gradum. JUNKER ut alios taceam capite de febre biliosa & causo agit. Ill. vero BOERHAAVE, causo seu febre ardente intelligit inflammationem generalem massæ sanguinæ; quod notari volui, ne error in praxi variatur, longe enim distant curationes causi phlogistici, & causi biliosi.

(r) Nonnulli inter veteres crediderunt, putredinem numquam in vasis sedem habere, sed semper in primis viis; quod suadebat illis effectus emesis, quæ sæpe febrim omnino jugulat.

bus jam descripsit HIPPOCRATES (s). Plures similes in epidemicis leguntur, & jucundum erit hic excitare verba quæ inveniuntur in libro de Prisca Medicina: Si amarus humor aliquis, quem bilem flavam nominare solemus, effusus fuerit, quenam anxietates, æstus, impotentia tenent? — Quinam dolores & febres? Et quibus acres & æruginosi humores instant, quinam furores & viscerum lacerationes animique abjectio inde oriuntur (t)? Si adeamus breves sed egregias descriptiones illustriss. GORTERI, inveniemus morbum nostrum omnino similem morbis quos tribuit bili morbidæ: Humor morbosus, subpinguis, saponaceus, acris calefaciens, amarus flavi coloris, biliosus dicitur; hic in corpore hærens producit fastidium, nauseam, ructum nidorosum, linguam siccam amaram, anxietatem, dysenteriam biliosam, horrorem, agrypniam, vel soporem aut delirium, cephalalgiam, surditatem, oculos nictitantes, tremorem, pulsum celerem aut frequentem, calorem

(s) Foësius p. 518.

(t) Foëf. p. 16. Pluribus aliis locis morbos ex bile graphiter pinxit HIPPOCRATES, nec ullos alios tam frequenter memorat, vide præsertim Aphorism. passim & GALENI Commentar. Oper. tom. 7. *De natura hominis*, §. 88 & aliis, Foëf. p. 230. *De diebus judicat*. §. 4. 5. Foëf. 57.

mordacem (u), acrisiam (x). Illustriss. HUXHAM qui tot nominibus tam bene de medicina meruit sic scripsit: Mense Augusto 1741 febres putridæ perlongæ, (mesenterica forsan) plurimæ inter populum atque nautas præcipue, quædam vero valde phreneticæ, hæ autem multo citius jugulant. His tumidus est plerumque venter & adstrictus, ex retenta in visceribus colluvie; mirum est utique quam multum atræ bilis αὐτῶ καὶ κατὰ ejicitur sæpe (y). Egregia pariter de febribus biliosis exponit vir celeberrimus L. TRALLES in utili de inutilitate absorbentium opere (z); sed omnium quantum novi optime illarum generationem exposuit vir optimus F. HOFMANN, cujus verba hic legere gratum cuique fore confido: Inter morbos ex bile perversa & ad sanguinem traducta, præcipue febres & quidem sic dictæ biliosæ recenseri merentur. Et

(u) Calorem illum mordacem semper habuerunt Medici pro symptomate febrium putridarum pathognomonico. *Mordaces* quidem manui vocat Hippocrates febres ab humorum putredine genitas. PALLAS de febrib. cap. 30, nec latet causa.

(x) Imprimis *Systemat. praxeos medic.* §. 130, 230.

(y) *Observat. de aëre & morb. epidem.* t. 2. p. 72.

(z) *Virium quæ terreis remediis gratis hætenus adscriptæ sunt examen rigorosius*, cap. XVII. §. 88, p. 330.

quamvis ipsæ febres bilem generent, nullum tamen est dubium quin etiam a bile vitiosa oriantur. Consentientem hac in re habemus Hippocratem. Primo enim non dubitari potest, & assensum quoque apud antiquitatem invenimus, febrium plurimarum, præsertim intermittentium ardentium, & sic dictarum cholericarum, propriam sedem & originem in prima corporis regione circa præcordia, intestina tenuia, jecoris cava, lienem, pancreas, omentum; utpote in hisce locis ordinario sanguinis tardior est circulus, generatio fit impuritatum, & corrupti acres humores ex pancreate in intestina influunt, & non modo pathemata ordinaria in hypochondriacis spasmodico febrilia, sed & supra dictas febres excitant: siquidem symptomata quæ has febres comitari solent plerumque dicta in regione incipiunt (a). Quis nescit symptomata alkali spontanei a summo BOERHAAVIO exarata, & aureas discipuli illustrationes (b)? E Medicis vero qui epidemias scripserunt, nullus morbum nostro magis similem enarravit quam Vir clar. WALCARENGHI, Medicus inter Cremonenses feli-

(a) De bile medic. & venen. corp. hum. §. 27. op. t. 6. p. 158.

(b) Aph. 85, 86. Comment. t. I. p. 119, 120, 120.

ciffimus; symptomata transcribere longius foret, illum vero tribuit *bilis furentis variis tumultibus*; & simul *limphæ intestinali* & *pancreaticæ pessimæ indolis*, quæ hepatis colatorii ductibus, partim *cistifellæ viæ*, partim *intestinorum parietibus* & *rugis* atque ipsi *ventriculo ejusdemque inferiori orificio maxime adherens* eorumdem partium fibrillas variis modis corrugat, atque in fortes contractiones cogit, eas fortiter irritando (c). — Neque mirum erat attendere majorem hanc morbi vehementiam, cum peculiare adesset *bilis dominium*. Humor enim iste natura sua magis mobilis, magis activus & penetrans, ubicumque consistat, partes magis distendit, fortiter æstuando irritat, mordet, atque lacerat, magisque ardentem excitat febrem, atque magis acutos dolores, continentes solidorum fibrillas in violentiores oscillationes cogendo (d).

Jam sat itaque & super constare videtur ex præmissis, veram morbi epidemici Lausannensis causam fuisse humorem putridum, alcalescentem, biliosum, minori majorive donatum acrimonia;

(c) *Medicin. ration. t. 1. §. 52.*

(d) *Ibid. §. 154.* Quæ vera quoad causam & effectum, leviores forsan habent errores circa medium.

ventriculum, intestina tenuia, duodenum præsertim, hepar, vesiculam, ductus bilarios, mesenterium, aliasque partes contentas abdominis occupantem, illas irritantem; & lapsu temporis, vi morbi, prava medela, omnem tandem humorum massam inficientem, ut ex historia morbi jam patuit.

Cadaver.

Incisio cadaverum quæ in multis casibus, latentes ægritudinum causas oculis tam belle subjicit, in morbo nostro circa causam cujus nullum fuit dubium, haud adeo necessaria erat; & fauste quidem; pauci sunt enim, erroneis præjudicatis opinionibus majores, qui illam permittant; unde irreparabile medicinæ & genti humanæ damnum. Unica concessa occasio quid exhibuerit breviter recensebo, ex communicatione Clarissimi Medici, amicissimi collegæ D D. J. D'APPLES, tunc enim aberam. Cadaver fuit hominis quadragenarii, cui conjuncta opera medelam aliquandiu in gravissimo morbo præbueramus, & quem circa vicesimam quartam diem, necessarii tradiderant agyrtæ, qui illum vehementissimis drasticis mercurialibus pro

panacea infaillibili venditatis, & vesicatoriis ad mortem usque vexavit; notationes nonnullas addam. 1°. *Cutis externa livescebat, movendo cadaver multum effluxit sanguinis e vulnere quod dorso induxerant vesicatoria. Femora & crura stuprata erant maculis rubris, & tumoribus purulentis furunculis similibus. Color cutis, hæmorrhagia & maculæ rubræ, plenam sanguinis dissolutionem testantur. Et sane vesicatoria sub finem morbi biliosi, machina, tabe putrida jam diruente, pessime adhibita fuerant. Non sapientius usurpata remedia mercurialia, quorum & hæc est vis ut omnia putre-&-liquefaciant; sed quid! Agyratum est desipere. De purulentis tumoribus nonnulla infra. 2°. *Levis aderat echimosis in tegumentis & musculis abdominalibus infra umbilicum in latere dextro. Cum prima observatione congruit. 3°. *Pinguedo flava & bile tincta in omni corporis ambitu. Bilem ubique effusam & omne pingue corruptum docet. 4°. *Jecur & splen sana, vesicula fellis redundante bile turgida, mesenterica glandulæ tumidæ flavo rubentes; ventriculus distentus, in duas quasi peras divisus, liquore nigricante plenus, intestina tympanitica, non aperta fuerunt. Hic plura sane inve-****

niuntur quæ causæ morbi lucem affundunt; intestina aperta læsionem in duodeno verosimiliter exhibuissent, ibi enim plerumque præcipua sedes morbi. Divisio ventriculi in duas peras tam frequenter observatur, ut vix inter morbidas alterationes referri possit. Alias plures observationes circa viscera pectoris & capitis sagaciter quidem & accurate institutas, sed naturam morbi nihil illustrantes, prorsus omittam. Si quis non majora vitia circa præcordia detecta fuisse miretur, attendat verbis Clariss. J. A. BORELLI in illa epistola qua Cel. MALPIGHI enarrat historiam epidemicæ febris biliosæ nostræ similis, quæ Pisis anno 1661 vigebat. *In quatuor cadaveribus, quorum sectionibus interfui, nulla notabilis læsio in pulmonibus visa est, excepta aliqua ariditate, ab ardore febrili forte inducta; in reliquis sani apparuere. Mesenterium pariter & glandulæ in ipso contentæ, nec putridæ, nec corruptæ erant, ut dubitabatur. Substantia quoque hepatis & lienis nulla læsione afficiebatur. Vesica tantum biliaria insigniter turgebat, (anne id evenit ob constrictum spasmodice ductum choledocum) & insuper ventriculus eodem humore bilioso affluebat, & in aliquibus intestina flavo colore tincta*
inventa

inventa fuere (e). Si quis adeat immensam illam ex cadaverum sectionibus collectionem quam jam diu promulgavit BONETUS, observationes de febribus evolvendo, percipiet facillime, in bene multis casibus defigurationem pro morbi causa assignatam, illi producendo impari prorsus fuisse, & veram non detectam quia vix notanda. Nec stupenda res videbitur illi qui nescit, 1°. sensibilitatem & irritabilitatem totius systematis intestinalis. 2°. Quam difficillimum sit noscere alterationes morbidas humorum qui raro sub sensu cadunt. 3°. Quantæ mutationes, quoad tensionem fibrarum & locum fluidorum, mortem sequantur. 4°. Quam vehementer in corpus vivens agere possit causa externis vix observanda sensibus si nudis nervis aut musculis applicetur. 5°. Demum, quam cito lethalis esse possit læsio vasculorum adeo tenuium, ut huc usque fugerint oculos virorum qui tot minima viderunt, RUISCHII, MORGANI, ALBINI, HALLERI. Verum est tamen, læsiones majores in congeneribus morbis alii invenerunt observatores; sic dum extispicia denatorum

(e) Vid. MALPIGHI *Oper. posthum.* 4°. 1700. p. 27 & seqq.

febris biliosis lustrabant LANCISI & GUIDETI *bilem cisticam non tantum atratam, sed ulterius instar picis interdum concretam, non raro fœtidissimam milleque aliis modis delinquentem deprehenderunt, & hepar potissimum subfusci coloris (f).* Sed hæc de causa morbi sufficiant, jam ad curationem accedamus.

METHODUS MEDENDI.

Status primus.

Morbi sunt quorum hæc est norma, ut, dummodo vires vitales nec excedere, nec deficere permittamus, idoneamque diætam præscribamus, sponte coquitur, & cocta, naturali crisi expellitur materia morbida. Tales sunt omnes morbi inflammatorii veri, in quibus, nostris ut *Hippocraticis* diebus crises regulari ad dictas ordini, observabit quicumque illorum naturam & medelam HIPPOCRATE præceptore doctus, nihil temere & inepte movebit aut evacuabit; sed solis mollissimis diluentibus omni forma applicatis, præmissa si necesse quod rarum V. S. contentus; non fataget, cerebro, pectori

(f) BIANCHI *Histor. Hepat.* Part. III. p. 231.

aut aliis visceribus impactum phlogisticum sanguinem, emesi, catharsi, diuresi, aut subtilioribus corporis meatibus cutaneis poris, expellere: vel humores vividioribus solidorum oscillationibus densatos, resolvere tentabit acribus illis solventibus medicamentis, quæ fibras ad novos sollicitant motus. Lætus sæpe miratus sum criticas illas mutationes præfixo evenientes tempore, nec vel minimum quidem aberrantes ab illa serie quam indixit Parens medicinæ. Sed verum est, illas numquam observavi nisi quiescerem & quiesceret æger; sæpe vero quievi, apprime doctus, *quod interdum optima medicina sit medicinam non facere* (g). Res autem semper non succederet, nec sic in morbo nostro successisset; putridos enim, erisipelatosos & malignos, *acrisios* esse repetita docuit observatio. *In mesentericarum febrium curatione sæpe vidi, ait BAGLIVI, inutile esse dies criticos eorumque vim & potestatem observare* (h). Et monuit JUNKERUS febres biliosas ad illos affectus posse referri, in quibus autocratia Naturæ arti aliquo mo-

(g) HIPPOCR. *de articulis*. Quid sit medicæ quiescere haud nesciunt sapientes.

(h) *Prax. Medic. L. I. de febrib. mal. & mesent. p. m. 52.*

do cedere cogitur (i). Ea est ut jam dixi phlogistica diathesis, quæ molli dilutione & continua moderata *vis vitalis* actione sensim subacta sponte evacuetur; putridorum e contra fomes, *vis vitalis* actione & temporis lapsu, peioris continuo fiens indolis, a die in diem acerbiora inducit symptomata, nisi suppleat ars quod deficit natura; instituere enim debet evacuationes quæ sponte in phlogisticis succedunt. Undenam? An ex varia fabrica partium laceratarum? An ex varia materiæ morbidæ indole, vel demum ex eo quod putriditate actio nervorum prorsus vitatur? Sane qui ex utrisque conjunctis hanc differentiam deducet, parum, ni fallor, a vero aberit; sed forsan de his fusius quondam.

Posita causa duas monstrabat indicationes, aut fomitem putridum corrigere, id est tali modo alterare ut nocere nequeat; aut illum evacuare, *nam corrupta bilis circa præcordia hærens, enormes febres accendit, numquam curabiles, nisi putridus ille fomes tolli possit (k)*. Alterans sufficit methodus ubi pauca est materia acrimonia tantum nocens, sic in

(i) *Conspect. medic. theor. pract.* tab. 62. p. 510.

(k) VAN SWIETEN §. 99. T. I. pag. 141.

morbis infantilibus ex acido, optime curat absorbens medela: nec hic fuit casus noster, & acrimonia enim nocebat & mole humor morbidus. Satis sunt evacuationes si morbi causa simul & semel ejici potest, quod impossibile fuit in morbo nostro, dum omnes humores extra circulationis leges positi in plerisque visceribus abdominalibus morbofo seminio infecti erant. Labor ergo incumberebat Medico, materiem continuo sic alterare, ut vim ejus deleteriam, si non prorsus castraret, multum saltem infringeret; & simul ac mobilis fiebat illam evacuare. *Præcipuum enim auxilium est, si in hac febre tempestiva bilis causticæ excussio succedit, exinde etiam contingit, ut febris non tanta acerbitate contingat, contra vero, longe majus periculum involvit hujus excretionis cunctatio (1).* Alteranti satisfaciebant indicationi potus acescentes. De genere evacuationum ambigere nullus erat locus; illa palmam

(1) Mich. ALBERTI *Praxis universal.* Sect. IX. Cap. VI. §. 4. Hic notari velim, bonum virum plures utiles cautelas circa febres biliosas habere, multosque simul graviores errores, ortos ex sistematé circa degenerationem bilis quam acidam credit, dum acida illam prorsus delent; eodem nævo maculatur doctrina omnium priscorum Stahlianorum, quod probe tenendum.

meruit quæ emetocathartica duplici simul evacuabat via. Iter monstravit natura & jam HIPPOCRATEM docuerat, morbos biliosos non nisi cholera sanari (m). Fastidium & nausææ sat superque testabantur ventriculi labem; nec tantum quatenus evacuans proderat emesis, sed multum quoque iuvit ratione succussuum, quibus abdominalia viscera concutiebat; sic enim materiæ infractibus viscerum impactæ atteruntur, solvuntur, exprimuntur: *Vomitus actio*, ait jam laudatus nec sat laudandus HUXHAM, *obstructiones vel in ipsis corporis penetralibus reserare apta est, omnes corporis humores attenuat, omnesque promovet secretiones, & dum stomachus seu muco acido obrutus, seu biliosa colluvie languet, quasi vas iners fermento imbutum putrido, ingesta omnia corrumpit, hinc perpetuus morbi fomes, donec perpurgatur ventriculus* (n). De usu emesis idem sentiunt inter multos alios viri in arte præstantes, FERNELIUS, RIVE-

(m) *Febres lityriæ non nisi per choleram effusa hile solvuntur.* Coac. præn. §. 120. Confer. BAGLIVI lib. cit. p. 56. 57.

(n) *Observat. de aere & morb. epid. T. I. p. 21, 23, 25.*

RIUS (o), FREIND (p), BOERHAAVE (q), LUDWIG (r). FERNELII imprimis verba rem nostram optime dilucidant. *Facilis & moderata vomitio saluberrima est, & purgationum omnium præstantissima.* Noxios quippe humores ex ipsis fontibus sinceros elicit & vacuat, omnem quæ in ventriculi capacitate in ejusve tunicis hæret illuviem imprimis expurgat; e præcordiorum membranis, e cavis jecoris ac lienis, & ex pancreate, omnis generis supervacuos humores sinceros elicit; quos plerumque nec hiera, nec aliud vehementissimum ullum etiam frequens pharmacum in alvum exturbare potest (s). Quam necessariæ sint evacuationes in hisce morbis omnis novit antiquitas, & ante viginti sæcula illas suasit HIPPOCRATES (t), & post illum GALENUS, omnesque alii; & præsertim verrente quarto sæculo ALEXANDER TRAL-

(o) Institut. 1. 5. p. 1. S. 2. Cap. IV. p. m. 131.

(p) Comment. de febr. Comm. 4. p. m. 19.

(q) Aph. 1244.

(r) Institution. §. 1541, 1542.

(s) De morb. eorumque causis, Lib. III, Cap. III. Oper. omn. p. m. 210.

(t) *Quamdiu bilis sublata, incocta, & minime contemperata fuerit, nulla arte, neque dolores, neque febres finientur.* De prisc. medic. cap. 35. Foef. p. 16. confer. Foef. p. 396, 473, 519, 534, 547, 1139, 1152.

LIANUS (u); similis fuit recentioribus curatio. BORELLI monet nullum evasisse nisi evacuata bile (x), quam tamen, verum est, emesi non expugnabat, unde sapientia sua effatus est Clar. GLASS, *non possum non mirari quo MALPIGHI & BORELLI bilem a vesica, (cum intra bilem totum morbum fisti vidissent) emetico exprimere & ventriculo educere minime senserint. Certe equum est ex historia morbi censere ob neglectum emeticum plures interiisse (y).* Ill. HOFMANN duas habet indicationes, primas vias repurgare, bilem infringere (z). Quam specialem methodum in singulo statu adhibuerim hisce nixus principiis, nunc est enarrandum.

Omnes ægri a pluribus jam diebus ægrotabant antequam Medicum accerferent, unde, primò ingressu emesim sæpe præscripsi; recte quidem operabatur, non semper tamen omnino pro votis: nec quantitate enim sufficiebant eva-

(u) *De arte medica*, Lib. VII. Cap. XVI.

(x) Loc. citat. confer. BIANCHI *Histor. hepat.* p. 282. 702.

(y) *Commentar. de febr. Comm.* 7. p. 116. legatur quoque Cl. GRAINGER *historia febris anomalæ Batavæ* p. 73.

(z) *De duodeno mult. morb. causa* §. 20. *Oper.* T. 6. p. 194.

cuationes nec prorsus evanescebant anxietas & nausæ, & ter aut quater, initio epidemiæ, secunda remedii dosis aliquot elapsis diebus præscribenda fuit; quod in posterum non accidit; mecum enim de causa phænomeni cogitanti facem præbuerunt HIPPOCRATIS doctrina de coctione, & perpulchra observatio Ill. Archiatri Austriaci; *probe memini, inquit, cum post fervidissimam æstatem febres biliosæ epidemicæ grassarentur, in quibus molesta nausea, & vomitus fere semper aderant, me aliquoties dedisse statim vomitorium absque multo levamine, ubi autem per unum alterumve diem, oximelle, vel similibus magna aquæ copia dilutis usus fueram, sponte sæpe vomitu excutiebatur corrupta bilis, instar glutinis fere spissa, vel leni vomitorio, secunda vice exhibito, facile expellebatur (a).* Missis ergo nugis, quas contra garriunt recentiores nonnulli Medici, ad coctionem operam intendi: ut vero rectius intelligatur quid sit coquere in morbo bilioso, nonnulla observare liceat circa coctionem & turgescentiam in genere.

Coctio in morbis, hic enim de *pepsis*

(a) §. 644. l. 2. p. 225.

non agitur, duplex numerari debet; alia ad mitigationem, alia ad evacuationem; quandoque enim fatis est noxias humoris morbidi qualitates obtundere, tunc coctus dicitur ut ut nulla evacuatio succedat; imo talis coctio sæpe humorem evacuationi ineptum reddit: huc referenda coctio in morbis solidi. Coctio vero ad evacuationem duplicis iterum est generis: alias enim materiæ morbi crassæ, glutinosæ, tenaci, tenuitatem & mobilitatem conciliare debemus antequam expulsionem tentare fas sit; & dum sic attenuatur humor non raro generatur acrimonia, unde patet coctionem ad morbum revera cum coctione ad evacuationem aliam esse. Pluries e contra morbosos humores adeo mobiles & acres deprehendimus, ut facrum sit evacuantia adhibere, ne, vel levissimo addito stimulo effrenes hinc inde summo impetu vagantes, brevissime irreparabilia damna inducant. Tunc mitiganda acrimonia illa & frænanda mobilitas: species hæc coctionis ad evacuationem affinis est coctioni ad morbum. Prima cruditas dici posset *cruditas infra evacuationem*; secunda *cruditas supra evacuationem*.

Duplex est quoque turgescencia, alia

ad molem, alia ad motum. Turgent humores tum crudi tum cocti si copia omnes vel aliquas præpediant functiones: turgere adhuc dicuntur & tunc turgent ad motum quando acrimonia & mobilitate vehementer partes stimulant & irregulares motus cient, ut ut sæpe parca adsit quantitas (b).

Ex paucissimis istis jam HIPPOCRATI notis, & quæ sedula confirmavit observatio, intelligitur facillime, humores in primo nostro statu turgent plerumque mole & crudos infra evacuationem fuisse; illos ergo fluidos & mobiles reddere debui ante evacuationem, nisi turgescencia summa fuisset, quod rarum; id suscepi usu remediorum simul incidentium & antiputridorum, e digestivorum sic dictorum classe (c), & hæc fuit plerumque præscripti

(b) Celeb. GLASS definit materiam turgentem, *aliquid molestum circa primas vias hærens, quod aut per os aut per alvum, plerumque excuti potest, atque haud raro ventriculum aut intestinum ad id ipsum expellendum irritat.* Comment. de febr. 7. p. 102.

(c) Digestiva ea sunt remedia, propria verbi significatione quæ vires ventriculi ad alimentorum coctionem juvant; cum vero hæc vox duplici sensu adhibeatur, inde quoque digestiva dixerunt remedia quæ coctionem humorum morbidorum sollici-

signatura, ut omni trihorio dosim pulveris fumerent, superbibendo decocti uncias quatuor. Pulvis fuit ex terra foliata tartari, tartaro vitriolato, cremore tartari aliisque ejusdem indolis; sæpe quoque in usum vocavi sulphur auratum antimonii, *Untzeriana* methodo præparatum, cum saccharo & aliquo e prædictis salibus mixtum, quod fauste succedebat. Decocti, materiem præbuerunt radices graminis, acetosæ, chicorei silvestris vel folia capillorum veneris cum terra foliata tartari, vel oximelle simplici & nonnullis frustulis corticis viridis citri, quæ sat bene nauseosum graminis saporem castrant, inde-

tant, nec male quidem; sed cum cruditatem *infra evacuationem* solam animadverterent, classi digestivorum salina tantum, incisiva, acria, aut inutilia absorbentia adscripserunt; errore sane proscribendo; tot sunt enim digestivorum classes quot cruditatis species, & in cruditate *supra evacuationem* digestiva non dantur nisi inerasstantia, obtundentia, adstringentia, ut infra patebit & ut jam novit HIPPOCRATES; hæc fuit enim illius de coctione doctrina, ut humor morbidus talem haberet mobilitatem qua facile evacuantibus cederet, nec tantam tamen, ut ex impetu damna oriri possent. Eadem passim suadet GALENUS, qui humorem biliosum coquebat aqua frigida; humorem pituitosum pipere. *Method. medend. L. II. Ad Glauconem L. II. De sanitate tuenda L. IV.* Egregia quoque habet, posteris plerisque contempta, SENNERTUS *de febr. Lib. II. Cap. VII.*

que vix omittenda si non adhibetur oximel. Ubi magis arridebat electarii forma materiem præbebant condita acefcentia acetosæ, alleluyæ extractum liquidum taraxaci, & sal aliquod aut neutrum aut acidum; mixtionis enim proportionem semper præscripserunt symptomata quæ magis minusve vigere bilem aut viscositates indicabant. Si post duos, tres aut quatuor dies, horror mitior, linguæ sedimentum minus tenax, urinæ turbidæ, ructus nidorosi, nausææ frequentes, flatus, borborigmi, sedes copiosiores, materiam mobilitatem jam adeptam esse probabant; tunc potionem emeticam præscripsi. Ypecacuanam aliquoties initio adhibui; mox vero novi celebratam illam radicem, sufficientem hic non esse cuneum; cujus præterea hoc erat vitium, quod, post peractam evacuationem, alvum adstrictam, & aliquoties sitim relinqueret: mutato ergo consilio, ambabus ulnis amplexum tartarum emeticum, nunquam fere deinceps deferui, cujus dosim ætati & aliis indicantibus accommodatam, cum aquæ unciis octo decem ad libram usque, addita sirupi capillorum veneris sexta parte solutam, intra duos tres vel quatuor haustus potandam præscripsi: & hæc partita methodus in tanta

ægrorum varietate, plerorumque quorum idyosincrasia usquedum prorsus incognita erat, feliciter succedebat; apprimeque memini quod nobilis advenarius cui suaferam ut omni semi hora quartam remedii partem hauriret, post primum haustum, per duas horas, continuo fere ductu, cum summa euphoria & brevi consequente sanatione, *ανα καὶ κατω* evacuatus fuerit; qui vehementem procul dubio passus esset superpurgationem, si dosim integram simul & semel, ut sæpe præscribitur, assumpsisset. Hujus potionis alterum fuit commodum, quod grata pueris & delicatioribus absque nausea præscribi posset. Mannam aliquoties addidi, utut raro sedes non moveret simplex tartari solutio; quod momentosum semper habui: præterquam enim sic longe major copia materiæ morbidæ educitur, naturæ præmonstratur via qua deinceps fomitis reliquiæ expelli debent (*d*).

(*d*) Idem observavit Celeberr. PRINGLE. *Les vomitifs qui occasionnent aussi des selles sont les plus utiles, sur-tout s'ils ont assez de vertu pour procurer une abondante évacuation de bile putride, par le haut & par le bas, par ce moyen ils operent souvent la guérison sans qu'on ait besoin d'avoir recours à d'autres remèdes. Malad. des Armées. Part. III. Chap. IV. §. 5.*

Effectus remedii talis fuit, ut vulgo post semi horam elapsam, id est mox post secundam dosim, nausæ jam in actum deducerentur & succederet vomitus; qui si sufficiens judicabatur, reliqua intacta remansit potio; si non, hauriebatur. Materiæ viscosæ, bile flava amara foedatæ, ejiciebantur; tum succedebant sedes, foeces liquidas, flavescentes, foetidas educentes. Vomitus sæpe juvi copioso potu aquæ tepidæ mellitæ; vomitu pacato, sedes copiosiores excitavi propinando cochleatim reliquam portionem largo dilutam vehiculo. Sic celebrata evacuatione, melius se habebat æger quoad anxietatem, debilitatem & somnum. Eandem sequutus erat viam Vir inter Clinicos merito celebratissimus Ill. WALCARENGHI; & illam posteris commendavit G. E. STHAL, *nam curatio quæ materiæ in his febribus peccanti sufficiat, nulla alia esse potest quam emetico-cathartica (e)*. Et verum est, sæpissime observavi unicam emesim præstitisse quod non attigerant repetitæ alvi ductiones. Memini foeminam quæ nullo arcessito medico, jam quinquies, omni scilicet biduo, potionem purgantem

(e) De febre biliosa, §. 46.

ex rheo fale sedlicensi & citro, illi familiarem hauserat, nec minimum profecerat; protinus vero post emesim melius se habuit.

Post primam evacuationem, prædicta remedia digestiva in usum revocabantur; expulsa enim cocta materia, reliquam crudam coquere onus incumbabat; &, numquam fallente observatione, illa remedia quæ antea vix purgantem scopum tetigerant, nunc, vi aucta diminutione materiæ hostilis, quotidie duas vel tres sedes semper putriditatem redolentes educebant. Languor sensim minuebatur, nec tamdiu protrahabantur paroxysmi. Tribus aut quatuor elapsis diebus, si copiosiores urinæ coctionis speciem ferebant, instituebatur purgatio ex salibus manna, tamarindis, senne parcam quandoque dosim addidi. Aliquoties ubi facile succedere sedes spes erat, satis fuit, mane in potu ordinario, solvere mannæ uncias duas cum aliquo fale; inde plurimis adhuc evacuatis fordibus, paroxysmi vix supererat species; cutis mollescebat, somnus pacatus redibat; jam, alimenta non nauseabant ægri, nondum tamen desiderabant: tardius restituebatur calor naturalis, & fere semper frigebant. Tunc unam tantum aut alteram dosim

remediorum quotidie devorabant; sensim omnia discedebant symptomata, prodeuntibus desideratis illis biliosis sedibus, quæ simul abducebant materiam morbidam, & vires organorum restitui demonstrabant; apud nos enim, ut & inter Cremonenses, observante Clar. GALLAROTTI, *dum biliosa eveniebant dejectiones, tunc solum, de omnimoda febris solutione sperandum tuto erat (f)*. Et quidem nisi sic res succederet, diutius & auctiori dosi digestiva adhibere debui, & tertium alvinam reiterare purgationem, imo, sed raro, quartum; ad quintam vero confugisse nec memini, nec memorant codices. Pro laxis constitutionibus, viscositate magis quam acrimonia laborantibus, duxi aliquoties in usum, post primam purgationem, aquosa fugiens, potionem ex larga terræ foliatæ tartari dosi, parca elixirii proprietatis, aquis stillatitiis chicorei,

(f) *Methodus aurea febres profligandi*: De febre tertiana &c. §. 17. Utile opus ad calcem WALCARENGHI reperiendum. Quam infida sit mitigatio febrium ardentium biliosarum, quamdiu biliosæ non egestæ sedes, jam docet historia HEROPYTI qui tali morbo cum variis remissionibus ægrotavit, usque dum centesima prima, biliosa plura alvus deposuërit. *De morb. vulgar. lib. 3. sect. 3. ægr. 9.* Foesl. 1106.

corticis citri & sirupo chicorei compositi, pro re nata addito oximelle.

Non omnibus quos curavi emesim præscripsi, nonnulli fuerunt enim quibus ex contra-indicantium legibus id vetitum erat; sed tunc antequam purgantia stricte sic dicta adhiberentur, diutius insistendum fuit digestivis: qui enim omissa emesi alvum citius sollicitabant, pœnam plerumque luebant. Vir venerandus ægrotabat, sexta morbi die (primis non arcessitus eram) tartarum præscribere mens erat; mutato consilio suasu medici advenarii, purgationem alvinam assumpsit: diu protractum morbum exceperunt dolores ventriculi, & autumnio dysenteria mucosa, quod nulli accidisse novi ex illis qui evomebant, & ordinatam dein adhibuerant medelam.

Qui remedia respuebant, & post primam emesim omni valedicebant medellæ, nisi forsan aquæ panis tosti aut limonato, tales autem fuerunt plures; ex diætâ quam imperabat fastidium minuto fomite, sensim quidem febrem superabant, sed tardius & imperfecte sanitatem recuperabant; pluribusque post aliquot menses ad remedia confugere necessum fuit, sed de his postea. Ter observavi in junioribus symptoma illud

quod memorat SIDENHAM (g) tumens nimirum abdomen, fausta morbi discessione, *Lausannis* ut *Londini*, succedente; nostros vero, dolor tegumentorum tactu increfcens, & Londinensibus ignotus, vexabat.

Si periculofum fuit citius evacuationes deferere, periculo non carebat protractior illarum ufus; & damnoſe falleretur qui crederet illas adhibendas fuiſſe uſquedum appetitus omnino reſtitutus & vires prorfus fuerint recuperatæ. Anorexia & debilitas initio morbi generabantur cacochilia ventriculum & primas vias infeſtante; jam vero ſub finem expulſo fomite, eadem inducebantur ſymptomata laxitate fibrarum, ſegnitie ſecretionum, & defectu bonorum ſuccorum in corpore. Verum hic ergo monitum BOERHAAVII *quod uno tempore prodeſt, in eodem tamen morbo alio tempore datum obefit* (h), & ſuum infelix addidit experientia teſtimonium; dum enim nonnulli ſaburram incuſantes laxantibus inſiſtebant, morbus protrahebatur, debilitas increſcebat, & nimia irritatione laceſſitis nervis ſiſtematis gaſtrici & in-

(g) *Opera, ſect. I. Cap. 5. p. m. 60.*

(h) *Aphor. 849.*

testinalis, successisse vidi omnia symptomata ataxiæ & hysteriæ; quæ numquam observavi si tempestive missis purgantibus, diæta congrua, campestris exercitatio & tonica nonnulla in usum traherentur. Vinum cui amaræ infundebantur plantæ pulchros successus habuit. In simili casu narcotica adhibuit SIDENHAM (i), illis abstinere cautius duxi, debilitati enim nocent, ataxiæ infide medentur.

Status secundus.

In secundo statu minor fuit fomitis viscositas, mobilitas major; evacuationes facilius succedebant, & illas primo ingressu instituere sæpe conducebat, periculum enim aliquoties in mora. Alias

(i) *De nov. febr. ingressu*, p. m. 367. *In morbis quam plurimis, quorum curatio solis evacuationibus absolvitur, si dictis evacuationibus pertinaciter insistamus, usque dum symptomata omnia prorsus ablegaverimus, sæpius ægro nonnisi morte medebimur &c.* Nec mirum: appetitus est vigentis ventriculi functio, cui impar est omnino quamdiu vires languent; tamdiu ergo jacet appetitus, jacet & digestio; nec illum excitabunt purgantia vi ventriculi adeo infensa; quod notare velim illi qui ex fastidio, nausea, anxietate, diarrhæa, lienteria, &c. evacuandi indicationes protinus deducunt, sicque omnia pessumdant.

tamen profuit digestiva diluentia per viginti quatuor horas ex hydromele acidulato adhibere. Si ex calore molesto, siti, vagis intestinorum doloribus, urinis, acrimoniæ multum suspicari licebat, medullam cassiæ, vel succum citri, solutioni tartari emetici, loco sirupi capillorum veneris addidi. Sæpe primis diebus vix ullum remissionis tempus observari poterat ante emesim; hac vero celebrata mox omnia pacabantur. Ancilla viginti sex aut octo circiter annos nata, egregie constituta, postquam per horas aliquot dirissime riguisset, prehendebatur sæva cephalalgia, pulsu celeri contracto, cute ardente, nauseis, siti, urinis perpaucis, alvi obstructione; mandatus Pharmacopola purgationem præscribit, pulveres nitrosos, emulsa, pediluvia, sed omnia in cassum, ne minutum quidem remittit sævities morbi: quinta die invisens ægram, potionem ex tartaro emetico cum aquæ viginti, succi citri duabus unciiis præscripsi, cujus uncias tres omni horæ quadrante biberet; stupendam sordium copiam *ανω και κατω* ejecit; nocte sequenti dormivit; sexta die pulsus mollior, elatior, rarior levis tantum carebaria, sitis sedata, status demum remissionis; vespere exacerbatio. Septima, prima po-

tio, dimidiata dosi tartari, & longioribus potata intervallis plures eduxit sedes, vitior vespertina exacerbatio; octava & nona limonatum (sit venia verbo) simplex, nona enema; decima limonatum purgans ut septima, desiderata exacerbatio. Undecima, duodecima, decima tertia, omnia fauste succedebant; limonatum simplex erat instar omnium, sedes biliosæ, redeuntis sanitatis criterium. Jam rara felicitate alimenta sollicitabat ventriculus, cui nimium indulgit, inde decima tertia sub noctem recrudit febris, cum acri calore & gravi cephalalgia, per integrum nichthemerum durans: remittente paroxismo mannam cum tamarindis præbui, optime convaluit citius quam omnes alii.

In genere, post primam evacuationem, plerisque vix quicquid præscripsi præter limonatum forte, vel decoctum radicis graminis canini, cui addebatur succus expressus acetosæ aut alleluyæ; *succi enim citri & acetosæ, putredini resistunt, cor peculiari vi roborant, intemperiem febrilem corrigunt, aperiendique vim habent (k); illos aut similes potus*

(k) SENNERT de febris L. II, Cap. VII,

frigidos ad uncias duas omni semihora aut frequentius potabant; numquam enim mihi arrisit methodus raro & copioso haustu potum ægris præbere. Frequentes & parvos antiquis dilectos in desuetudinem nescio quo fato ruentes, restituerunt præstantiores nonnulli medici ævi decimi sexti & septimi, firmaque lege illos stabilivit BOERHAAVIUS; de hujus methodi præstantia legi debet illust. Commentator (1). Illis qui prædictas respuebant potiones, decoctum hordei cum sirupo rubi ideï aut ceraforum acidorum proderat. Verbo, egregie successit omnis potus acidus nec nimis emolliens; qualis optime conficitur, ex succis expressis fructuum horæorum cum aqua & saccharo; nec quicquam præstantius novi in omni morbo bilioso imo & inflammatorio, succis saponaceis acidis mori, rubi, rubi ideï, ribesium, fragariæ, ceraforum, imo & uvarum

p. 221. Ibidem invenies, quod notatu dignum, *magis urgere quandoque putredinem & calorem, magis alias obstructions.* In primo casu succum citri, in secundo acetosaria adhibui.

(1) §. 640, t. 2, p. 215. De febre biliosa speciatim agens scripsit ALBERTI, *potus sit sufficiens, modo non largis haustibus ingestus, præstat eum sorbillare, aut cochleatim sed repetito exhibere. Prax. gener. Lib. IX, Cap. VI, §. 9 & 25.*

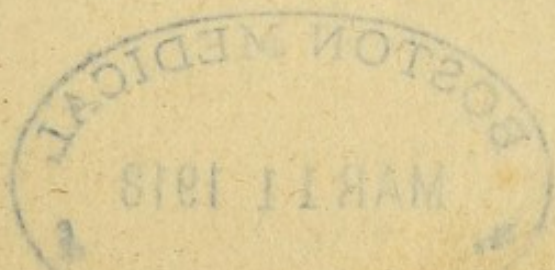
dummodo non nimis maturuerint; hæ sunt enim illorum virtutes ut acescencia omnem putritatem corrigant, saponaceitate omnia concreta biliosa aut inflammatoria resolvant, omnesque faveant secretiones: nec nimis solida laxant, quinimo grato sapore, fragranti odore vi cardiaca pollent. *Maturorum fructuum succus nulla præparatione indiget, sitim extinguit, calorem temperat, urinae & alvi vias laxat, summum solamen languenti ventriculo a putrida bile præbet (m).* Julii mense anni 1756 amabilem puellam graviter laborantem, usu cerasorum interpositis laxantibus sanavi. Nec novum celeberrimum inventum; jam novit antiquitas saluberrimos usus fructuum, & quid mirum! Cum nihil elatiori voce febricitantes doceat salutaris instinctus; & præ aliis veteribus, ALEXANDER TRALLIANUS egregia monita de illorum usu, vix apud recentiores invenienda, passim habet. Verum est quidem, jam illius ævo & ante illum vixit detractorum omnis boni nefandum genus ut patet ex loco ejusdem authoris

(m) VAN SWIETEN, § 38, t. I, p. 126.

authoris (n); nec defuerunt deinceps medici magni fane nominis qui illa dissuaserint sed futilissimis nixi rationibus, inter quas illa tantum perpendi meretur quam ex SANCTORII aphorismis deducunt; alicubi enim (o) melones, ficus, uvas tanquam impedimenta transpirationis recenset. Facilis responsio; non est apud omnes idem fructuum effectus, nec illos omnibus, tantum abest, suadeo; dum enim aquam acidam corpori præbent, nocent omnibus illis, quibus acido laborat ventriculus, quibus tenuior sanguis, laxiores fibræ, nervi languidi; causas morbi fovendo, omnia fane pessumdant, secretiones & excretiones turbant, perspirationem impediunt, acrimoniam acidam augent, & plusquam semel successisse vidi dysurias, pruritus, versatiles dolores. Sed mutatis circumstantiis mutantur & vires; & dum in biliosis morbi causam tollunt, sanitatem restituendo, functiones simul, & ut alias transpirationem, restituant. Tot utilium restaurator BOERHAAVIUS obsoletos fructus in forum medicum revocavit, non silente invida

(n) *De arte medica*, L. XII, Cap. VI.

(o) *Medicin. Stat.* L. III, Aph. 28, 27.

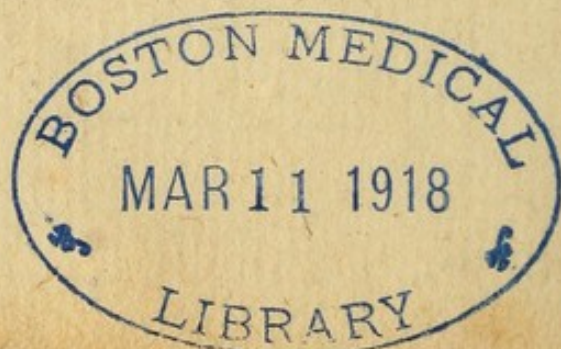

ignorantia (p). Nec excidit memoria quod dum prædictæ puellæ medebar, rumor excitaretur successu compescendus. Studiosus Leidenſis tanto ſopore noctu diuque premebatur, ut & inter ipſos tridiculares luſus sæpe obdormiſceret; non deſunt certe medici, qui emeſim, acria purgantia, ſtimulantia, juſcula viperina, aliaque ejusdem furfuris præſcripſiſſent; adit BOERHAAVIUM; præſcribit vir immortalis ceraſa pro victu ad libras decem & ultra quotidie, nec aliud quicquam, ſcopo nimirum phlogiſticam denſitatem ſanguinis, morbi cauſam, debellandi; mox melius ſe habuit egregius juvenis, brevi poſt, excretis copioſe turbidis, ſpiſſis, ſedimentofis urinis, optime valebat (q).

Si poſt emeſim, attentum examen ſymptomatum, abdominis, excretorum, me docebat relictam fomitis partem magna non donari mobilitate, nullum evacuans remedium, niſi enema ubi quotidiana deerat ſedes, ante quatuor elap-

(p) VAN SWIETEN *ibid.*

(q) Utilem ſane obſervationem ab ipſo communicatam ægro, nec in BOERHAAVII aut diſcipulorum operibus extantem, hic invenire omnibus gratum fore credidi.

fos dies præscripsi; quo tempore adhibui potionem ex tamarindis, manna, terra foliata tartari pro ditioribus, decocto graminis, & sirupo acido; copiam foetidæ materiæ educebat & quo magis eo melius, remittebant enim symptomata & sæpe perfecta per aliquot horas successit apyrexia, quam alias observare non licuit ante tertiam evacuationem undecima aut duodecima circiter morbi die: tunc potus acidus minori dosi præscribebatur, & viribus tantisper resurgentibus, tenui diætæ paulo laxius infisteabant, & circa decimam nonam aut vicesimam quarta purgatione remediis valedicebant ægri, diætæ & exercitio morbi reliquias superantes, vix tamen ante sex aut septem hebdomades sanitatem recuperantes; quo elapso tempore lenem catharsim de novo, si gulæ auscultaverant, institui.

Observavi & nemo nescit clinicus quasdam esse idiosyncrasias quæ difficillime liquidis obediunt catharticis; tunc confugi ad bolos ex tamarindis & cassia, quibus tanquam stimulum addidi grana aliquot diagridii; clamorem movebunt illi qui vires medicamentorum apud nonnullos recentiores collectores didicerunt; qui vero praxi addicti sunt & veterum opera non nesciunt, optime

noscent diagridium optimum esse remedium quotiescumque bilis tenax resolvenda & abducenda est; & HIPPOCRATEM numquam de bile evacuanda agere (r) quin diagridium suadeat. Certe ubi suasi, pro votis semper successit, copiosas & biliosas sedes sine torminum aut caloris incommodo procurans.

Si fomes morbidus majori gaudebat mobilitate, tunc omni biduo vel & quotidie debile decoctum purgans tamarindatum ad uncias tres hora sexta, octava & decima propinabam, nec unquam post meridiem deerant duæ aut tres sedes copiosæ; solo similis potionis usu ægrum sanavi cujus morbum enarrare liceat. Juvenis viginti & aliquot annos natus vertente autumno laborabat, ruris degens; initio febris continua fuit cum exacerbationibus quotidianis; curationis director regularitate typi delusus, intermittentem nuncupans, primo purgationes ex fennè & rheo, tum amara omni generis, conservam

(r) Confer. v. g. *de natura muliebri*, Foef. p. 575. *De morb. mul.* ib. 642. *De affect. de intern. affect.* ibid. 548, 558, 560. ALEXAND. TRALLIAN. L.VII, Cap. XVI. ÆTIUS *Tetrab.* 3, S. 4, Cap. XXVIII. GALENUS *de compos. Pharmacor.* L. II, Cap. XI.

imprimis juniperi, & corticem peruvia-
 num largiori dosi præscripsit; rebus in
 pejus ruentibus, mandatus octodecima
 die, inveni, paroxysmum invadentem
 secunda aut tertia pomeridiana, pro-
 trahi ad sextam matutinam crastinæ diei,
 calore acri fervido, acuta cephalalgia,
 tussi, vigiliis continuis, ægrum crucian-
 tem. A sexta matutina ad secundam po-
 meridianam febre quidem erat expers,
 sed anxius, morosus, fastidiosus; pul-
 sus celer, cutis sicca, macies summa,
 genarum rubor, tussis, alvus adstric-
 ta, urinæ paucæ rubræ, debilitas sum-
 ma, tabis metus. Missis amaris & Kina
 unicam causæ morbi evacuationem cu-
 ravi, & suasi ut quater de die uncias
 quatuor sumeret decocti radicum gra-
 minis & acetosæ, pulpæ tamarindorum,
 & salis acetosæ cum sirupo rubi ide-
 i. Inde alvus bilem evacuavit, secunda
 usus die paroxysmus mitior fuit; tertia,
 somnus, fames, quietudo; intra de-
 cem dies optime valuit, qui saluberri-
 mi sed inepte adhibiti Kinæ usu mox
 marasmodeus occubuisse. Corticem il-
 lum jam damnavit BAGLIVI in morbis
 ex infarctu mesenterii & viscerum (s).

(s) *Prax. med* L. I, de febr. mesenter. p. 58,

Revera, nullum præstantius tonicum cortice peruviano, nullum par sedans in ataxiis nervorum; atoniam & mobilitatem ultra omnium spem superat; sed quid possunt selectissima tonica contra morbos quorum sanatio evacuantibus nititur. Tempus est suum amaricantibus tonicis in ægritudine nostra, sed numquam initio.

Medendi methodum nostræ omnino fere similem adhibuit Ill. WALCARENGHI; graminacea nimirum, chicoracea, citrata, acescentia omnis generis. Unum est tamen illi familiare remedium quod in usum vocare sacrum semper habui, oleum volo amigdalorum dulcium, quod suadebat post primas evacuationes, *nisi prope biliarios ductus atque in intestinis ipsis, magis tenax & viscida adesset bilis (t)*. Posuerat Vir cel. humorem morbidum *ubicumque consistat, partes magis distendere, irritare, mordere atque lacerare*; hæc vera sunt, sed, anne jure concluditur? ergo oleosa. Vix crederem; pollent equidem vi partes tensas & rigidas laxare; sed in casu nostro au-

de fibr. motr. spec. tr. poster. libr. cap. 13, p. 388.
Conf. Illustr. OOSTERDIK, *Instit. medic. pract.*
Sect. I, Cap. IV.

(t) *Medicin. Rational.* §. 341.

gendo vim causæ irritantis, longe alium effectum habent. Talis est enim eorum proprietas, ut quotiescumque multum caloris adest in corpore, brevi, deposita emolliente & demulcente vi, rancidam acquirant acrimoniam; verissimumque hic adagium, *oleum igni addunt*. Illorum usum in biliosis morbis jam dissuadet HIPPOCRATIS observatio, *quibus pingue abundat bilis flava gignitur* (u). Monuit GALENUS suo ævo plures fuisse controversias de usu olei, quod alii acre & calefaciens, alii demulcens credebant; idque ex varia constitutione corporum quibus ingeritur dependere docuit (x). In genere video Medicos Italos oleorum usui addictiores, ut ut illa jam damnaverit BAGLIVI, nec prorsus desint inter illos qui BAGLIVI assentiantur, sicque moneat BIANCHI de febribus biliosis agens: *In pluribus observavi post exhibitum in jure amigdalinum oleum, intensiorem in posterum febricitationem* (y). PRIMEROSIUS oleosa & amigdalina in febribus, rancoris

(u) *Epid. L. VI, Sect. 6. Foef. 1190. A.*

(x) *De simplic. medicam. facultat. toto secundo libr.*

(y) *Histor. hepat. par. 3, p. 698. vid. loc.*

metu, suspecta habebat (z) & verbo, in morbis magno stipatis calore celeberrimi practici, testis sit instar omnium Ill. VAN SWIETEN olea formidant (a). Quantum ergo vitari debet, ubi focus caloris est illa ipsa pars cui applicantur; ubi putridum adest fermentum illorum corruptionem juvans; ubi metus est obstructionis hepatis cui valde favent; autumno anni elapsi testis adfui morti, potiusquam Medicus morbo foeminæ hepatide sæva necatæ quam sibi conciliaverat, dum per plures hebdomades vix quicquam aliud comederat præter juglandes nuces, & gravamen quod ventriculo relinquebant potu Coffe quater de die dissipare conata erat. Vidi sæpius olea, corporibus nec putrido nec inflammatorio morbo laborantibus, præscripta scopo irritatos nervos demulcendi & laxandi, oppositos obtinuisse successus: sensationem enim caloris, acrimoniæ, doloris in intestinis inducebant, appetitum delebant & alvum ad-

(z) *De febr. L. II, Cap. IX, p. m. 143, 145.*

(a) *Aph. 35, p. 46. Omnium pessima olei cuiusvis blandissimi etiam corruptela. Pressum ex amygdalis oleum suavissimum, intra paucos dies sic corrumpitur, ut ex miti acerrimum fiat, & deglutitum fauces exurat. ibid. Aph. 89, p. 130.*

stringebant, tum ob acrimoniam propriam ex rancore ortam, tum ex perversa natura bilis, & hujus actione in intestina impedita. Repudientur ergo olea quotiescumque bilis, putredo, calor & laxitas adfunt; caute alias præscribantur. Illorum damna cavet & vires egregie servat ars emulgendi; *dum enim oleosa semina cum aqua teruntur, dant lacteum liquidum molliissimum, in quo idem hoc oleum est, sed sic mutatum (a farina procul dubio reliqua) ut non rancescat sed ace scat citissime (b)*. Et verum est, in morbis inflammatoriis, emulsa totam absolvunt curationem; sed in morbis biliosis melius mihi successit, nisi in paucis casibus exceptis, abstinere; ut ut enim rancoris metus abesset, tamen cum nulla spes esset tantam putridi quantitatem inviscare, longe præstabat fortiora adhibere acida quæ corrigendo simul resolverent, quorum priorem scopum vix, secundum minime tetigissent emulsa; quorum præterea vim relaxantem metui; nam tametsi stimulo irritarentur fibræ, semper aderat atonia, perpetua putredinis comes summe noxia & quam auxissent

(b) *Ibid. Aphor. 88, p. 127.*

emulSIONES. Turpiter enim damnoseque hic & in aliis nonnullis casibus errant dum irritationi ex stimulo mederi conantur laxantibus, ut tensioni ex rigiditate (c).

Aliud est genus remediorum in hisce morbis valde quoque decantatum, de quo filere non licet cur illud in usum frequentius non vocaverim; fera lactis intelligo, *serum* nimirum sic dictum, seu serum casei, & lac ebutiratum seu serum butiri, *quod acidulo sapore adeo placens saluberrimum auxilium dat in omni morbo putrido* (d). Primum egregium est diluens & sapo vegetabilis quem aliquoties scopo purgandi cum tamarindis & minuta tartari emetici dosi adhibui; pro potu ordinario rarissime præscripsi, 1°. quia facillime nauseant ægri; 2°. propter nimis laxantem vim

(c) Periculum subesse si morbi putridi ut inflammatorii curantur, monuit JUNKERUS *consp. med. theor. pract.* tab. 62. Si quis tamen emulsis addictus est utilem formulam inveniet in libello BOERHAAVII *de mat. med.* Sect. 88, n°. 5.

(d) VAN SWIETEN Aph. 88, p. 126. Vide quoque de egregiis viribus hujusce medicamenti testimonia Illustriss. Virorum J. GÖRTER *Medicin. Hippocrat.* Aph. 257. TRALLES *de cholera morbo*, p. 297. PRINGLE *de morb. exercit.* par. 3. C. III. p. 248. KLOEKHOF *Histor. febris culenb.* passim. DE HAEN *de deglutitione impedita* p. 47.

& plures novi ægros post illius usum de gravitate ventriculi & anxietate conquiescos fuisse; 3°. quia jam jam memorata remedia tanquam magis acescentia longe felicius succedebant; 4°. demum quia non semel observavi quod licet si prima degeneratio sit acor sæpe tamen mox in putrilaginem vertatur, & ægros inveni, quibus post aliquot horas ructus nidorosos movebat. Fuit tamen illi ut & emulsis suus usus, si nimirum diathesis phlogistica adesset; sic elapso vere juvenem biliosæ constitutionis, cui in eunte hieme adstringentia & rhei copiam, dysenteriam sanaturi propinaverant, tunc vero biliosa febre & humore rheumatico diaphragma obsidente gravissime laborantem, optime curavi continuo & copioso usu feri lactis leviter tamarindati, decoctique hordei cum succo acetosæ & sedi majoris vermicularis (e), edulcorante sirupo cerafo-

(e) Plures sunt sedi species, sedum majus & minus refrigerante antiseptica virtute gaudent; sedum acre, antiscorbuticum est in usum vix trahendum; ne funestus oriatur error de illis botanice consulantur Ill. LUDWIG & LINNEUS. Prior, *definit. plantar. n. 613*, posterior, *gener. plant. de dodecandris polygyniis*; Tum utilis DALES *Pharmacol. L. II, f. 16*, ubi sic sedum majus commendat, *usus præcipuus intrinsecus in febribus biliosis, sedat sitim & compescit ardorem.*

rum acidorum; nec non enematis & epispasticis plantæ pedum applicatis.

Lactis ebutirati cujus vires longe præstantiores inveni in morbis biliosis, usum communem prohibuerunt, tum methodus qua in hisce regionibus præparatur ita ut pingue sæpe remaneat quod pessimum; tum distantia locorum e quibus exportari debet: sed Deo dante non defuerunt quæ illorum vices gererent, ut ex superioribus patet.

Status tertius.

Tertii status eadem ac secundi causa, sed fortior; eadem ergo medela sed & pariter fortior. Evacuationes simili modo celebrabantur nisi *cruditas supra evacuationem* adesset, tunc enim coctioni incumbendum erat, & ubi humores cocti erant, post emesim alvum sollicitabat decoctum hordei cum foliis aut sale acetosæ, pugillo florum rosarum rubrarum & tamarindis: Prima vero emesis nunquam nisi damnose omissa est; subsequente semper foetida illa diarrheæ quam supra narravi; quod apprime congruit SIDENHAMII observationibus (f).

(f) Sect. I, Cap. IV. p. m. 31.

Quoad potum, in febribus cremo-
nensibus pessimi generis adhibuit Clar.
WALCARENGHI succum malorum pu-
nicorum copiose aquæ instillatum; egre-
gium sane remedium, jam a veteribus
imprimis ALEXANDRO (g) laudatum
& omnibus medicis adamatum; præter-
quam enim summa vi antiputrida gau-
det, tonicum & incrassans egregium
aliis præstat in nostro casu acidis vege-
tabilibus quorum pleraque nimis sol-
vunt, optime enim vim acerrimam te-
nuis putridi castrat, & simul fibris no-
vum mutuatur robur quo resistent disten-
sioni quam intendunt flatus putredine
generati, quibus ortum debet ut jam
dixi meteorismus ille tam sinistri præsa-
gii, probat enim & summam fomitis pu-
tredinem, & summam solidorum abdo-
minalium debilitatem. Lugendum vero
quod defectu malorum puniceorum ve-
rita fuerat egregia medicina; illorum loco
faustissime substitui spiritus acidus mi-

(g) *De arte medica* Libr. VII, Cap. XV, sed
succus malorum puniceorum est adstringens, reget
forsan aliquis; anne licet adstringentia in tali mor-
bo adhibere? Responsum non nesciet, qui veram
artis theoriam callebit, & jam respondit idem ALE-
XANDER, mali punice grana, inquit, *sanis alvum*
adstringunt, ægris autem non item, ibid. lib. VIII,
Cap. VIII.

nerales dulcificatos falis marini, nitri, vitrioli, & inprimis sulphuris; *nam ubi putridum adest una cum nimia dissolutione humorum jam præsente, vel si brevi futura metuitur, tunc acidi spiritus vi ignis, ex sale marino, nitro, vitriolo expressi, summum usum habent; efficacissime enim omni resistunt putredini, dum simul non dissolvunt humores nostros, sed coagulant potius. Huic scopo pulchre inservit spiritus sulphuris per campanam dictus, qui purissimum acidum fossile, nihil metallici in se habens præbet (h). Et verum est; si alicubi profunt hic sane, ubi tanta putredo, tanta dissolutio, & tanta laxitas: illa præscripsi vel in aqua pura fontana, vel in decocto radicis & foliorum acetosæ, florum rosarum rubrarum & quandoque sirupo ruborum; hordeaceum additis floribus rosarum rubrarum vehiculum egregium quoque præbuit; omni femi hora uncias duas potabant, & nulla alia carminativa in tanta pneumatosi adhibere licebat nec præstantiora inveniri potuissent (i).*

(h) VAN SWIETEN aph. 88, p. 127. confer. BOERHAAVII *Chymia*, t. 2, proc. 151, p. m. 270. SENNERT. *de febrib.* Lib. II, Cap. VII, ubi pulchra habet de acidorum mineralium usu.

(i) VAN SWIETEN aph. 650, t. 2, p. 241.

Urgens in hoc statu observabatur symptomata prioribus alienum; delirium scilicet continuum, non tantum pessimi præstigi, sed quod præterea tanquam causa nocebat; summa enim agitatio quam plerumque generabat, omnem arcebat somnum; calorem, anxietatem, jactationem fovebat, & sæpe renitentes remediis evadebant ægri. Illud autem multis tribui causis; 1°. vi febris: 2°. meteorismo, inde enim respiratione impedita pulmonique loco expansionis deficiente (unde summa anhelatio) (*k*), arteria pulmonalis imperfecte evacuabatur; auricula dextra turgida sanguinem cavæ ascendens excipere impotens, vertebrales & jugulares evacuari præpediebat. 3°. humori acri bilioso ad origines mentis delato: 4°. demum *consensui*, irritatis enim nervis abdominalibus & phrenicis compati cerebrum priscos docuit observatio, causam detexit recentiorum industria & præ cæteris attente legi merentur quæ scripsit Illustr. SENAC (*l*). Morbi causæ medendo, de-

(*k*) De vitiis respirationis ex infarctu ab dominis legatur perpulchra dissertatio de *respiratione difficili* (§. 163, 166, 167.) quam nuper promulgavit Illustr. F. DE SAUVAGES.

(*l*) *Essais de physique* capitulo *les mouvemens*

lirio simul medebatur, & HIPPOCRATES jam scripsit de delirio bilioso, *alvus curanda acetum mel & aquam exhibendo* (m), totaque nostra curatio erat in febrim moderandam, bilem tum alvinam tum sanguini mixtam abducendam & corrigendam, meteorismum compescendum; supererat ergo frangere partes quas conferebat sympathia, & cum lex sit humanæ machinæ indita, morbum ex consensu nervoso minui contraria irritatione, suadebat ratio inferiores irritare partes. Ex notis irritantibus in usum præsertim veniunt & omnium citissime operantur cantharides; inde more abruptus emplastra vesicatoria primum suasi, sed pro votis non succedebant novique deinceps non successisse feliciter Clar. WALCARENGHI, *certe numquam vesicantibus credere aut fidere tantum potui quantum alii indiscriminatim faciunt* (n). Testatur pariter BORELLI *nihil auxilii*

sympathiques; de consensu plures alii scripserunt lectu digni, P. BAYLE, C. WALTHER, H. REGA, E. BUCHNER, D. LANGHANS; Illustr. HALLER varias consensus classes constituit illa sagacitate & acuribea qua nitent omnia opera; *lin. physiol.* §. 555, ejus principia sequutus est & doctrinam exposuit Cl. LANGHANS.

(m) *De affectionib. Foes.* p. 518.

(n) *Medicin. Rational.* §. 351.

tulisse vesicantia, etenim omnes ad tumulum, brachiis pedibus & aliis partibus exulceratis delati sunt (o). In memoriam revocavi observationem viri in arte egregii C. RICHARDI qui in utili nec satis noto opusculo testatur, in febre putrida Taurinensi, vesicantium applicationem minus prosperam compertam fuisse, additque paulo post, ubi humores ad fluorem proni sunt, ubi acriores iidem ac effrenes, ubi sufflaminandus potiusquam stimulandus cruor, nihil iis noxium magis nihil magis perniciosum (p). Toties jam citatus VAN SWIETEN notat quod ubi humores dissoluti acres, in putredinem vergentes, & magnus motus adest, non adeo tuto adhiberi posse videntur (q), & Clar. GUIDETTI tum ratione tum experimentis suffultus stabilit vesicantia biliosis

(o) Epistola ad MALPIGHI p. 28. Notat GLASS in hunc locum, (Comment. p. 116.) quam inepta fuerint vesicantia cuti admota ad humores corruptos, circa ventriculum hærentes educendos: Sed non satis ad omnes effectus irritantium attendit vir egregius, quorum præcipuus est contra-irritatio; præterea larga suppuratio plures biliosos spiculos abducit sanguini immixtos; nec BORELLI verum nec alius credidit unquam inde evacuari cacochiliam abdominalem, ut suadere videretur Cl. GLASS.

(p) Constit. Epidem. Taurin. ann. 1720, §. 32. confer. BAGLIVI de usu & abusu vesicant. p. m. 647, &c.

(q) Aph. 75, p. 108.

cujuscunque generis febribus, ut ut contumacioribus, præcipue si bilis acrior fervensque, partes atque cruorem afficiat, vix esse proficua (r). Mox ergo mutato consilio, missisque cantharidibus confugi ad epispastica ex fermento, acerrimo aceto & largiori feminis sinapeos dosi, quæ furis vel sæpius plantis pedum applicari curabam (s). Nec minori vi quam vesicatoria irritabant, nec eadem damna inducebant ac cantharides, quarum tenuissima alcalina pars resorpta & sanguini mixta illius putredinem juvat, sicque morbos putridos auget; dum e contra partes acidæ sinapismi continuo bibulis inspiratæ venulis, vim putridi humores inficientis indefinenter castrant. Eventus theoriam confirmavit, lætus enim pluries, utinam semper, observavi intra duodecim horas rubedine summa affici plantas pedum, ante triginta prægrandes natas esse vesicas multum liquidi flavescentis fun-

(r) BIANCHI *histor. hepat.* p. 3, p. 307. vid. loc.

(s) Apprime recordor me quondam apud GALENUM legisse, locum vero non reperi, prodesse iis quibus ventriculus distenditur flatibus, spongiam aceto acerrimo maceratam brachiis & pedibus apponere usquedum phlictenæ fierent.

dentes. Post primum nictimerum, si faustus sperandus fuit exitus, sensibili modo remittebant jactatio & motus tendinum subsultorii, delirium nondum prorsus desinebat sed pacatius delirabant, & intra triduum sapiebant; alvina medicamenta pleniorē fortiebantur effectum, & somnus quidam jam succedebat. Evenit quod incuria aut morositate remotis vesicantibus ante vesicularum ortum, profuerit nihilominus inducta irritatio; & circa dies quibus fusa jam movetur materies ad maculatos locos immensa conflueret acerrimi feri diluvies qui alioquin ad nobiliores ruisset; inde patet usus remedii & consonat aphorismo HIPPOCRATIS, *si quid doluerit ante morbum, ibi se figit morbus* (t).

Quandiu crassa illa epidermica solea qua quisque fruitur non deciderat sinapismi usum non deserui, quod semper multum feri & tenuioris puris educebat; simul ac vero post sex septemve dies frustulatim omnino abiverat lenissima adhibebantur balsama ad perfectam usque sanationem, nec tulisset acriorum applicationem cutis, nova adeo tenui epidermide tecta.

(t) Lib. IV, Aph. 33. ;

Aliud datur remedium sinapismis modo applicandi affine, effectu diversissimum, quod tamen sollicitant sæpe adstantes & non semel suaserunt medici plebeie docti, animalia nimirum viva aut partes animalium quas plantæ pedum applicant, scopo malignitatem educendi; testemque usus adducunt summam putredinem qua citius fœdantur: non attendentes eandem successisse corruptelam in alio loco quocumque pariter calido & humido. Quænam ergo spes ex tali applicatione concipienda? Nulla sane, nec irritat quicquam enim, sicque nullam movet revulsionem; nihil habet antiseptici quod resorbturn putridam humorum alterationem cohibeat; nihil evacuat; nullo ergo prodest titulo; nocet vero quatenus & noxium fovet calorem, & cito putrescens, fons evadit effluviorum septicorum quæ bibulis absorbta venulis vim morbi intendunt.

Si tum externorum tum internorum remediorum usu, circa decimam quintam, aut septimam diem, copiosæ, coctæ, biliosæ, voluntariæ sedes egerebantur; si delirium prorsus sedabatur, sola remanente cerebri debilitate; si urinæ oleaginosam faciem deponentes æqualiter turbidæ primum, tum & sedi-

mentosæ fiebant (u); si lingua madescebat; si lemositas oculorum & sordities dentium minuebantur; & quod semper optimum fuit præsagium si cutis mollesceret, absque viscido illo frigidoque sudore, mortis nuncio, tunc ægri res salvas habui, & mox immutatis, sed minori dosi propinatis remediis convalescebant. E contra, si optima medela in cassum adhibita, omnia remanebant symptomata capitulo de historia morbi descripta, & ultra decimam septimam diem protrahebantur, pauca, vix ulla remanebat spes. Memini tamen quod sub finem mensis septembris pro fœmina trigenaria macilentæ constitutionis a duodecim ægrotante diebus mandatus fuerim, cujus morbus eundem non observavit gressum: curæ præfuerat supra laudatus Clar. Collega; omnibus pessimis symptomatibus, petechiis exceptis premebatur, & tam sapienter instituta erat medela ut nihil mutandum invenirem; nihil tamen proficiebant egregia

(u) Non sufficiebant crisi urinæ, sed coctam jam esse morbidam materiam & utiliter prodire sedes testabantur; simulque evacuabant illam partem fomitis quæ vasis transmissa fuerat; nam ut recte observarunt veteres, *renibus fiunt crises venarum*, nec unquam sanatio sedes subsequuta est, quandiu crudæ remanserunt urinæ.

remedia. Sedes copiosæ, ichorosæ, valde foetidæ, involuntariæ, delirium continuum, meteorismus summus, pulsus nefandus. Potum acidum gratum adhibuimus, & omni biduo electarium ex tamarindis cassia & rheo clar. KLOEKHOF familiari (x). Memoria excidit cur initio emesis & deinceps derivantia omissa fuerint. Talis status, qui quotidie crastinæ mortis metum incutiebat remansit ad vicesimam sextam usque diem, qua tandem cum omnibus faustioris ominis memoratis signis, copiosissimæ sedes, non ut priores cadaverosæ, sed vere biliosæ, sanationem brevi adduxerunt. Vicesima martis anni 1756, aliam vidi foeminam supra quadraginta annos natam, septem ni fallor liberorum matrem a novem jam diebus decumbentem, &, quod miratus sum, faciem prorsus mutatam & fere cadaverosam habentem (y); suasu nescio cujus purgata fuerat cum senne & salibus; & copiose deinde ingesta cardiaca calida scopo debilitatem, & ventriculi languorem debellandi. Pulsus inveni debilem, abnormem, vires prorsus de-

(x) *Opuscula medica*, p. 104.

(y) Vide Foef. p. 231, l. 7.

perditas, cerebrum pacate occupatum, sedes a biduo nullas, tremorem fere continuum. Lene propinavi emeticum valde dilutum; materiem evomuit virido-nigrescentem, sed cum adstricta remaneret alvus, quod phœnomenon alias accidisse non memini, & cujus causa erat procul dubio siccitas intestinis usu calidorum remediorum inducta, enemata plura adhibere debui; vires tantisper insurgebant, pulsus elatior, symptomata vero cum febre increfcebant; potus valde acescens reddebatur: sinapismos applicari jussi, sed cum segnius agerent promptaque egerem revulsione, alios furis, asperfos cantharidibus, apponi curavi: per aliquot horas omnia in pejus ruere videbantur; imo ut ut furis copiose effluxisset serum, jamque plantæ pedum pluribus foedarentur vesiculis quæ apertæ plurimum similis humoris eructabant, tamen, (quod tribuebam parco potui in morosissima ægra) nihil remisit morbus per duos dies: decima octava tamarindos & mannam secundo propinavi, sedes pro votis, nulla remissio: vespera vicesimæ summum imminere videbatur periculum ex meteorismo, delirio, deficiente pulsu, somnolentia, jactatione, ortopnea, deglutiendi difficultate; cum vero, cutim

molliorem invenirem, nullæ adessent petechiæ, instaret vicesima prima, abdomenque borborigmos ederet; materiem morbi coctam & motam crissimque molientem incusans, adstantium spem ausus sum erigere; & limonati usum cum pauxillo vini suasi si possibilis deglutitio: quo tempore enim fores pulsabat crisis, acida mineralia omisi, nec poenituit. Media circiter nocte copiose, impetuose, inscie, alvum deposuit indefinenter fere per semihoram. Debilitas inde summa, asphixiæ plures, respiratio non anihela sed fere nulla, sopor vix excitandus, agonem credunt omnes (2). Primo diluculo arcessitus chirurgus vulnera curare supervacaneum habuit; paulo post accedens speciem somni potiusquam lethi inveni; lenta erat sed facilis respiratio, exilissimus sed mollis ordinatus pulsus; abdomen detumuerat. Suafor fui ut crura curarent, limonatum cum dimidia vini parte ori subinde infillarent; linthea madida mixtione ex partibus æqualibus vini, aceti & aquæ abdomini & pectori tepide omni hora appli-

(2) Haud abfimilem refert historiam HIPPOCRATES de *Timocrate* Epidem. Lib. V. Foef. p. 1142.

applicarent, & locos quibus majora prostant vasa eodem liquore sæpe maderarent. Sensim instaurabatur pulsus, reviviscebatur faciei color, composito placidoque fruebatur somno; nec tamen, nisi crastina excitata die, triginta & sex horis post crisin, triduo fere post primum somnolentiæ ingressum; sat cito, alvo biliosa egerente convaluit: consentientibus effatis HIPPOCRATIS qui somnum inter crises cephalalgiae febrilis recenset (a). Status enim lethargicus ante omnem aliam crisin primum fuit ægræ nostræ solamen. Crisin novus excepit somnus, quod optimum, inde enim

(a) Coac. prænot. §. 172. Foef. p. 145. DURET L. II, Cap. I, §. 13, p. 88. Alius est locus HIPPOCRATIS huc referendus, sic quærit *proreptic*. L. I, §. 63, *animadvertendum est diligenter num profundus & altus somnus ubiuis damnavi debeat?* Unde satis intelligitur observationes aliquas locum fecisse dubitandi; Eadem sententia in coacis n°. 178 legitur, sed cum codices non perfecte inter se congruant & in quibusdam desit *ἡσυχία*, alii interpretes ut FOESIUS simpliciter legunt *sopor profundus & altus omnino damnavus*. DURETUS vero *spiritus Hippocratis* (verba sunt BAGLIVI) dubitationem servat & legit, *an sopor ubiuis malum?* p. 91. Sed controversiam dirimunt observationes, & docent ingruentem soporem, dummodo non oriatur ex metastasi, ad cerebrum semper prodesse, dum enim sic componitur tumultus, felicius succedunt criticæ evacuationes.

illius arguitur securitas, *profundi somni neque turbulenti, iudicii firmitatem denunciant* (b).

Aliud exemplum veritatem Hippocraticæ doctrinæ confirmans, quod memorari non inutile credo, præbuit idem ille vir cujus cadaver incisum. Dum enim ultimis morbi diebus totum corpus purulentis pustulis tegetetur, inde spem concipiunt agnati quam erigit medicaster; ego HIPPOCRATIS autoritate fretus illas certæ mortis præsagium credidi, *quibus enim per febres assiduas, pustulae toto corpore enascuntur lethale est* (c).

Hæc fuit historia morbi & remediorum; mirabuntur forsan, vel potius increpabunt plures, tenacitatem illam ejusdem remedii, ne quidem sæpe mutata toto decursu morbi formula. Sed quid? anne illos imitabimur qui ad morbi causam ne minimum attendentes, solis symptomatibus obtemperantes, indeque continuo cespitantes, singulis visitationibus plures formulas, vel inter se, vel antecedentibus valde sæpe contrarias præscribunt? Vegetus homo pane, aqua

(b) Coac. prænot. §. 151. Nec explicatione eget hic aphorismus.

(c) Coac. §. 119. DURET p. 59.

& lacte nutritus, per triginta lustra vivit & valet, vix decem inter infirmitates attingunt, qui quotidie nihil aliud student nisi novas alimentorum præparationes: anne tantopere mutata morbo humana fabrica, ut vix per aliquot hebdomades prodesse possint eadem remedia? Minime fane; nec mutationem nec remediorum compositionem gaudet natura, nihil magis metuunt ægri quibus nauseam tollit consuetudo; unica formula acutos plures, unica chronicos sæpe sanavi morbos; alia recidivam præcavi, constantiæ numquam poenituit, poenituit verum inconstantia, quam ridet nasutus spectator, & æger omnem abjicit fiduciam. Præter ptisanam, oximel & paucissima alia nihil adhibebant veteres; quorsum ergo tot mutationes? Quot inde mala? Perpetua circa vires medicamentorum caligo, morbi incrementum, medici dedecus, ægri timor. Cognita morbi causa præstantiorem medelam protinus adhibeat medicus, & si acu rem tetigit omnis absit variatio. Licet ignaris assessoribus inutilitate crepare remedium quod intra aliquot horas sævum non dirimuit morbum: sed gnarus est medicus sua morbo esse tempora, nec quicquam ante tempus, vel selectiora medicamenta valere; non nescit

quosdam esse morbos supra omnem vim
 medicinæ. Nec inde semper repudian-
 dum remedium quia ad lethum ruen-
 tem morbum sistere nequit. Menti ergo
 semper obvium sit præceptum HIPPO-
 CRATIS & monitum egregii interpretis
 GORTERI, *omnia secundum rationem fa-*
cienti & non secundum rationem evenien-
tibus, non transeundum ad aliud, ma-
nente eo quod visum ab initio (d). Quæ
 enim morbi causa cognita, probatis non
 cedit remediis, incertis non est tentanda:
 & quam primum rationalis medicus co-
 natur experimento vago tollere morbi
 causam, nihil differt ab idiota & teme-
 rario qui tentandi gratia omnia expe-
 riuntur (e). Plura circa momentosum
 caput dicenda, quæ nec tempus nec lo-
 cus ferunt; patebit infra, præter usur-
 pata prædicta remedia, haud plura esse
 in morbo nostro innocua.

Dieta ægri.

Aerem & alimenta regit diætæ ægro-
 rum. Aerem, quantum potui, frigidum
 & sæpius renovatum in cubiculo pro-

(d) Aphor. Lib. II, §. 52.

(e) *Medicin. hippocr. comment. ibid.*

curavi; aëre enim calido nihil magis juvat putredinem, & respirationem lædit, & ex sola illa causa in immensum crescere possunt febris, anxietas, delirium; longe magis adhuc nocet, si calefactum fuit putridis effluviis tum ægritum adstantium, quod numquam non evenit, quotiescumque pluries de die non renovatur. Vix pestilentiores dantur morbi quam illi qui generantur in locis in quibus plures colliguntur homines immutata aura. Nec quicquam aliud magis ægrotanti & sanæ nocet plebi quam illa acrobeia qua tum segnitie tum refrigerii metu, clausis semper concubitorum fenestris, atmosphæram perpetuo inspirant expiratione hominum, brutorum, alimentorum & excrementorum foedatam. Aceti fumus multum sæpe profuit.

Quoad alimenta duo sunt præcepta a quibus recedere nequit medicus, primum ut vires digestivas non superet quantitas, secundum ut qualitate morbi causæ opposita gaudeant. Hic sane tenuissimam diætam imperabant, tum ipse ventriculus omnia fastidiens, tum ratio; turgente enim ventriculo putridis sordibus, omnis perversa est vis digestiva; quid prodesse alimenta? Mox vomitu rejiciuntur, quod non semel acci-

dit; vel si, quod longe pej s, remanebant, novum gravamen ventriculo, novum febris incitamentum & pabulum præbebant. Nihil nutrit nisi quod digeritur, nihil vel perparum bilioso scatens humore ventriculus digerit. Sed hæc intelligere nequeunt necessarii, damnosum grex; intelligere nequeunt aliud esse replere, aliud diversissimum nutrire, & quicquid non nutrit ægrum nutrire morbum, *impura corpora quo magis nutriveris eo magis lædes (f)*, non novi utiliorem inter sententias HIPPOCRATIS, non novi frequentius in perniciem generis humani violatam.

Impares erant vires ventriculi digestionis solidorum, liquida ergo tantum distributu facillima adhibui, ea semper usus *Hippocratica* lege, ut quo vehementior febris eo tenuior diæta.

Secundum erat ut eligeretur nutrimentum quod causæ morbi adversum putrescere nequiret, adhibuit summus in arte magister duplicem suam ptisanam quæ nihil fuit nisi decoctum hordei: palmam meruit in morbo nostro avena excorticata, *nulla enim fermentacea species optima est quam avena, juxta*

(f) *Aph. L. II, §. 10.*

experimenta sumpta, ad citius debellandum alcali (g). Non minori vi juxta ill. VAN SWIETEN pollet fecale, sed cum modus parandi hic non sit usualis solam adhibui avenam, non illa tamen rigiditate, quin, alias cerealium acefcentium præparationes permiserim, sed plerisque palatis avenæ nostræ sapor aridebat. Optimus præparandi modus fuit si cum aqua decoqueretur, & post decoctionem colaturæ adderetur modicum faccari, falis mitissimi, antiputridi, resolventis, minime hic metuendi; ut uncias tres omni trihorio fumeret. Non obfui quin decoctioni adderetur frustulum junioris gallinæ aut pulli gallinacei; avena enim aut aliis cerealibus nutriti jus præbent sponte acefcens. Semper vero dissuasi usum butiri, illis ductus argumentis quibus oleosa impugnavi; aliquoties simplicia pullorum decocta, si instillaretur **expressus** succus acetosæ egregium quoque præbuerunt nutrimentum; dum agit de curatione febrium putridarum **similia** suadet **celebris** ille quondam *Philippi secundi* Archiater Lud. MERCATUS, *commune*, in-

(g) BOERHAAVE *praxis medica*, collectore ignoto discipulo T. I, p. 193.

quit, omnibus alimentum est jus pulli cum lactucis vel cucurbita decocti, panatellam etiam ex jure pullorum & saccharo cum succo limonum aut aceto gustui gratissimam esse comperimus; præstantissimum etiam efficitur alimentum ex jure panis cum saccharo & modico succo limonum (b). Nihil magis odi quam succulenta illa fercula ex jusculis bovis, gallorum gallinaceorum, columbarum, agnatis adeo deamata, bilioso verum ventriculo indigerendum farcimen præbentia; & quorum furtivus usus non semel vehementes exacerbationes induxit, imo plures orco tradidit. Prodesse possunt ventriculis acida laborantibus cacochilia, quam spontanea putrescentia infringunt; in morbis vero putridis non aliud nisi veneni nomen merentur. Quid de lactis usu? Responsum præbet HIPPOCRATES, lac dare capite dolentibus malum. Malum etiam febricitantibus, & quibus elevata sunt hypocondria murmurantia, & siticulosi, malum autem & quibus dejectiones biliosæ, & iis qui in acutis sunt febribus (i). Nec latet

(b) Opera medica, T. II, p. 386. confer. FERNEL, p. 389. PRIMEROSIUS aliique.

(i) Lib. 5, aph. 64.

ratio, multum enim nutrimenti pinguis summe noxii in lacte reperitur.

Potu alio non usi sunt quam ptisanis prædictis quas frigidas semper hauriebant; quantum enim profunt tepidi haustus ubi nimia adest rigiditas qualis in inflammatoriis reperitur, tantum nocent in putridis & laxis morbis, *nam calida fastidia generat, cibi aviditatem minuit, viscera contristat dejicitque eorum vires, nervos effeminat, mentis torporem efficit, animi deliquia, sanguinis profusiones* (k). Ubi nimius non sæviebat febrilis calor, lubens suasi vinum, quo præstantius & jucundius cardiacum simul antisepticum & diluens non novi (l), quod clar. WALCARENGHI probatum vidi; *congruum pluries fuit remedium malvaticum meracum vinum, cujus ope ventriculi atque intestinorum fibræ, magis elasticæ redditæ biliosum facilius expellebant humorem* (m). Vini laudes ubi

(k) Libr. 5, aph. 16. GALENUS in commentario, de sanitate tuenda & passim.

(l) In ipsis morbis inflammatoriis, tempore accedentis criseos, pulchre mihi sæpe successit, si ægro cochlear unum vini mollis & grate cardiaci omni trihorio propinarem; inde enim sine tumultu mire erectæ vires, felicissime hostilem materiam expellebant.

(m) *Medicin. rational.* §. 345.

que arripit HIPPOCRATES, & in febre biliosa nobis viam jam præmonstravit GALENUS egregiasque tradidit cautelas, *a vino antequam morbus concoquat omnino abstinendum, at ubi concoqui cæperit dandum est tenue, aquosum, & paucum vinum, ubi vero jam prope est ut morbus solvatur, amplius est offerendum* (n), & in nonnullis ægris nullum par remedium inveni mixturæ ex uncia una vini syracusini æquali quantitate aquæ fontanæ, & dimidia sirupi ceraforum acidorum ter quaterve de die: haustus ne minimum quidem calefaciens sed temperante potius vi gaudens, appetitum vires & animos erigens, coctionem & secretionem juvans & quem in omni languore bilioso feliciter usurpavi & usurpandum suadeo. Loco sirupi ceraforum alius quilibet vel succus citri addi potest. Diæticorum est pariter alia potio quam sæpe convalescentibus præscripsi, scopo fibras laxas ventriculi restituere, simulque quicquid putridas si quæ superessent prorsus delere, spiritum scilicet salis cum sirupo corticis aurantium & aqua vel fontana, vel ceraforum nigrorum aquosa.

(n) *De ratione medendi ad Glauconem, L. I, Cap. IX, T. VI, p. 377.*

Ubi discefferat morbus & omni febrili symptomate liber æger sola premebatur debilitate, plenior diæta concedenda fuit, cujus hæc erat requisita conditio, ut nimirum nutrimentum molle, (acre non tulissent ventriculi & intestinorum fibræ) facilè eliciendum, non faciliter putrescens nec nimis laxans adhiberetur. Materiam egregiam præbent caro vituli probe nutriti affata; ejusdem animalis lingua, thymus, pancreas; agnus tener; pulli gallinacei: e piscium genere, perca, luscus junior, fario, salmo, trutta salmonata, thymallus, cipryni fluviatiles in locis quibus sunt indigenæ, dummodo omnia sic condiantur ut nec pinguedine, nec nimia aromaticorum dosi alienæ omnino concilientur ut vires. Ex oleraceis adhibentur radices teneræ fisci, tragoponis, scorfonæræ, daucorum nonnullorum; folia chicorei, acetosæ, lactucæ, spinachiz; de duobus posterioribus notari tamen velim, quod nimis laxante & refrigerante virtute sæpe vel in stomacho diu immutati retineantur, vel diarrheam qua incocti abducuntur moveant (o).

(o) Veteres, ut nimis laxantem virtutem olerum corrigere, addebant sal & acetum.

Turiones asparagorum, cinara - costæ vel ipsius cinaræ teneriores caudices non sunt contemnendi; cinaræ vero fructus, *capita* ut dicunt, debiles gastricas vires sæpe superant; ubique vero cavendum ne quæ sapienter suasit Medicus, in damnum ægri coqui culpa ruant (*p*). Fructus illi horæi quorum succi expressi utilem morbo medelam præbuerant, in convalescentia comesti salubre fuerunt alimentum, modo maturi & crudi usurparentur; coctione enim vires plerorumque pessundantur; gratum aromaticum saporem, cardiacam inde virtutem, stimulantem, antisepticam prorsus amittunt, & damnis caloris aut teporis accedentibus, gravantes, laxantes, flatuosi fiunt. Per plures graviorum morborum curationes usu fructuum crudorum peractas & novi & graviores testantur auctores, nullam usu coctorum; plures no-

(*p*) Hic notari velim verba viri cui pares multos nescio an tulerit prior ætas, aut feret posterior; nous avons dans la société deux ordres de personnes, les médecins & les cuisiniers, dont les uns travaillent sans cesse à conserver notre santé & les autres à la détruire, avec cette différence que les derniers sont bien plus sûrs de leur fait que les premiers. Illustriss. DIDEROT *Encycl. art. Assaisonnement.*

vi qui eos ferre nequeunt, crudis optime valent.

Usum cavi carnum sanguine turgentium, (quo plus enim sanguinis eo plus nutrimenti & putredinis), quales sunt omnes illæ quas nigras dicunt; abscondita erant quoque ova, pessimæ placentæ illæ tum pistoriæ tum culinariæ quæ obtuso blandientes palato, sanitatem irreparabili damno afficiunt, tot ærumnas ventriculo parant, totque generant viscerum obstructions unde insanandi languores; nec multo magis probabantur offæ, alimentum illud pluribus adeo dilectum, consuetudine tam probatum, ut ut ventriculo infensum, & quod sibi interdicare prorsus debent omnes illi qui morbis ex debili ventriculo aut laxa fibra laborant. Quorsum enim mos illud jus carnum aqua submergere, panem coctione depravare, & ventriculi vires, quo tempore erigi deberent, obtundere largo illo haustu pultis calidæ & emollientis, sed de his non plura. Innumeri valent circa diætam tum sanorum tum ægrotorum errores, quorum expugnationem sibi assumere virum aliquem in arte doctum, exercitatum & illustrem, utilissimum foret.

Vini usus egregie semper successit;

potus calidi semper nocebant, motus in aere campestri curationem absol-
vebat.

Recidivæ.

Dum Illustr. KLOEKHOF, Culenbur-
geneses, qua sagacitate & doctrina pol-
let, sanabat, plures observavit recidi-
divas ter usque repetentes, longas, tæ-
diosas & tantum morbo primario mi-
tiores (q). Talem non experti sumus ca-
lamitatem; mitescebat quandoque mor-
bus noster mox acriter resurgens, sed
nihil id ad recidivas pertinet; quæ ubi
jam convalescens erat æger rarissimæ
fuerunt, nec ultra biduum protensæ,
quo tempore, nausææ, cephalalgia, ca-
lor, febris & debilitas ægrum preme-
bant: nunquam illas observavi nisi post
diætam neglectam, purgationis pro-
crastinationem, animi pathema perpes-
sum, aut ingruente tempestatis muta-
tione. In secundo casu, sæviente pa-
roxifmo proderant enemata, & simulac
remittebat sollicitanda erat alvina eva-
cuatio. In primo si spontanei vomitus

(q) Quod illi fuit occasio egregium libellum de
recidivis conscribere legendum & relegendum ut
omnia alia authoris opera.

aut diarrhæa succedebant res in vado erat, nisi, purgans haustus causam & morbum tollebat, & plusquam semel observavi morbum sine evacuatione, sola crudi coctione solutum fuisse, quod jam monuisse videtur divus Parens (r). Vidi quondam infusionem cardui benedicti, citissimum attulisse solamen foeminæ quæ debilis adhuc panes quosdam pistorios calidos, butiro illitos jentaculi loco comederat, unde nauseis, dolore ventriculi, anxietate, cephalalgia & debilitate tam acerbè correpta fuerat ut de eventu metuerent adstantes; vix elapsa semihora post copiosos vomitus optime valebat; enema sæpe satis fuit. Tertia & quarta causa vix medelam rogabant; animi pathemate excitatum tumultum sæpe compefcuit enematis applicatio, vel potio ex aqua melissæ cum liquore anodino minerali HOEMANNI. Sæpius omnia sponte pacabantur. In senibus vero gravior erat casus; semper enim noxia est illis ataxia a quacumque causa orta, & senem meminî qui convalescens jam perfecte, mota ira in soporem vere apoplecticum, comes siquidem aderat paralisis

(r) *Prorreëticor. L. II, §. 16. Foes. p. 85.*

corporis sinistri, incidit, quo vix post plures hebdomades convaluit: huc optime profuit prædicta potio, nec quicquam adhibendum, enematibus exceptis vel potius forsan glandibus, nisi lenissima sedantia grate simul cardiaca. Depressas vires relaxatione fibrarum quam inducebat imbrofa & austrina constitutio erigebat usus vini.

Sequela morbi.

Superata jam febre, morbidæ frequenter supererant reliquæ, si vel nimis tarde incepta curatio, vel male instituta, aut citius deserta. Reliquæ morborum oriuntur semper vel ex materia morbida non evacuata, vel ex debilitate vi morbi inducta, quæ organa functionibus peragendis inepta reddit. Materia morbida retenta, aut in ipsis morbificis relinquitur partibus; sic post inflammationem non resolutam; pars vel abscedit & nascitur vomica, vel scirrescit; aut locum generationis deferens ad alium rapitur, tuncque metastasis dicitur; sic quondam vidi in xenodochio Monspesulano *Sancti Eloë* militem juvenem, vegetum, de summo dolore brachii sinistri conquerentem; vix tumebat & rubebat pars, motus impossibilis, com-

pressio dolorosa, febris sat vehemens; venæ sectiones plures, enemata, potum antiphlogisticum, cataplasmata emollientia præscripsit Medicus, increfcit dolor; post triduum, hora forsan post discessum Medici, ut relatum est a chirurgis xenodochii, cessat subito; suspicantur gangrænam, fofus aromaticos instituunt; ante semihoram frigescit, horret, de dolore capitis conqueritur, mox delirio corripitur, lethargicus fit, quatuor nondum elapsis horis obit. Crastina die inciditur cadaver, observavi & observarunt alii plures, mufculos externos brachii a periofteo humeri separatos, illorum membranam adiposam fusam, & vestigia puris in hac parte antea congesti: fibræ musculares imprimis extensoris cubiti longi, omnem connexionem inter se amiferant, cerebrum exhibuit pus ventriculos obsidens, & ex tota basi cranii stillans. Utilis sane observatio, & quam hic ut ut forsan extra locum legere neminem tædebit.

Tales metastases longe frequentius accidunt & accidere debent in morbis inflammatoriis quam in gastricis putridis; materia enim morbida prout coquitur paratum habet semper vastum intestinale colatorium quo sponte eva-

cuatur; inde est ut inter trecentos & ultra ægrotos unicam tantum observaverim metastasim. Fœmina vegeta viginti quinque circiter annos nata decubuit mense Julii 1755, omissæ sunt initio evacuationes alvinæ, sudorifica adhibita, inde materia nec alterata nec evacuata, sed lymphaticis seu lacteis resorpta omnem humorum massam infecit, & ægræ calamitates plures, mihi multum negotii faceffivit; mituit tamen morbus continuo usu eccoproticorum aceffcentium & circa circum convaluit ægra. Monitus cruditate urinarum, defectu biliosarum fœcum, languore & agripnia imperfectam esse curationem, remedium continuationem suasi, prorsus renuebat. Post tres hebdomades illa ipsa die qua domum deseruit, post horrorem erisipelatofo tumore valde doloroso crus sinistrum deturpatur & optime valet ægra discedente languore, redeunte somno; ineptæ medelæ plures impendit dies; tandem denuo arcessitus inveni pinguium usu perversum tumorem jam abscessisse: tactu fluctuatio percipiebatur supra os tibiæ, periculum tumor, lanceola pertunditur tumor, tenue flavescens educitur pus, tædiosum per plures menses remansit ulcus solo internorum alterantium usu

debellatum. Nonne HIPPOCRATIS doctrinæ pulchre consonat observatio nostra? Sic enim jam monuit venerandus senex, quibus urinae tenues & crudæ multo tempore redduntur, si reliqua signa salutaria sint, in iis abcessus ad loca infra septum transversum expectari debet (s), & aphorismum genuit forsan inter alias observatio Pithionis, in quo, sub iudicium ipsum urinae aliquantisper tenues visæ sunt; post judicationem vero quadragesimo tandem die circa sedem suppuratio facta est (t).

Reliquiæ ex obstructis visceribus.

Ante viginti sæcula observavit HIPPOCRATES lienis obstructionem oriri ubi ex febribus & vitiosa curatione, bilis aut pituita aut utraque ad lienem incubuerint (u). Omni ævo eadem repetita est observatio, & monuit PRIMEROSIUS obstructiones viscerum contumaces in febribus sæpe contingere, quæ aperien-

(s) *Prænotiones* n°. 78. *Foes.* p. 40. *Coac. prænot.* §. 582. *Foes.* 213 de *Judicat.* *Foes.* p. 54.

(t) Febre acuta e biliosarum genere laborabat, & pauca biliosa alvo transmissa fuerant, quod nostræ quoque acciderat, *Epid. L. III, Sect. 1, ægr. 1.* *Foes.* 1059.

(u) *De affectionib.* Cap. XXI. *Foes.* 521.

tibus sunt curandæ (x). Inter successiones febrium obstructions recensuit Celeb. GIANELLA (y), & quod nos magis tangit propter morborum similitudinem Ill. WALCARENGHI ad diluentia & dissolventia graminacea echinoracea, aquas minerales confugiebat, ut præpediret obstructions quas in sistemathepatico, splenico, mesenterico, amurcosa illa tenaxque bilis relinquebat (z). Cl. PRINGLE seorsim agit de reliquiis febris biliosæ castrorum & duas recenset ascitidem & tympanitidem, utramque ex obstructionibus ortam (†). Quoad nostros, plures e pauperibus imprimis meam implorarunt opem, quibus tumidum & durum inveni hepar, haud immunibus labe aliis visceribus; læsæ erant vires, languens ventriculus, flavacutis, anxietas morosa fere continua. Quantum ex ægrorum relationibus percipere potui triplici id evenit casu, 1°. si in primo statu purgantia quidem adhibita fuerant, omissa vero coctio dige-

(x) *De febr.* L. II, Cap. IX, p. 167. conferant. FERNEL, HEREDIA, MERCATUS, SENNERT, LANCISI, aliique plures.

(y) *De successione morborum*, L. II, C. 4, p. 77.

(z) *Medicin. rational.* §. 77.

(†) *Maladies des Armées*, P. 3. Ch. IV. §. 6.

stivorum ope, & emesis quæ notante Cl. GRAINGER obstructions in epidemia autumnali tam frequentes certo præcavet (a). Illarum generatio favebatur imprimis si mox post primam purgationem cardiaca aut roborantia usurpabantur, quorum vi materia cruda visceribus impingebatur, præsertim hepatis quod præcipua semper fuit sedes morbi. Nascebantur 2°. obstructions in secundo & tertio statu si nimia festinatione, deficienteque copiosa dilutione pars materiæ morbidæ fluidior, reiteratis educebatur purgationibus, crassiore firmiter profundioribus visceribus agglutinata remanente. Demum 3°. excipiebant febrem citius sedatam usu adstringentium, corticis peruviani & narcoticorum, quod evenit tribus fœminis in eadem domo ex electario cum condito rosarum, kina-kina & theriaca *Andromachi*. Non immorabor recensio- ni symptomatum quæ sequuntur obstructions viscerum, aut curandi methodo, sunt enim capita apud authores optimæ notæ egregie explanata, notari tantum velim quædam huc magis facientia.

(a) *Historia febris anomalæ*, p. 74.

Tumores biliosi, ut ut duri, facilius sanantur quam scirrhi ex limpha inflammatione coagulata & indurata, plura sunt enim bilis, quam limphæ aut pinguedinis solventia; ubi lapideam durtiem adepta est bilis resolutionis spes nondum evanuit, ut testantur quotidiana circa calculos felleos observationes; scirrhus e contra verus, inflammationis filius aut steatoma vix unquam resolvuntur. Hæc est causa cur plures jecoris tumores perfecte curatos observeamus, scirrhos in aliis partibus longe pauciores: & periculum sæpe majus portant tumores biliosi, acerrima corruptela omnia exedente quam durtie. Inde in praxi sedulo curandum est ut pro indole plus minus vel acri humoris obstruentis, remedia aut acriora aut mitiora adhibeantur. Sic ubi ex prima causa ortas obstructions inveni, audacter præscripsi pilulas ex gummi, galbano, mirrha, extracto chelidonii majoris & sapone aut veneto aut pro re nata Starkeyano, superbibita potione nonnulla ad instar illius quam capitulo de curatione descripsi; tum frictiones hypocondrii dextri vel & totius abdominis, & lenia interposui subinde laxantia, si symptomata monerent partem materiæ morbidæ fusam. Dum ve-

ro majorem adesse noscimus acrimoniam, atram bilem inspissatam, jam induratos calculos, spasmos, dolores, tunc longe mitior ingredienda via: gummosis, antiscorbuticis, saponibus alkalulentibus & acrioribus salibus missis, ad vegetabiles acescentes saponem confugiendum est. Optimam tunc præbent medelam succi recenter expressi chicorei, taraxaci, fumaricæ, sonchi, fenecionis, graminis; ipsa folia in pulvem trituratione redacta cum sirupo acido qualicumque; sera lactis, forte radicum graminis canini decoctum, & imprimis præstans illud HIPPOCRATIS remedium, hydromel simplex, quo utilius in morbis hujusce generis nihil datur, jactantia & avaritia chimistarum oblivioni traditum, nostro verum sæculo in usum revocatum (c). Ante aliquot annos,

(c) Nescio quo sinistro fato error in medicina circa mellis usum irrepsit, quem sigillo suo probarunt viri in arte graves, mel nimirum biliosum esse & inde in morbis biliosis noxium; aliter sensit vir fideli observatione educatus HIPPOCRATES qui ubique mellis usum in morbis biliosis suadet (vid. inter al. loc. Foef. 547, 558, 560, 575, 636, 642); aliter senserunt ALEXANDER (L. VII, Cap. XVI.) FERNEL (p. 389.) aliter Ill. BOERHAAVIUS *Chem. proc.* 42, T. II, p. 102. *Aphor. & comment.* Legi velim præsertim verba egregii viri quæ fidelis discipulus nobis tradidit Illustriss.

medebar viro atrabilario, tumore duro jecoris, diris torminibus, flavo calore, agripnia & debilitate laboranti & tali vexato alvi segnitie ut viginti sæpe dies absque egestione ageret, meritoque ut *Furio* dixisses

— *Culus tibi purior salillo est,
Nec toto decies cacas in anno :
Atque id durius est faba, & lapillis :
Quod tu si manibus teras, fricesque,
Non umquam digitum inquinare possis* (†).

suafor fui ut omni bihorio diei fumeret dragmas tres electarii ex foliis tenerioribus senecionis & taraxaci, medulla cassiæ, manna & sirupo rubi ideï; omnique ablegata animali diæta solis viveret

DE HAEN *de deglutit. imped.* p. 49, & quæ omnis medicus memoria tenere deberet. Quid mel? Plantarum mitissimus succus; sapo mollis acescens, omnis putredinis debellator, concreti biliosi, inflammatorii, viscosi solvens, nemini nisi debilibus acido laborantibus infensus. Melle & aqua simplici sanantur inflammatorii, & biliosi tum acuti tum chronici; si addantur aromatica diuretica, difficiles respirationes senum optime tolluntur: & mixtum cum decoctis chalibeatis aromaticis in chronicis atonia & obstructionibus, præstabit quæ numquam aliis medicamentis obtinuisses.

(†) CATULLUS, *Carm.* 20.

ret oleribus & fructibus horæis; effequæ pro potu debile hydromel: trimestri spatio regulariter promisso stetit, & optime convaluit qui jam a biennio omnem curationis spem abjecerat. Vix quicquam primo mense profecerat, tunc vero auctis torminibus & anxietate ferum lactis copiosissime hauriendum præscripsi; inde nata horrendæ materiæ evacuatio; moxque omnia lætiores induerunt faciem, & quotidiani animos erexerunt successus.

Non semel observavi: stimulantia aut purgantia innumeras obstructions insanabiles reddunt mitiori methodo prorsus abigendas. Species est obstructionis ex atonia & succis stagnantibus nondum concretis quæ tonicis debellari debet. Longe plures sunt quas augent tonica citius adhibita. Si adsit siccitas, macilentia, senilis ætas, incautus usus gummi, aloes, martis, spirituum, ne unum unquam referavit vasculum, sed sæpe atrophiam & paralyfim induxit.

In secundo casu sæpius usurpavi extractum taraxaci inspissatum, cum cremore tartari, tartaro vitriolato, & decoctum graminis melle edulcoratum: utrisque debellata obstructione, tunc locus est tonicis, quorum si nocet intempestivus usus, periculo non vacat

semper omisso. Omnis pars quæ obstructa fuit, fusa materia obstruente debilis & atona remanet (*d*), & nisi corroboretur prompte recidivat morbus. Quotidie datur observare ægros qui usu resolventium obstructionibus liberati, post aliquot menses denuo correpti eodem remedio aliquoties sanantur, usquedum tandem labes irreparabilis orta omnem excludat medelam. Plures curandos habui hydropicos qui fidem augent; primos morbi insultus facillime superaverant potu alicujus decocti aperientis, tandem atonia valde aucta, nulla sanatio possibilis, dum omnem amovissent recidivam, si post primi insultus debellationem tonica curatio instituta fuisset.

Diæta e carne macilenta & imprimis vegetabilibus erat; potus erat ex aqua & vino albo; aquas calidas fugiebant imprimis thee coffe, & chocolatum, quod pingue & aromaticum alimentum nullo prodesse poterat titulo. Utilissima equitatio, sed pauperibus impossibilis.

Quoties tempestive suscipiebatur cura integra plerumque succedebat sanatio,

(*d*) Hic agitur tantum de obstructione ex interdictu cavitatis vasculorum.

ubi vero neglecta fuerant morbi initia in immedicabile ruebant ægri fatum. Vir quinquagenarius biliosæ constitutionis, merobibus, omnibus olim libans passionibus, sollicitudinis omnis generis vexatus, ante quindecim annos febre quartana laboraverat, deinceps febre quam malignam dicebat, quam vero ex symptomatum historia biliosam suspicatus sum, & quæ reliquerat vomitus biliosos subinde redeuntes, testes infarctus jecoris incipientis. Novo morbo decubuit vere anni 1756; invadebat primum horror, tum fastidium, nausea, anxietas, dolor sub mamma dextra obtusus, tussis vehemens, levis quantum retulit febris, flava cutis. Medens Pharmacopola demulcentibus tussim, narcoticis vigilias, cortice peruviano febrem, debellare tentaverat; ægrum ruris degentem vigesima morbi die vidi. Febris remiserat, pulsus tamen adhuc celer, parvus & haud infrequens; dolor remissior; vigeant icterus, fastidium, debilitas, vigilæ, tussis; mane bilem evomebat; accurata palpatio durum detegebat hepar. Quænam idea morbi? Jam a febre quartana, magis a biliosa labe factum jecur, generatæ obstructions. Omnia novi morbi symptomata inflammationem partis illius visceris judica-

bant, haud resolutam & sæviora minantem. Jussi vegetabilium, saponaceorum, acescentium, macilentorum pro diæta & remediis usum, nec de illo ante annum fere audiui; tunc novi consilium neglectum fuisse; fastidiosum consulenti palatum diæta fuerat, ex sapidis, succulentis, aromaticis. Paulum remiserant symptomata & viribus quadantenus recuperatis, muneribus aliquandiu functus erat, semper tamen debilis, bilem evomens & tussiens. Ineunte decembri suasu medici alienigeni ruditer epistolis informati, pilulas ex sapone hispanico devoravit; omnia mox in pejus ruebant; medio Januario anni 1757, arcessitus illum continua, nocte præsertim tussi vexatum inveni cum stupenda expectoratione viscido biliosa; aquis distentum turgebat abdomen, somnus nullus, anxietas sæva, urinæ perpaucae rubræ, fastidium plenum, sitis, icterus jam viro nigrescens, hepar tumidum durum. Conclamatis omnibus nec ulla spe aut sanationis aut palliationis remanente vix animus erat quicquam præscribere; celeberrimus consultus medicus rescripsit, *pro pace animi aliquid forte præscribendum quod non noceat, speciem det auxilii; lenia aperientia antiseptica biliosæ putredini resistentia, alvum leviter*

moventia indicari videntur; nec sedabitur symptomatica tussis, si causa resistat, at mehercle resistet. Talis prosapix concinnata formula, jussuque instantis suffocationis instituta paracenthesi, per plures adhuc hebdomades, diram infelix tranavit vitam quam longiorem verosimiliter duxisset, si post primam febrem biliosam congrua adhibita fuissent remedia, si hepatis anno superiori nota & recte curata fuisset, si consiliis tunc temporis datis auscultasset, si demum non haussisset pilulas saponaceas ubicumque putredo adest fugiendas.

Tristiores adhuc recensere proderit casum ex neglectis reliquiis febrium biliosarum. Festo nativitatis sacrae anni 1751, operam meam desiderabant cognati virginis quinquaginta & aliquot annos natæ, a decennio plures sustinuerat febres biliosas delirio semper stipatas. Ultima reliquerat ante triennium torpidum corpus, morosam mentem, visus debilitatem, tristitiam, quæ moralibus aucta causis, terrore accedente subito in vehemens delirium mutata, ægram funestissimis vexabat ideis; propinquis, servis diffidebat; sese jam mortuam vigil haud raro somniabat. Pulsus celer, mollis, anxietas continua; somnus nullus; diligenter perpendenti om-

nia non latuit diu causa morbi. Hepaticum nimirum sistema obstructum a præcedentibus morbis; cerebrum debilitatum deliriis febrilibus, nunc vero & simpatice vitio hypocondriorum, & idiopatice bile sanguini mixta irritatum (e). Nota causa, patebat curatio; collecta & irritans evacuanda bilis, referandæ viscerum abdominalium obstructions, & totum deinde vasculare & nervosum genus roborandum. Nocivam venæ sectionem, sollicitanti impetuose ægræ omniaque alia renuenti, sollicitantibus adstantibus concedere imperavit necessitas; parum sanguinis educebatur, nec minimum profuit nec multum nocuit. Gratus, diluens, acefcens potus sitim per biduum restinguebat, potio emeto-cathartica multam saburram biliosam educebat, & copioso usu pilularum e saponibus acidis, decocti graminis & succi senecionis, fauste tunc adhuc viridis reperiundi optime convaleuit, sed citius æquo remedia deseruit. Æstate proxima aquas e pago Vals apud

(e) Inter viginti deliria, (nativam exceptam velim fatuitatem) tum acuta tum chronica, octodecim sunt ex hypocondriis, quod probe tenendum ne saltem ægris noceamus, quibus prodelle tam arduum & tam rarum.

Viviacenses per plures dies sed parca
dosi potavit; insequente vere anni 1753
secundum insultum sed priori levio-
rem experta est, qui usui laxantium acido-
rum cessit. Consultus remotus medicus
suasit balnea tepida per viginti dies &
ferum lactis cujus sex libras quotidie
potaret cum pulvere ex nitro, cremore
tartari & saccharo; quid huc boni præ-
stare poterant balnea tepida? Brevi post
in vehementem indicit paroxysmum.
Chirurgus se medicum jactans venæ sec-
tionem adhibuit, inde omnia in pejus
mutata. Obstructiones, bilis dominium,
debilitas, irritabilitas increverunt. In-
ficiis omnibus agripnias narcoticis com-
pescere studuit ægra, sed quot sic in-
ducebat mala? augebatur atonia, fir-
mius impingebatur morbi causa, omnes
præpediebantur secretiones, cerebrum
prorsus debilitabatur, melancolia novas
acquirebat vires; profuit electarium ex
cremore tartari & extracto taraxaci, cum
decocto citrato graminis cui nonnullæ
injieiebantur fibræ hellebori nigri. Sed
morositate aucta, omnibus rejectis re-
mediis paroxysmi frequentiores fiebant,
sex deliravit quotannis menses, sex alios
non nimis sapiebat; vehementiam de-
lirii pacavit quondam balneum frigidum
cujus frequentiore usum suaferam;

tandem ex aeris intemperie, in solo frigido contracta peripneumonia, intra paucos dies quantum audivi necata est. Emulsa pro deliciis illi erant & nunquam illa usurpabat quin crastina die poenam lueret, affecto enim ventriculo afficiebatur & cerebrum. Sapere discant illi qui ex delirio venæ sectionem & omnis generis refrigerantia indicari credunt; non illis assentiebatur HIPPOCRATES qui observavit & graphice descripsit morbum nostro simillimum, quem curandum docet helleboro nigro, aqua, melle & aceto (f).

Nonnulla exempla alii exitus obstructionum hepatis observavi, unicum recensebo casum. Fœmina polyfarca, sexagenaria, anno 1755 febre epidemica detenta & chirurgo sanata, ab illo tempore pristinam non recuperaverat sanitatem, sed debilis, gravior, sæpe anhela, alias fastidiosa erat. A mense Junii sævius pressa prædictis symptomatibus, accessit diarhea sæpe recurrens, acris, biliosa; tumet frequenter tympanitice abdomen & fere semper dolet ita ut minimam vestium constrictionem fer-

(f) Vocat morbum crassum a bile, cum bilis in hepar influxerit, & in capite constiterit. De interu. affection. Cap. LI. Foes. p. 558.

re nequeat; deletur prorsus appetitus & carnes præsertim nauseat; urget sæpe sitis; parcus est somnus; turgēt jecoris regio; urinæ paucæ turbidæ. Quænam causa morbi? Biliosa obstructio in hepate relicta ante biennium; nunc materia obstruens fusa, putrefacta, mota, omnia enarrata symptomata creat & sæviora verosimiliter creabit; jecur enim omnino putrefiet; tabes succedet hepatica, tympanitis, ascites, icterus, mors; nisi vim morbi coercere possint remedia, quod dubito. Sic institui medelam; diæta est ex vegetabilibus acescentibus; remedia sunt pilulæ ex acidis saponibus cum potu ejusdem indolis, ut arceatur putredo, nec impediatur putridi evacuatio; prodesse videntur: draastica purgantia cavebo, omnia enim pessundarent. Hæc scribebam: ante duos menses, dum vero typographici remoris diu sub prelo insudarent primæ & venter, fatalis exitus prævisionis veritatem confirmavit, & jam a triduo ultimas animas ducens ægra, hodie obiit.

Casus sunt reservati nonnulli specialem postulantes medelam; virgo octo decennalis, scrofulosæ gentis, epidemice hieme anni 1756 decubuit; medicastro in primæ notæ curata, ut ut leviter laboraret, reportavit tamen cophosim & le-

viorem mentis obnubilationem, ita ut eadem non polleat sagacitate ac antea; sæpius præterea defœdatam habuit cutim pruriginosis crassioris scabiei pustulis; judicavi hic potius ad scrofulosum respiciendum morbum quam ad hepatis obstructionem biliosam: talis est enim virus scrofulosi jam adulti indoles, ut febre excitatus, non subactus, in plerisque minimis vasculis infarctus producat. Sordes alvinas eduxi & alterans Plummerianum cum millepedibus saccharo & camphora præscripsi, nondum quindecim elapsis diebus melius jam se habet (g).

Reliquiæ ex debilitate.

Tertium posui genus reliquiarum, illas nempe quas generat fibrarum atonia: *viscera enim debilitatem contrahunt*

(g) De utili remedio videatur commentarius auctoris & traductio quam speciali libello propriis additis animadversionibus promulgavit vir magni in arte nominis illust. WERLHOFF: felicius mihi successit ubi sub pulveris formam adhibui; fauste maritatur saccharo & millepedibus. Camphoram addidi ob virtutem antifalivatoriam mihi sat jam notam, tum alienis tum propriis experimentis; inde tamen non velim credi me in morbis scrofulosis salivationem semper vitare, qui plures scrofulosos tumores glandularum trachealium, jugularium & maxillarum feliciter evacuatione illa sanaverim.

tum a febre tum a medicamentis, unde laxitas partium consequitur quæ postulat adstringentia & roborantia (b), & inter indicationes in febre putrida recenset SENNERTUS ut partes intemperie ac materia febrili debilitatæ ad naturalem temperiem reducantur & roborentur (i). Laxitas autem fibrarum generatur in quibusdam partibus post tensionem nimiam, in aliis post frequentiore oscillationem, in omnibus calore, defectu nutrimenti boni & actione putridi. Quædam inducat laxa fibra enumerare non est hujus loci, symptomata vero præcipua quæ nobis intulit fuerunt 1°. Hebetudo quædam sensuum, hanc vero illi soli experti sunt qui graviter decubuerant, nec quidem omnes; *cerebro per æstum febrilem defatigato adscripta, paucarum septimanarum spatio semper sponte cessit (k), & plerumque pari passu cum corporeis viribus tam arcum est connubium, mentis redibat vigor, nec duplicem suspicatus esset substantiam, ille qui solis doctus fuisset phœnomenis, folique auscultasset rationi.*

(b) PRIMEROSE *de febrib.* L. II, Cap. IX, p. m. 166.

(i) *De febrib.* Lib. II, Cap. IV, p. 146.

(k) KNOEKHOF loc. cit. p. 113.

— *mentem sanari corpus ut aegrum*
Cernimus & aëdi medicina posse videmus.

Tardius 2°. restaurabantur vires quam vulgo post acutos morbos solent, hanc ni fallor ob causam, quod ventriculus & aliæ partes digestionis famulantes longe plus detrimenti passæ erant in hoc morbo quam in acutis aliis, dum illas continuo gravabat & lacebabat ipse morbidus fomes; debilitatem augebant præterea repetitæ evacuationes alvinæ quæ gastrico numquam non nocent sistemat. Quamdiu vero claudicat digestio restaurari nequeunt vires. Apud nonnullos, debilitatis summe nervis quorum robur tam arcte ventriculi robori connectitur, mobilitatem mobilitatisque symptomata, involuntarias præsertim lachrimas observare potui. Macilentia cum reditu virium discedebat, aliquoties citius, & recordor apprime quod plures viderim qui mox post appetitus reditum, subito pinguescebant, sed molli turgida pinguedine, ex materia nutritiva crassè elaborata, imperfectè adunata; nihil tunc præ exercitio profuit. Advena juvenis omnium fere symptomatum quæ inducebat debilitas exemplum præbuit; undecim natus annos, debilis

texturæ & teneræ constitutionis, difficulter ante paucos menses ut mihi relatum morbillis convaluerat. Debilitate, lassitudine, fastidio, ut omnes alii, Julii initio corripiebatur, sed quod nulli alteri accidit, in parte media anteriori colli nascitur primo ægritudinis ingressu eruptio vix depingenda. Natura & indole herpetica erat, figura vero rarissima, fascias nimirum duas circulares concentricas, quas accuratius non delineasset in arte circini versatissimus quisque referebat; singula fascia tres lineas latitudinis habuit, circuli interioris diameter exterior fuit unciarum fere duarum; correspondens diameter circuli exterioris tres æquabat pollices. Emissim ex radice brasiliensi præscripti addita mannæ semiuncia, melius se habuit; exsiccata sensim eruptio intra paucos dies prorsus evanuit, & instaurabatur appetitus; nondum octo elapsi erant dies, quo tempore me inscio balnea tepida adhibuerat, cum acerbius subito recrudivit morbus; omnia pro re nata instituta sunt, numquam seposita consideratione constitutionis; nihilominus graviter per sex hebdomades decubuit; febre continua, quotidianis exacerbationibus, summo fastidio, continua fere diarhea pressus. Jam a secunda hebdo-

made debilitatur cerebrum, loquela fit difficilis, memoria labat; lectum deferens gressus oblitus erat, lachrimatio spontanea; appetitus, fames potius vigeat, sed si nimis indulgeret vel lienteria vel febris mox superveniebant, nec redibant vires, post trimestre spatium nondum restitutæ, & debilis adhuc focos repetiit (1). Increverat multum ante morbum, increvit durante morbo, increfcere in patria perrexit & audi vix post sesquiannum recuperatam valetudinem, quod tribuendum videtur citiori illi incremento, tunc enim nutritio fit imperfecte, juxta ponuntur non adunantur elementa nutritiva, laxæ remanent fibræ & omnibus impares functionibus: ubique congeruntur & stagnant crudi humores, semper enim debilitatam fibram sequitur cachexia, & pluribus exemplis quæ sollicitè congeffi mihi constitit subitum illud incrementum tum intra tum extra febres, sinistri quid fere semper habere, multos vidi inde debiles & per plures an-

(1) An morbilli male judicati in hoc morbo suum contulerint symbolum, cuique judicandum relinquo. Sane, si quis morbum antecedentia morbi symptomata, durationem, reliquias perpendat, vix credo dubius hærebit.

nos languentes ; alias lethali corripuntur tabe, alias vitium ad seniores propagatum annos continuam reliquit infirmitatem. Nihil tunc prodest nisi corroborantia omnis generis tum diætetica tum pharmaceutica. Exercitia, frictiones, ligaturæ, aromatica, chalibs, kina, generosa vina hic egregii inveniuntur usus. Nihil pejus evacuationibus qualibuscumque ; nihil præstantius quam balneum vere frigidum, nobile illud remedium quod duce natura & adhibuit & amavit sapiens antiquitas ; cujus salubritatem suadet phisica & probant tum experientia quotidiana gentium illarum quas barbaras dicimus, hoc est, nostro modo nondum depravatas ; tum Anglorum imo & meæ observationes : quotiescumque enim adest atonia, (quando hodie non adest ?) & vitia quæ secum trahit atonia, depravatæ digestiones & coctiones, nervorum debilitas & mobilitas, fluor albus aliaque omnigena horum soboles, modo non præpediant obstructions incurabiles aut vomicæ, nullum par datur remedium a primo vitæ diluculo (*m*) ad senium usque ; & af-

(*m*). Nimis valent præjudicatæ opiniones, ut matres immergant puillos suos udæ frigidæ, sed plures novi quibus optime cessit mitior methodus ;

firmare non timeo ; nisi illorum restitatur usus , in pejus ruet degeneratio illa gentis humanæ quam omnes animadvertunt & deplorant , nemo sanat : illam e contra quotidie augemus perverfo & damnabili (paucis exceptis casibus) balneorum calidorum usu quæ sane herculeas vires brevi pessundant & debilitatem generando , mille morbis januam aperiunt. *Qui imbecillis est enim proxime ad eum qui agrotat accedit (n).* Sed e diverticulo ad viam. Adstringentia sic dicta debilibus nostris propinare formidavi , ne alvum laxam diu servandam protinus adstringerent. Lenia vero tonica , generosa vina , abdominis frictiones , abdomen enim semper in laxis respiciendum , & exercitium spem adimplebant , modo ventriculus ciborum mole non obrueretur : nihil enim magis digestionem impedit sicque debilitatem fovet ; nec semper facile fuit hic votorum compos fieri , dum tanto ciborum desiderio post longum jejunium

bis imo ter de die totum infantile corpus initium a capite ducendo cum spongia frigida immersa lavatur ; sicque optime roboratur & omnes præpediuntur morbi qui debilitatem sequuntur.

(n) HIPPOCRATES *de prisca medicina*, (Fœf. p. 12.

premebantur ægri, ut vix, juniores imprimis, sibi temperare possent; presso pede scelus insequente pœna.

Nonnullos cruciarunt dolores ventriculi, amaris quibuscunque vino digestis, aut elixirio viscerali facile devicti.

Aliud molestissimum observavi symptoma, agripniam nimirum pertinacem vel saltem malignum somnum quem triplici tribui causæ; 1° ataxiæ fluidi nervei quæ convalescentibus semper infesta est; 2° desuetudini, plures enim probarunt observationes somnum aliquamdiu omis- sum, imo in perfecta sanitate, difficul- ter, quod infelix ipse testor, restitui, 3° debilitati ventriculi; *somnus enim prorsus a stomacho pendet* (o), quod ni-

(o) BOERHAAVE, *responsio consultatoria circa dysenter. castrens.* Consult. t. 2, p. 22. Conferant. Illustriss. HALLERI *lin. phys.* §. 578, ubi nostram tuetur sententiam. Physiologi alii magnæ pariter autoritatis & famæ Ill. BOERHAAVE & Ill. SENAC aliique bene multi, alimentorum copiam & tenacitatem inter causas somni reponunt; quid ergo anne natura sibi dissimilis? An errarunt magni viri? Neutrum; somnus naturalis semper sequitur quemdam defectum spirituum animalium, & pacatum motum reliquorum seu anxietatis aut doloris privationem; alterutra deficiente conditione succedere nequit. Nunc ergo; in viro sano robusto, infarctus ventriculus, stimulo alimentorum majorem spirituum affluxum sibi sollicitat, inde cæteris desunt functionibus: nec talis est tamen sti-

mis probavit sinister successus illorum qui amigdalatis, nitrosis, narcoticis, pediluviiis, infomnias illas curare conabantur, sic enim somnum de die in diem magis fugabant, ventriculi languorem & debilitatem generalem arceffebant. Aliam non poscebat medelam agripnia illa quam tonicam fat jam superius descriptam, alimentum eupeptum sed facile, cœnam levem, aquæ calidæ privationem (p). Belle succedebat vinum Malagense aut Alonenſe ante paſtum & vesp̄ra. Aliquoties ex BOERHAAVII sua-

mulatio ut doloris aut anxietatis sensum moveat; semper enim in sano pacati spiritus, non mirum ergo si somnus sequatur. Sed in ægro debili longe alia res est, deficiunt enim spiritus & tamen deficit somnus; cur? Quia deest placiditas in motu nervoso, nam ex cruditate ut jam dixi mobilitas; præterea, omnes functiones debili laborem quemdam inducunt; si ergo ventriculo onus incumbit, quod in sano, levi ad ventriculum stimulo somnum procurasset, in ægro e contra nimis stimulando, laborem universum creando, cruditatemque augendo, dolorem, anxietatem, mobilitatem & agripniam inducit. Notare demum liceat quod licet si fatietas inducat aliquoties somnum, raro tamen placidum illum, dulcem, reficientem qui sobrietatem sequitur. Nec ipsum BOERHAAVIUM latuisse nostram distinctionem credet, qui citatum locum conferret perpulchro capitulo de somno, in institutionibus.

(p) *Impeditur somnus, perpetua, lenta admissione potus aquosi calidi ad sanguinem, BOERHAAVE instit. §. 592.*

fu flores martiales salis ammoniaci usurpatæ sunt (q) probante successu: & quod huc apprime facit, memini me ante aliquot annos curasse Dominam quæ singulis noctibus & sæpe diebus acerbæ odontalgia, & pertinacissimis vigiliis a sexdecim mensibus torquebatur. Non in casum, sed in damnum experta erat venæsectiones, purgantia, balnea, aquas minerales, vesicatoria, omnigena refrigerantia. Suasi ut bis de die & lectum ineundo aromatica & tonica stomachica vino infusa usurparet; mox remiserunt & mense nondum elapso prorsus deseruerunt dolores redeunte somno. Nuperrime colloquendo narrabat illustriss. HALLERUS *quem nunquam adiuquin doctior redierim*, post febres illas erisipelatosas quibus nimis sæpe gementibus bonis vexatur, somnum quem arcebant refrigerantia optime restituisse generosum illud Lusitanum vinum quod *montanum* dicunt.

Ubi vero integre nostri convaluerant longe profundiori somno quam ante morbum sepeliebantur, nec latet causa.

Inveni apud nonnullos imprimis iuniores symptomata febris levioris hecti-

(q) *Chemia, processus* 169. *Tom. II. p. 286.*

cam quodammodo referentis, cui non aliam credidi causam præter laborem nutritionis; nec feбри sed debilitati mendandum; nisi res infauiste succedebant, nefandaque hic increpanda praxis quæ ex caloris sensatione, *refrigerantium* sic materiæ medicæ collectoribus dictorum necessitatem concludit. Sensatio enim illa sæpissime oritur ex acrimonia & cruditate quas genuerunt atonia defectusque bonorum succorum; & frequenter nascitur febris ex deficientia circulationis. Quot omni die pessundantur valetudines dum in tali casu confugitur ad v. s. refrigerantia, enemata, balnea tepida; increpantur debilitas, cruditas, acrimonia, molestus calor; vera demum nascitur hectica quæ præpedita fuisset tonicis, kina, chalybe, vino, balneis frigidis. Nihil frequentius occurrit in praxi quam ægri querentes de *calefactione* (*échauffement* ut dicunt;) turpiter falluntur medici si methodum antiphlogisticam amplectuntur, nulla enim forsitan arte in talibus excitari posset inflammatoria illa diathesis quam debellare conantur. Vera *calefactio*, venia sit verbo, est levis inflammatio; falsa verum toto cœlo inflammatione distat; utrique communia sunt primo intuitu nonnulla symptomata; si

eamdem larva delusus adhibeas methodum, quod nimis cheu frequens, alterum juvabis alterum necabis.

Vix est quod immorer enarrationi symptomatis, qui ægris terroris multum periculi nihil incutiebat, anasarcam volo fere universalem, quam plures experti sunt jam senescentes ægri, sponte plerumque prout redibant vires evanescentem; nec vidi enim nec audiavi quemquam inde vere hydropicum remansisse; toties jam indicata tonica medicamenta sufficiebant. In paulo pertinaciori crurum oedematoso tumore, usui tincturæ martis acidæ subjunxi fasciationem cum panneis fasciis quas aqua vitæ & aceto irrorari curabam & paulo magis quotidie constringi. Talis vero curatio noxia fuisset, ut infra patebit, in tumefactione quæ obstructionibus succedebat.

Si plures cum infaustis reliquiis dimittebat morbus noster inepte aut imperfecte curatus, aliis firmiorem conciliabat sanitatem. Cura enim recte instituta omnem viscerum saburram educebat, omnes referabat obstructiones, omnem edulcorabat acrimoniam, & de febre Lausannensi affirmare possum quod de febribus intermittentibus prædicavit vir genti humanæ, ob

egregium de inoculatione librum, carus J. KIRKPATRICK, illam nimirum fauste ad variolas disponere (r). Tres curavi pueros epidemica laborantes febre nec dimisi nisi perfecte sanatos, mense vix elapso variolas adeo benignas experiebantur ut mea non imploraretur opera illosque casu invisi, decennales duo erant, tredecennalis tertius. Elapso vere, nobilis Germanus viginti & duo natus annos eandem biliosam sustinuit febrem tempore præparationi variolosæ dicato; morbum debellavi, & suasi ut tota æstate horæos fructus pro lubitu devoraret; nulla alia adhibita medela nisi potione laxante 14^a Septembris, variolosum filum 16^a inferi curavi; morbum quo benigniorem non desiderares habuit, ut ut ultra ducentum pustulæ eruperint & perfectissime pulchro pure turgidæ maturerint (s). Nec mirabitur, quicum-

(r) *Perhaps a late recovery from such a moderate intermittent as had left no infarctions of the viscera behind it, might, constitute a temperament, that would not violently cooperate with the variolous infection &c. the analysis of inoculation p. 219.*

(s) Filum collegeram ipse die 17 Julii anno 1755, hoc est ante viginti & sex menses, non audiui tam senia adhibita fuisse, & interest noscere talem ætatem vim illorum non infringere, jam enim 22 Septembris languere incepit æger.

que de illa materia serio cogitavit. Hoc est enim inoculationis arcanum, ut variolosum virus indatur corpori, omni rigiditate, laxitate, debilitate, obstructione, cacochimia, viru, omni demum labe vacuo; verbo, corpori sano sed non atletico. Arcanum preparationis est ut status ille ægro concilietur & variis medelis debellantur enumerata vitia, infelici verum relinquantur fato illi qui aliquo incurabili nævo laborant. Omnes requisitas conditiones habuisse sanatos nostros post virium reditum, quisque facillime percipiet; præ omnibus metuenda est cacochimia biliosa (t), nemo magis aberat quam nostri rite curati.

Sic exaratis quæ ad morbi historiam, curationem, & reliquias spectant, superest ut enarretur cura symptomatum quorundam, & instituatur examen remedium nonnullorum, quæ aliis usurpata, sciens & volens omisi.

Symptomatum curatio.

Medicus qui symptomatum curationem suscipit mente tenere debet BEN-

(t) KIRKPATRICK *ibid.* p. 233.

NETI præceptum, *cave ne inter ramorum excisionem crescat truncus* (u) & monitum viri in arte præstantissimi Illustris. GAUBII, *nec singulis, sed urgentibus saltem symptomatibus oppone medelam: effecta enim morbi, hoc hujusve causa succisis, sponte cessant, quæ nonnumquam adeo diversa sunt, ut nimis opposita, quin contraria indicent* (v). Nec tam multa sunt reuera quæ medelam specialem postulent symptomata, nec unquam quidquid adhibendum quod morbi causæ adversetur. Facillime proteiformitate morborum deluderetur incautus, rarius occurrunt contra indicationes quam forsan crederet, & illa symptomata quæ primo intuitu genio morbi aliena videntur eandem cum omnibus aliis originem habent, & remedium principis continuatione feliciter fugantur. Illis nutritus axiomatibus rarissime medens symptomatibus inventus fui. Solæ sedes cephalalgiam sanabant, pro tempore levabant lintea aceto madida, curatibus mulierculis. Cur narcoticis

(u) *Theatrum tabidor. exercit. 27, de usu perdulcium*, p. m. 91.

(v) *De methodo concinnandi formulas medicas* §. 45.

coticis abstinuerim in vigiliis pertinacissimis infra patebit. Lipothymiaë inter rarissima fuerunt & illas raro curat Medicus. Diarhea non alia postulabat aut tulisset remedia quam evacuantia & acida. Appetitum erigere velle calidis aromaticis absonum prorsus fuisset. Ridenda verbo & damnanda versipellis illa medicina quæ mox capiti, mox pectori, mox renibus aut alvo medens, non modo nihil medetur sed plurimum nocet. Unicam itaque habeo symptomatum curationem hic memorari dignam.

Sutor Germanus, Tigurinus quantum novi, mense Octobris 1755, epidemia corripiebatur, tertia mandatus die emesim quarta præscripsi, & alia congrua remedia; sed pertinax homo potui renuens parum bibebat, nec dietam qualem iusseram admittebat; octava alvum duxi; decima talis jam aderat meteorismus ut ex summa distensione rubere inciperet cutis abdominis: respiratio ob impossibilem diaphragmatis descensum brevissima erat, pulsus parvus, mens quod stupui fere sana. Damna metuens ex compressione omnium viscerum & impedita respiratione; nullam aliam inveniens causam præter rarefactum aërem ex bile cujus putredi-

nem sufficienti non cohibuerat potu, certus priori palpatione abdominis nullam ante morbum fuisse obstructionem, moroso medens ægro qui jussis vix obtemperabat, mecum revolvens de remedio quod citissime fibras roboraret, flatus compesceret, putrefactionem sisteret, in mentem revocavi monita veterum de aqua frigida, recentiorum nonnullorum & proprias observationes, omnibusque diligenter perpensis curavi ut lintea quadruplicata aqua fontana frigidiori madida toti imponerentur abdomini, & singulo quadrante horæ renovarentur (x), & toties hauriret un-

(x) In febre biliosa ardente suavitatis HIPPOCRATES idem remedium; *cum ardor tenuerit lintea frigida intenta qua præcipue parte ardere dixerit admoveo, de intern. affect. Cap. XLII, p. 553. confer. ALEXANDER de arte medend. Lib. VII, Cap. XV. COELIUS AURELIANUS de acutis passionib. L. III, Cap. XXI. ÆTIUS tetrab. 3, serm. 4, Cap. XXVII, XXVIII. TH. BARTOLIN, de usu nivis, Cap. XXIV. BIANCHI p. 581. ZACUTUS LUSITANUS juvenem biliosissimum acerba laborantem colica, omnibus inutiliter tentatis simili sanavit methodo. Cum dolor, inquit, ingravesceret, sitis urgeret, ex nive emplastrum parti dolenti impono & gelidissimam cum saccaro ad satietatem bibendam offero, non transierat hora quin se sanum exclamaret. Prax. admir. Lib. II, obs. 23, p. m. 195. Regeret aliquis hic agi de colica non de meteorismo, sed sane a fortiori concludo; eadem posita causa quid refert symptomatum varietas? Non no-*

cias tres ejusdem aquæ. Intra bihorium detumuit abdomen, facilius facta fuit respiratio: ante trihorium levi orta colica; cum continuis borborysmis copiosissimæ biliosæ sedes prodierunt; removi linthea, sequenti nocte obdormivit, crastina die mollis erat venter, valde demissa febris, brevi optime convaluit non mutato potu quem utilissimum sæpiissime deprehendi, & aquam obsolevisse dolendum est. Nihil hodie nisi arte pharmaceutica præparatum & sæpe depravatam adhibemus; sapientiores veteres, coctione perfecta, aquam frigidam egregium tonicum propinabant, tantumque

strum est exponere cur eadem cacochilia biliosa nunc colicam, nunc choleram, nunc volvulum, nunc dysenteriam alias apoplexiam inducat; sed suadet ratio, probavit experientia idem genus medellæ ubique succedere. Nec desunt observationes nostræ magis adhuc affines, inter quas primum obtinet locum illa quam refert Cl. COMBALUSIER in utili *pneumatopathologia*; laborabat femina tympanitide, nihil selectiora profecerant remedia, illam applicatione externa & potatione aquæ gelidæ sanavit sagax & expertus medicus, apud Lugdunenses celeberr. D. RAST. Plures ipse novi qui vehementes colicos dolores, aliis in cassum tentatis, desperabundi fere frigidam applicando sanabant. Temerarius sane ausus, caute enim applicatum heroicum remedium multum prodesse potest, sed inepte adhibitum pessimos aptum est generare morbos. *Prudenter a prudente medico, abstinere si methodum nescis.*

ejus concedebant quantum ægro liberet bibere, ut patet ex operibus HIPPOCRATIS, ARETEI (y), GALENI (z), ALEXANDRI (a), COELII AURELIANI (b) aliorumque. Coævus suos jam increpuit GALENUS qui usum aquæ frigidæ negligebant illosque *hydrophobos* vocat. E recentioribus FERNELIUS (c), HOFMANN (d), WAN SWIETEN (e), KLOEKHOF (f), GRAINGER (g) aliique bene multi aquæ frigidæ usum suaserunt & cautelas subjunxerunt.

Convulsivi motus artuum orti ex consensu cui originem præbet communicatio quæ intercedit inter par nervorum sextum & spinales omnes, nullam specialem requirunt medelam & pessime nonnullis successit usus antispasmodi-

(y) Libr. II, Cap. VIII.

(z) *Method. medend. Lib. IX*, Cap. VI lectu dignissimo.

(a) Libr. VII, Cap. XV. Lib. XII, Cap. II.

(b) *De acutis passionibus* Lib. III, Cap. XXI.

(c) *Method. curand. febres*, Cap. II, oper. p. 339.

(d) *De medend. method. Sect. II*, Cap. XI, p. m. 469. *De intestinor. dolor. Obs. IV & V. mib. t. 4*, p. 293. edit. fol.

(e) *Aph. 640, T. II*, p. 215, ubi egregie pro more differit de usu aquæ frigidæ in febribus. ib. *Aph. 730*, p. 422. *Aph. 743*, p. 494.

(f) *Opuscul. p. 18.*

(g) *Febris anomala Batav. p. 79.*

corum animalium, ut ut aliquoties spasmodica symptomata princeps viderentur morbus. Vir egregius verbi divini minister detinebatur febre, cephalalgia, nausea, nullum vero tam molestum symptoma quam succussiones convulsivæ vehementes sæpiissime redeuntes, quæ ortum ex phrene aut aliquo plexu vicino ducentes totum corpus vehementer attollebant; alias succussio unum alterumve tantum membrum agitabat. Si ad prædicata remedia nervina confugissem orcum brevi adiiisset æger; posthabito verum symptomate, biliosam expugnaui cacochiliam emesi, purgantibus, acidis; & eandem sequebatur viam Cl. ALBERTI, *quando convulsivæ commotiones imminuent, tunc ante omnia invigilandum est, quo excretio biliosa rite succedat, quo alvus sit libera aut cum enematis liberetur (b).* Et plura ante ALBERTI sæcula jam egregias nobis tradidit observationes GALENUS: *per febres, quosdam inquit, conspeximus derepente convulsione prehendi, nullo quod eam prælagiret præcedente indicio, qui bilioso superveniente vomitu, protinus ab omni noxa liberati*

(b) Ubi supr. p. 770.

fuerunt atque hoc modo affectorum nonnulli res quasdam fuscas vomendo rejecerunt, alii humorem porri succo similem (i). Et si virum illum toties jam, numquam fatis excitatum, Ill. VAN SWIETEN adeamus legemus quod dum circa præcordia fluctuans acrior & copiosior bilis actiones cerebri turbat, vomitorium datum talem convulsionis febrilis causam tollet cito (k). Post evacuationem cacochiliæ tonica præscripsi, nimis edoctus nervorum morbos omnium facillime in consuetudinem transire, nisi illorum tonus instauretur; quæ cautela post acutos morbos contempta sæpe locum facit languori nervoso; nec quidem, ut per transfennam, aliam novi medelam nervinis morbis. Si stimulus aliquis materialis continuo irritans adsit paroxifimos renovans auferatur & tunc tonica adhibeantur. Si sensibilis desit stimulus, omnem paginam absolvunt

(i) De affectorum locorum notitia Lib. V, Cap. V. oper. omn. T. IV, p. 125, quem locum imo & integrum opusculum si quis legat eximias res inveniet vix apud recentiores reperiundas.

(k) Aph. 713, T. II, p. 359. Ibidem præcepta invenies contra abusum specificorum, quæ nimis inculcari nequeunt; agnatos enim cito terrent convulsiones; remedia sollicitant, offerunt & debilis vel incertus medicus omnia pessundat.

roborantia, sæpe repudiatis evacuantibus.

Claudi nolim morbi recensionem quin monuerim bilem aut cacochiliam putridam, mitiores & breviores sæpe generare febres; nemo non observavit ephemeram aut fynocham simplicem pluries ex tali causa ortum duxisse. Si enim mobilis, pauca, in intestinis præsertim sita, febrem ciebit vehementem quidem, sed brevi pacandam, aut spontaneis aut arte institutis evacuationibus; plures per nictymerum acerbè vexati, optime valent si semel aut bis ventriculum vel alvum copiose deponere possint. Si paulo fixior causa, ad triduum aut quatrimum producit languor. Sed his diutius immorari tædiosum.

De Venæ sectione in febribus biliosis.

Aimatophili illi qui omnem morbum sanguini tribuentes, indefinenterque de plethora & stasi loquentes in nullo morbo venæsectionem omittunt, stupebunt sane me de illa ne verbum protulisse, ut ut calor, ariditas, cephalalgia, vehemens delirium, acuta febris quæ sæpe aderant, talem evacuationem sollicitari viderentur. Sed væ illis quorum medici de causa nihil sciscitantes, omnem febrim vehementem sanguinis missione jugulare satagunt; quoties enim febris

post operationem aucta ægrum jugulavit (1)? Quartus excurrit annus a quo tempore typis mandavi (m) numquam utiliter celebrari V. S. absente plethora; addere licet, nisi ineunte aut crudo adhuc morbo inflammatorio, post vehementius exercitium, insolationem, casum, & in subjectis tantum non stricte quidem plethoricis sed robustis, sanguineis vegetis. Nec mutata mens ab illo tempore, quin imo damna V. S. ubi tales deficiunt conditiones de die in diem magis novi. Concedo, suos sanguis excedens inferre potest morbos, qui phlebotomiam indicant; sed sanguis morbos non sanguineos arcet; quo quis plus vitalis habet fluidi, modo plethora absit & frequenter hodie abest, eo melius valet, & plus viget contra generationem & insultus aliorum morborum. Quo plus ergo sanguinis amittet, eo magis illorum rixis obnoxius erit. Certum certissimum est enim sanguinem evacuatam in homine qui nimio sanguine non turget, reliquum disponere ad

(1) Talis indicatio omnino opponitur doctrinæ HIPPOCRATIS qui venæ sectionem propter febrim adeo timuit ut sæpe ejus gratia a V. S. abstinendum esse existimaverit.

(m) *Inoculation Justifiée*, p. 49.

cacochimiam, degenerationem & morbos quos generat putredo. Sed rem accuratius quoad febrem biliosam perpendamus, disquirendo primo num prodesse, secundo num nocere potuerit lanceola.

Indicationes erant fomitem morbidum in sistemate gastrico, intestinali, mesenterico, hepatico, extra vias circulationis positum evacuare, generatam putredinem corrigere, & viscera roborare. Quid huc venæ sectio? Patebit illius effectus sub censum adducendo. 1°. Sanguinis copiam diminuit & sic tollit morbos quos induxerat copia major. 2°. Ubi ex nimio robore vasorum & aucta vi circulationis causa quacumque in corpore robusto, impactus hæret phlogistice densatus sanguis in vasis aut arteriosis aut venosis, venæ sectio impetum minuendo & vasa laxando, depletionem vasculorum minimorum, resolutioni & repulsioni impacti favet vel effusi resorptioni. 3°. Laxitatem inducit, indeque debilitatem & morbos ex debilitate generat, irritabilitatem auget & ataxiæ viam pandit, ut innumeræ testantur observationes. Quis enim non vidit post V. S. lipothymias, tremores, spasmos flatulentos ut dicunt universales vel partiales, deliria, febres, convulsiones: in

pluribus puellis, inepte missus sanguis scopo medendi lipothymiis aut suffocationibus histericis veros horrendos adduxit motus convulsivos. Vidi nuperime in simili casu chirurgum medicum sese jactantem præscripsisse medianæ sectionem, enema ex vino rubro adstringente & potionem cum vitello ovi oleo & aliis nescio quæ ejusdem furfuris; inde (nec aliter res succedere poterat) convulsiones vix post septem dies superatæ. Dum si quievisset, paroxismus ille ut alii plures sponte cessisset & locum fecisset prophylacticæ medicinæ. Jam ergo indicationes morbi viribus remediis conferendo, quisque facillime capit, hoc ne minimum illas attingere posse, nec plethora enim, nec inflammatio aut rigiditas aderant; sed agendum! Nonne vim morbi augebat? Et id probatu facillimum.

1°. Omne remedium quod non prodest nocet & præ aliis pluribus venæ sectio, quotiescumque enim causam morbi non tollit, vires pessundat quarum tanti est conservatio, nam *nihil magis ad firmiorem curationem conducit, quam si firmæ fuerint ægri vires: illæ ergo omne ope servandæ sunt* (u). Quo

(u) VAN SWIETEN *Apb.* 598, L. 2, p. 96.

plus enim vim ægri, quæ reliqua est sanitas, debilitabis, eo magis præponderabunt vires morbi.

Laxat 2°. venæ sectio, ex laxitate autem duo pessima & indicationibus prorsus adversa oriuntur, putredinis incrementum (o) & viscerum imbecillitas, scopus autem erat viscera roborare & putredinem arcere. Sed ne moveant objectionem cavillatores brevis instituenta disquisitio cui veniam concedet sapientior lector. Ex nimia phlogistica febre, inquiunt, omnis sanguis putrescit, hanc putredinem præpedit venæ sectio, quoniammodo in alia acuta febre putredinem favet. Simplex est responsum, mutata conditione mutatur effectus; in acuto inflammatorio & in acuto putrido longe distant indicationes. In primo generatur putredo aut purulenta aut gangrænosa intra vasa sanguinea, ob nimium motum summumque calorem. In morbo putrido gastrico, rem habemus cum sordibus extra vasa circulationis depositis, ibi ob inertiam solidorum congestis, spontanee putrescentibus, &

(o) *Tout ce qui tend à relacher dispose à la putréfaction.* PRINGLE, *Malad. des Armées*, p. 327. Confer. BAGLIVI de *fibra motrice libr. post. spec. cap. 17*, p. 394.

putrescendo omnia laxantibus, flatu-
que generantibus qui laxis jam jam fi-
bris non coerciti eas ultra tonum dis-
tendunt, vicina obstruunt, comprimunt,
lacerant. Inde nunc egregie intelligitur
venæ sectionem partes humorem mor-
bidum continentes laxando, prout est
inflammatorius aut putridus, putredi-
nem præpedire aut favere.

3°. Pejor fiebat morbus si rapiebantur
materiæ putridæ in massam sangui-
neam, & raptum illum juvat phleboto-
mia, *nam depletis majoribus venis, fa-
cillime poterunt minima venæ bibule ab-
sorbere humores majoribus venis tradere;
unde promptior fiet putridi resorbtio (p).*
Sic ergo multiplicatur morbus, omnes
inficiuntur humores, tota machina pu-
trida diffluit tabe, omnisque spes sana-
tionis excidit.

4°. Non modo resorbtionem juvat,
sed resorbtii vim auget, diminuta enim
quantitate boni sanguinis eo major ef-
fectus viru. Lex est siquidem numquam
revocanda, quod, posita eadem veneni
inficientis quantitate eo major infectio,
quo minor quantitas humoris inficiendi.
Jam monuerant veteres, venæ sectione

(p) VAN SWIETEN, §. 354, T. V, p. 550.

rapi bilem in sanguinem & sanguinem frænum esse bilis; quotiescumque ergo putridum adest, nocebit cruorem detrahere, & auctoritatem præbent ipsi morbi inflammatorii, in quibus majoris famæ Medici V. S. post quartam diem vetant; lex strictius non sumenda, siquidem post illum terminum non semel profuit sanguinis missio; sed verum est tamen, magis prodest primis diebus, sæpe nocet post quartam (q). Nec rationes hujusce phænomeni usque dum allegatæ sufficiunt, sed præcipua mihi videtur mutatio morbi post quartam diem. Ante enim inflammatorius, nunc jam putridus fieri incepit. Initio ergo V. S. præpediebat putredinem fiendam & resolutionem juvabat; elapsis primis diebus putredinem jam natam auget. Inde hanc regulam in morbis inflammatoriis observavi; quamdiu vigent symptomata crudæ phlogoseos, venæ sectio quacumque die prodest; ubi vero jam

(q) Quam constituerat legem ipse infregit HIPPOCRATES, parvi fecit GALENUS; nimis illi forsitan credebatur BOERHAAVIUS. In egregio libello *de termino v. s. in acutis* accurate collegit Ill. KLOEKHOF & patronos & hostes hujusce sententiæ, mediamque sequutus est viam; sed miror optimum virum de illa quam moveo ratione nihil loquutum esse.

fientis purulentiae signa adsunt, illa prorsus abstinui qualiacumque fuerint symptomata; ne febrem antea inflammatoriam, jam putridam omnino depravarem, & in acrisiam, malignam, lethalemque mutarem.

Alio adhuc modo, quem hic memorare suadent nuperrimae observationes, phlebotomia in acutis frequentius abutitur; dum scilicet sola illa nixi, alia remedia antiphlogistica negligunt & reiterata sanguinis educatione obtinere fatagunt quod operari debent diluentia, emollientia aliaque id genus. Perversa enim methodo debilitata vi vitali, remissio phlogisticorum symptomatum aliquoties succedit; sed crudis remanentibus humoribus & atonis fibris, pertinax inducitur cachexia, facillime praepedienda, difficillime sananda. Plures novi puellas quas angina sic sanata in chlorosim citissime praecipitaverat. Sed e diverticulo ad viam.

Notandum est 5°. generationem febris biliosae non esse opus unius horae, congeruntur sensim sordes, obstruuntur viscera, languent gastrici systematis functiones; imperfecta remanet digestio, imperfecta ergo & nutritio; nec eadem inde sanguinis quantitas conficitur, nec idem ille elaboratus sanguis,

solus vere inflammari capax. Illo ergo momento quo aliquis biliosa febre corripitur, jam plethoricus & pancreaticus esse plerumque desit.

6°. Plura & gravia symptomata inducebat consensus nervosus cujus vim intendit major mobilitas, quam ut superius enarrabatur venæ sectio semper augeat, nec alio sæpe modo delirium & convulsiones ciet.

Sed regeret aliquis frequentiam saltem pulsus seu febrim minuere debebat? Respondeo: nec illud præstitit nec præstare debuit, dum enim omnes causas febris intendit vix intelligitur quonam modo febrim pacare posset, sed res propius tangatur. Quo facilior ubique circulatio eo tardior cæteris paribus motus sanguinis, sed sanguinem mittendo obstructions in abdomine ut satis jam demonstratum generabantur, prima inde auctæ rapiditatis sanguinis causa.

Celerius 2°. rapitur sanguis, (rem extra aleam ponit doctrina illustriss. HALLERI) si cor magis irritabile & sanguis magis irritans fiat. In nostro morbo phlebotomia augebat & vim irritabilem cordis & vim irritantem sanguinis, altera ergo crebrioris pulsus causa.

Nec præter illas quas nostra præbuit epidemia observationes inferius refe-

rendas, defunt aliæ quæ theoriæ veritatem adstruant. Dum olim ægros observabam in Nosocomio Monspeliensi *sancti Elœ*, mos ibi invalebat, quem palam prædicarunt clinici GOURAIGNE (s) & FISES (t), sanguinem mittere summo æstu paroxismi febrium intermittentium & remittentium; nec sic defuerunt occasiones observare effectus V. S. in morbis illis qui apud Aquitanos ad biliosorum genus fere semper accedunt. Sancte autem profiteor, vidi pluries pulsus post apertam venam crebriorem fieri; nunquam vero remisisse frequentiam aut citius terminatum paroxysmum observare datum est. Hoc tantum quondam accidit juveni sanguineo tertiana detento; paulo post V. S. casu laxata fascia, tanta brevi effluxit sanguinis quantitas ut lipothimias plures passus

(s) *Traçtatus de febribus juxta circul. leges, Part. III, Cap. II, p. 433.*

(t) *Traçtatus de febr. Cap. XII, p. m. 281*, talem methodum mens non est sub examen, revocare; sed id moneo; tum ob V. S. reiteratas, tum ob strictiorem dietam, tum ob frequentiores purgationes, innumeros vidi in Nosocomio quos simplex benigna tertiana in immedicabilem conjiciebat hydropem; calumniatur cortex, cujus hæc est culpa, quod tardius datum refarcire nequit atomiam quam priora induxerunt medicamina.

fuerit, protinus quidem cessavit febris, quod notari velim tanquam consonum doctrinæ veterum, sed diuturno pressus est languore. Duo medici præerant Nosocomio quorum quisque per semestre medebatur spatium: ubi alter junior, febres biliosas, putridas malignas, venæ sectionibus, alvi ductionibus, & refrigerantibus curabat, per plures mox morbo & vitæ valedicebant. Senior alter emesim primo initio adhibens omnes fere cito, tuto, & jucunde sanabat.

Hic sæviebant anno 1753. Peripneumoniæ biliosæ; omnes illi quibus deductus sanguis perierunt: plures curavi, semper omissa venæ sectione, omnes sanavi; alii quorum aliquos sub finem morbi vidi, post venæ sectiones difficilius respirabant & deliri fiebant; memini quod illos invenerim citissima & brevissima vexatos respiratione; vivo delirio, pulsu parvo, celerrimo, frequentissimo & duro. Vera fuit methodus curatoria si post dilutam emesim, enemata frequenter applicabantur, copiose potabantur diuretica acida, & frequenter respirabatur fumus aceti.

Si celeberrimorum medicorum documenta consulamus, novum inde robur sententiæ nostræ. Adeamus Hippocraticos codices, quibus nullos magis vene-

ror & deamo, quibus nullos majoris ponderis habeo, inveniemus ubique febres biliofas descriptas, & sanatas purgantibus, oximelle, tifanna, nullibi venæ sectione; affirmat e contra illa sanguinem attenuari in cacochimia biliosa, novam vim acquirere in morbum augendum & proinde declinandam phlebotomiam esse. Imo in inflammationibus si prævaleret cacochimia alvum ducebat, venam non secabat; in sputo sanguinis vetat V. S. si biliosus est æger (u), & occasionem præbuit PROSPERO MARTIANO e præstantioribus inter interpretes, egregia monita nobis tradere; *si sanguis, inquit, tenuissimus ac humori bilioso proximus, per venæ sectionem adhuc magis attenuatur, & periculum est ne totus in biliosum humorem mutetur* (x). Monet HIPPOCRATES puerperis ex nimia sanguinis profusione oriri febres biliofas (y) & auree in eum locum sic commentatur MARTIANUS; V. S. refrigerat quando calor a sanguine provenit, nequaquam vero quando a caco-

(u) De humoribus, §. 67. Foel. 51.

(x) Magnus Hippoc. Cons Prosp. Martiani, p. 107.

(y) De morbis mulierum, Lib. II, §. 1. Foel. 637.

chimia, imo apparet manifeste, corpus e
 bilis copia excalescens, misso sanguine
 calidius reddi (z). Alios plures locos
 habet memoria teneri dignos sed im-
 primis enarrationem in coacem præno-
 tionem (a) qua Princeps V. S. vetat,
 si cibi fastidium & tumor hypocondrii.
 ARETEUS, CELSUS, ALEXANDER,
 HIPPOCRATI ubique assentiunt. Diffi-
 teri non possum, GALENUS dissentire
 videtur, qui pluribus locis venæsectio-
 nem in febribus putridis suadet; sic
 vero solvit nodum quicumque illius ope-
 ra attente perlegit. Talis fuit ut plura
 hypothetice sæpe magis quam clinice po-
 suerit; supponit semper vasorum adesse
 plethoram cui medendum est antequam
 alia remedia adhibeantur, sed fallitur
 GALENUS & ruente basi ruit ædificium;
 sibi non semel dissonus, quoties se-
 ponit sistema plethoræ non aliam quam
 nostram doctrinam prædicat. In *methodo*
medendi ponit *venæ sectionem nec obstruc-*
tionem nec putredinem curare (b); in

(z) Ibid. p. 193.

(a) Coac. 401. Foes. p. 196. MARTIAN 411.
 conferri debet DURETUS in eundem aphorismum
 p. 370.

(b) Libr. II. Cap. XIV, oper. omn. T. VI,
 p. 278. Eodem & sequenti capite venæ sectionem
 in febribus putridis instituit, unde hæc dissidentia?

ipso libro quo contra *Erasistratum* partes venæ sectionis tuetur, illos acriter reprehendit qui in omni febre putrida sanguinem sine discrimine profundunt. Putridarum ergo plures noverat species; alia est cui prodest sanguinis missio, nostræ nocebat; in priori illam instituisse *Pergamensis Doctor*, in posteriori abstinuisse. E recentioribus, in nostris militat castris *FERNELIUS*; *venæ sectio exquisita tertianæ est incommoda, ut quæ utilem ac necessarium humorem detrahât, relicto impuro ac noxio. Sub hac enim febre attenuatum corpus esse solet paucique sanguinis: bilis vero acrior ipsa febris materia sub cavo jecoris exuperare & aestuare, quam venæ sectio minime eximit, nec proinde morbi substantiam minuit. Imo vero si vel sponte vel arte profusus sanguis sit, plerumque deprehendibilem acrius ferocire, febremque invalescere (c).* SANCTA CRUX casum memorat quem tenere cuperem illos qui semper ex febre & calore sanguinem mit-

In febribus putridis ratione putredinis & obstructionum v. s. vetat, quam adhibet alias ratione plethoræ & phlogoseos.

(c) *De methodo curandi febres, Cap. II, p. m. 388, quæ verba comparari debent cum locis citatis FISES & GOURAIGNE.*

tendi occasionem arripiunt. Calor intensior, urina rubra, dolor gravitasque capitis, inquietudo, cibi fastidium, lingua arida & nigra observabantur in præclaro viro ad quem vocatus est vigesima octava die morbi; æger difficile respirans videbatur agere animam cum dolore intenso dorsi & pectoris, pulsu veloci inæquali & magno: alter Medicus præscripserat venæ sectionem quam inhibuit SANCTA CRUX capta conjectura ex contrectatione ventris inferioris in isto esse febris originem; quam protinus amovere incepit clistere purgante; excretaque bile adusta, aliisque crassis purgaminibus, statim multo melius ægrotus habuit (d). Ill. J. GORTERUS Archiater Ruslicus qui doctrina veterum & recentiorum nutritus propriaque dives experientia medullam practicam nobis tradidit, capitulo de febre biliosa sic habet *abstinendum a venæ sectione* (e), & alibi *nocet V. S. in morbis qui excitantur a cacochimia* (f). In epidemia quam descripsit BORELLI nullius auxilii

(d) *De impedimentis magnor. auxil.* Libr. III, Cap. XII, huc quoque legatur aureum BARKER opusculum *ESSAI &c.* p. 353.

(e) *Sistem. Prax.* n°. 230.

(f) *Compend. tr.* 54, §. 61.

erant sanguinis missiones, quia nulli qui periit deerat huiusmodi remedium, etiam ad tertias vices repetitum (g). Et vereor ne morbum multum auxerint, quam ineptæ enim fuerint ad humores corruptos circa ventriculum harentes educendos, unicuique palam est (h). Illas in pleuritidibus biliosis ex observationibus Cl. GUIDETI vetat BIANCHI si venter turgescat: hoc namque præsidii genere in biliari pleuritide, ut ut acuta signa incauto colluderent, plurimos repentine prostratos, & ad septimam aut nonam e vivorum numero sublato dolenti certe experientia perspeximus (i). Venæ sectio in lityria biliosa numquam proficua est (k). In tertiana continua biliosa perniciofa, procurata a phlebotomo succussio sanguinis bilis excursiones augebat (l). In principio morborum, bilis insurgentes aestuationes aut copie, ad excursus & impetus per vasa non sunt adigenda ablatione resistentium atque obturantium san-

(g) MALPIGHI ubi supr. p. 128.

(h) GLASS. Comment. 7, p. 115.

(i) Hist. hepat. P. III, p. 248.

(k) Ibid. 625.

(l) Ibid. 636. aureum paulo infra legitur monitum GUIDETI sed prolixius ut hic transcribatur de noxis v. f. & usu emesis.

guinearum particularum, per phlebotomias instituta; huc opportune referendus videtur textus ille Avicennæ. „Phlebotomia multoties facit febrim & multoties putrefactionem”; & ille ZACUTI LUSITANI “in febribus biliosis V. S. extracto sanguine, qui sua benignitate & temperie humoris biliosi acrimoniam retundebat, cholericorum ebullitionem facere potest” (m). Tres homines vidi robustissimos simplici tertiana affectos qui per institutam phlebotomiam die febrilis recursus, ingruente hinc paroxismo in horrendam choleram inciderunt, animamque bilis torrente ereptam efflarunt (n). Secta vena in morbis biliosis, sic effatur Cl. JUNKERUS, extra vehementem plethoram & longam assuetudinem, raptum humorum ad caput inducit, cum deliriis & faucium inflammatione (o). V. S. cursum sanguinis in febre biliosa augendo, astum fervoremque sanguinis auget aut confirmat (p). Innumeros tacebo testes, omissa verum

(m) Ibid. 646.

(n) Ibid. 701. Ubi prostant plura alia exempla funestæ v. s. in biliosis febribus.

(o) Conspect. med. th. pract. p. 515.

(p) SCARDONA aphorism. de cognosc. & curand. morb. T. IV, p. 85.

nolim verba J. HUXHAM cujus tanta mihi est autoritas & P. WALCARENGHI. Ubi acris & biliosa colluvies exundat, aut per vomitum aut per alvum rectissime expurganda est; nam hujus præcipua sedes est in primis viis, visceribus abdominis ac vasis meseraicis. Fateor quidem quod tota sanguinis massa hac quoque scattet sapissime, sed ne sic quidem indicatur V. S. quæ nimiam sanguinis quantitatem utique minuere potest, acrimoniam corrigere nequit: quod cum ita sit, detrahendo cum sanguine vires, non acrimoniam, officit. — Turpissimos sane errores atque immedicabiles hac in re vidi; imo & plus vice simplici perdolui (q). Sanguinis missio in hisce febribus ob quam plurimas causas inconveniens omnino putatur, etenim si ut toties docuimus, februm hujusmodi causa plerumque a bile variis modis peccante derivanda est, quidnam proderit sanguinis missio, propter quam bilis jam a sanguine separata nihil penitus educi potest? Præterquam quod ipsius ope laxantur admodum atque enervantur solidorum fibrillæ, ipsarumque ideo
vis

(q) Observat. de aëre & morb. epidem. T. II, p. 177.

vis elastica pari ratione diminuitur ; quare minus aptæ redduntur ut consuetis tam necessariis oscillationibus biliosum humorem ad optatas excretiones sollicitare queant (r).

Ratione & autoritate fretus huc usque contra venæ sectionem in morbis biliosis militavi, quid docuerit febris nostra nunc perpendendum. Inter plebem novi perplures mortuos esse brevi post venæ sectiones subito repetitas ; quid ipse viderim narrabo ; phleboto-
miam quondam initio morbi acriter sollicitanti ægro ut ut renuens denegare non potui, parum educebatur sanguinis, pænuit tamen ; biduo elapso me infcio hirudines hæmorroidalibus vasis applicari voluit æger, copiosa insequuta est hæmorrhagia & brevi omnia exacerbatæ symptomata. Homines duo trigennarii, firma antea gaudentes sanitate, ambo ob vehementiam cephalalgicæ & caloris ad venæ sectionem proprio Marte bis alter, alter semel confugerunt. Primum sexta morbi die invisens, tanta virium jactura, tanta anxietate, calore adeo mordaci, cephalalgia tam acerba

(r) *Medicin. ration.* §. 78.

& tali mobilitate detentum inveni ut de evacuantibus vel levissimis cogitare nefas fuisset, ut ut enim morbi causam educendo debilitati sæpe medeantur, hic tanta erat & ex causa morbo aliena, ut metuerim ne primo evacuationum impetui, mobilitate forsan ultra prævisionem aucta resistere nequiret. Mitissimis cardiacis acidis, enematribus quotidianis & epispaticis paulatim redierunt vires, & tunc evacuando morbus quadantenus sanabatur; sed materia debilitatis visceribus adhærens & hepatis obstructionem relinquens, longam coegit curationem & aëris mutationem: per plures menses omnibus functionibus impar remansit æger, vixque post annum primas recuperaverat vires. Secundus, vir agricola mox post celebratam venæ sectionem correptus est tussi, oppressione, sopore & debilitate, quæ illi periculi mihi fastidii multum fecerunt, nam difficillime superata febre, medendum fuit debilitati quam & generata atonia & impetus tussis pulmonibus conciliaverant; tabemque diu metui & tabem illam pessimæ speciei in qua nulla quidem pulmonum ulceratio, sed talis laxitas ut omnes affluentes, stagnantes & mutati humores cum orthopnea sub crudi glutinosi formam

ejiciuntur. Secundi fuissent illi status si omissa venæ sectio; sed quid in tertio proderat? Responsum in promptu est. Si genus morbi remedium aliquod non fert, quo gravior erit species eo magis nocebit remedium illud; nec aliter res hic succedere poterat; summa enim putredo, generalis infectio, pessima ergo V. S fidem faciunt observationes, & inter alias, quam numquam recordabitur cor nisi cum planctu, mors egregii viri omnibus bonis dilecti. Triginta natus annos, mense Junio anni 1756 corripiebatur post longas sollicitudines febre rheumatica tunc hic epidemica quæ lubenter ad diaphragma ruebat; aliquot detrahebantur uncie sanguinis scopo madorem cutis accersere quod pro votis successit: quinta morbi die post urinas turbidas perfecte largum deponentes sedimentum, & sudores copiosos, recte valebat; sexta, febre omnino expers erat, sed subsultus nonnulli artuum subinde subito recurrentes monebant pravum subesse fomitem in primis viis, quem crastina die subducere licebat, siquidem omnia symptomata phlogoseos jam aberant. Sed proh dolor, vespera me absente, post animi pathema perpeffum nova & prorsus aliena symptomata oriuntur. Pulsus qui in mor-

bo regularis, altus, firmus erat, nunc frequens, celerrimus, minimus; mens usquedum ne minimum alterata sibi que firmiter constans subito delirio quod tamen evanuit perculsa: urinæ aquosæ, cutis arida; alvus cruda alba egerit, respiratio fit difficilis. Quænam idea morbi? Causis epidemicis communibus, curis præsertim, sollicitudinibus, tristitia, fomes putridus in hepatico sistemate generatus erat, nihil enim bilis colatoria præ mœrore constringit. In tali statu incurrit febrem catharralem cui summe favebant, & tempestas & res domestica tunc temporis: nec vehemens fuit quia in corpore cujus humores putride infici incipiunt non generatur valida phlogosis, sed pessimus effectus, nam aucto calore putrescebat promptissime fomes morbidus; lethale animi pathema mœstum, nam 1°. *ex pathemate prompte quisquis sibi pessimum venenum in corpore generare potest (s)*; 2°. bilis tum sanæ tum putridæ secretio prorsus impedita inde mox foeces albæ & forsan putridi raptus in sanguine, quis enim ex simili causa icteros non observavit, 3°. ob tubulorum omnium

(s) Frider. HOFMANN.

spasmodicam contractionem omnes aliæ pariter præpeditæ secretiones & excretiones, inde urinæ tenuitas, cutis siccitas. 4°. Citissime inde, prioribus concurrentibus causis occupatum cerebrum. Res erat ergo cum morbo putrido & spasmodico: indicationes eadem ac toties descriptæ quoad putriditatem, ex complicatione verum contra indicationes; emesim enim vetabant, tum spasmus sistematis gastrici quem arguebat sensus ille anxietatis circa scrobiculum cordis de quo conquerebatur æger, tum proclivitas epidemiæ vigentis ad diaphragmatis inflammationem, summa sit enim lex medico ut si prodesse non possit saltem non noceat. Morbus tanquam lityria biliaris spectari poterat, *in qua V. S numquam proficua est; neque in principio valida utendum purgatione ob inductam ventriculi & intestinorum spasmodicam habitudinem (t).* Quid ergo agendum? Media vocatus nocte enema præscripsi & haustum ex decocto hordei ad manum reperiundo cui instillabatur liquor anodin. miner. Hofmanni quem præstans inveni remedium post animi pathemata si potus aliquis tepidus

(t) BIANCHI & GUIDETI, p. 625.

superbibitur. Remittebant symptomata & mane tuto adhibere potui mannā tamarindos & parvā dosim tartari emetici solubilis (u) in decocto graminis solutos cujus uncias tres omni hora fumeret, & dosi exhausta, idem graminis decoctum cum succo acetosæ & citri. Vespera rediens ruris enim degebat æger vix dimidiam partem haustus purgantis usurpatam fuisse inveni, ptisanæ acidæ parum quoque potaverat, sed frequentius liquorem anodinum mineralem; tres sedes biliosas deposuerat; mens quam lucidam mane ante discessum reliqueram nunc occupatam inveni; pulsus celerrimus, nox sequens insomnis, increvit delirium. Mane præscripsi eandem eccoproticam potionem & aliam ex decocto hordei, sirupo acido spirituque nitri, & fortes plantæ pedum sinapismos; discessi, omnia omituntur, de consultatione cogitatur, post meridiem congregatur; loco prædictarum potionum serum lactis tamarindatum præscribitur, loco sinapismi

(u) Satis jam tum aliunde tum ex superioribus enarratis innotuit præstantia tartari emetici parvæ dosi, magno vehiculo, alvum ducendi scopo usurpati; optimus est enim stimulus ne minimum irritans, sicque mitioribus anteponendus salibus.

vesicatoria furis, crastina die omnia in pejus ruebant, nullæ succedebant evacuationes; postridie convocatur consultatio sexta matutina; summa agitatio, delirium vividum phreneticum, pulsus ut ante frequens, parvus, celer, quod pessimum, sanantur enim phrenitides cum pulsu forti, tenso, lento, vix verum cum exili & celeri. Delirii causa venæ sectio cui frustra intercedebam instituitur, furit magis æger (x) & intenduntur hypocondria. Trihorio elapso, suasu advenarii medici, me semper invito, saphenæ sectio repetitur, delinquit æger, pacatius deinceps per aliquot horas delirans ob defectum virium, cum viribus enim resurgebat phrenesis, plures ingeruntur emesis doses vix succedentibus evacuationibus, pessima nox. Crastina die suasa quartæ consultationis fortis propinatur purgatio vix sensibili pulsu, forti delirio: alvum non deposuit; acre post meridiem adhibetur clyster, immensis succedentibus evacuatio-

(x) Pulchræ observationes eundem eventum testantes leguntur in utili & amæno diario Clar. VANDERMONDE, T. IV, p. 468. T. VI, p. 240, 463. *Dans le délire de ces fièvres bilieuses on a remarqué que la saignée du pied étoit mortelle, ibid. p. 472.*

nibus & continuis lipothimiis pulchram efflavivit animam desiderandus æger. Anne prima methodus posteriori anteponenda fuisset? Medicis judicandum relinquo. Sane nec acerbius nec citius insequi poterat lethum: omnino seposita est virium indicatio, nec alia adhibita remedia quam illa quorum futilitatem dedemonstravi. Anne hic balneum frigidum? Sic sane veteres. *In sinocho enim putri si æger esset Eusarkos, juvenis, cæli status æstuans, febris vehementissima, in frigida natationem permittebant (γ).*

Vir robustus, faber ferrarius, biliosus, vino deditus, mense Januarii labentis anni, intra pocula corripitur hor-

(γ) SENNERTUS *de febribus* Lib. II, Cap. X, p. 290. Confer. PRIMEROSIUS, AVICENNA, COELIUS AURELIANUS CELSUS, inprimis GALENUS tum *method. med.* L. II, Cap. XX. *oper. t. 6*, p. 288. tum passim alibi. Plures collegit historias D. BAYNARD quibus constat egregii usus fuisse balneum frigidum in febribus ardentibus delirio stipatis, *Psycrolusia or the genuine use of hot and cold bath*, p. 229, utile reperitur exemplum in opusculo cui titulus: *legs d'un ancien médecin à sa patrie*, p. 121. Conferri debet WILLIS *de anima brutorum Part. II*, Cap. X, *oper. t. 2*, p. 265. Similes historię ubique colligi possent; natura præmonstrat viam, animum addit ratio, quidni illam premere audemus. Rident avi; ridebunt posteripusillanimitatem nostram, pœnas luunt coævi.

rore, atra evomit (y); fudorifera nec quicquam aliud propinant familiares; quinta die chirurgus mandatus ut venam secaret illud denegavit nisi mea fretus sententia: circa meridiem accedens phreneticum inveni ægrum jam a biduo; facies erat cadaverosa; anhelatio sæva, pulsus minimus, intermittens, quo pejorem observasse non memini: a morbi initio alvum non deposuerat. Lethali instituta prognosi, enema, grata cardiaca acida, & lintea aceto madida abdomini imposita suasi; omittuntur omnia; tertia pomeridiana, ignotus barbitonfor V. sectionem celebrat; per minuta aliquot sævissima phrenesis; protinus subita mors. Ultimis vitæ horis delirans venæ sectionem acriter sollicitabat; inde discant plures, quam parum fidendum sit sæpe cæco instinctui si rationi dissentiat.

Nec magis proderant hæmorrhagiæ spontaneæ raræ quidem, sed lethales ex dissolutione sanguinis & atonia vasorum. Homo robustus, pinfor, primis diebus sat mite laborans nihil nisi decoctum

(y) *Morbis quibusvis incipientibus, si bilis atra vel sursum vel deorsum prodierit lethale.* HIPPOCR. Lib. IV, Aph. XXII.

herbarum vulnerarium cum theriaca adhibuit; ingravescente morbo purgationem, tum aniculæ suasu decoctum cardui benedicti & cornu cervi, putridæ nocivæque indolis. Nona mandatus, debilissimum illum inveni, obscure delirantem, floccos carpentem; petechiæ cutem pectoris & colli obsidebant, diarrhœa fœtida quid sanguinei ostendens jam aderat; omnis demum abjecta spes: potionem grate cardiacam & antisepticam quæ loco potus esset pro adstantium solatio præscripsi; nondum parata erat cum hæmorrhagia naribus & alvo infautum diræ sorti eripuit. Quid duæ ultimæ historiæ nos docent? Veram plurimarum malignarum generationem, si biliosa nimirum putrida colluvies tempestive non evacuatur emesi, sed venæ sectio aut sudoriferis exacerbatur, & in sanguinem conjicitur. Hæmorrhagiam uterinam nullam, nec menstruationem tempore morbi observavi. Vir nobilis habitualibus copiosis hæmorroidibus, & quotannis stupenda hæmorrhagia narium vexatus, nostro morbo detinebatur nec guttulam sanguinis una alterave via amisit. Sapiens natura adeo infensam crîsim non moliebatur, quandiu œconomia animalis nondum obruta erat.

Supereft explicandum, ne mancum

remaneat opus, cur illustres medici, a vetustis temporibus ad nostrum ævum, venæ sectionem in morbis putridis adhibuerint. Rem breviter jam tetigi supra; hæc est nimirum ratio, quod duplex sit putridorum classis, alii simpliciter putridi quibus nocet ubique V. S. & quos venæ sectione numquam debellare tentarunt viri artem medicam rite callentes; cavendum vero, quod sæpe famam inter clinicos sibi concilient viri omni accurata doctrina carentes, & qui utut illustres ab ignaris clientibus habiti fuerint, aliis medicis & æquis posteris funesti sunt empirici, quorum lethifera praxis angue & cane cautius vitanda est.

Secunda est classis morborum illorum putridorum in quibus adest simul diathesis phlogistica quam egregie debellat V. S. Non noscimus satis usquedum inflammationis theoriam, aut stimulorum agendi modum, ut dilucidare possimus cur nunc putredini jungatur inflammatio, nunc absit; experientia rem sic esse nos docuit & symptomata pathognomonica utriusque casus protulit, plura quotidiana praxis præbet exempla, prostant ubique tum alibi tum in pulchris historiis epidemiarum quas posteritati consignavit Ill. HUXHAM. Illi quam tam accurate delineavit Cel. PRINGLE

paulo plus immorari liceat. Dicitur quidem *febris biliosa*, sed attente consideranti mox patebit morbum fuisse simul inflammatorium, mancunque denominationem; pluries de inflammatione ventriculi loquitur cl. author; vere inflammatoria erat phrenesis quam antiphlogisticis debellabat. Jam fugata phlogosi expugnanda remanebat biliosa faburra quam pulchre everrebat emesi & purgationibus quæ in morbis mere inflammatoriis adeo nocivæ reperiuntur. Sed res erat Edimburgensi medico cum militibus robustis, juvenibus, montanis, liquorum spirituosorum potatoribus omnibus demum inflammationis causis obnoxiiis, & in quibus facillime sequitur stimuli applicationem. Sic prima fomitis putridi noxa erat phlogoseos generatio. Tunc, si quis emesim aut purgationem ante inflammationis resolutionem adhibuisset, omnia sane pessundasset. Talis morbus tanquam viscerum inflammatio haberi & curari debet, valentque aurea monita HIPPOCRATIS: *Jecoris vehementissimi dolores, & lienis gravitates, atque aliæ inflammationes & morborum collectiones solvi nequeunt si quis eas primum medicamento purgante aggressus fuerit. Verum in his V. S. præponenda est. Deinde ad infusa per alvum*

veniendum, & medicamento purgante utendum. Quicumque autem statim per initia morborum inflammationes medicamento purgante solvere tentant, ii de contenta quidem atque inflammata parte nihil detrahunt, cum nihil cedat quæ adhuc cruda est affectio, quæ vero morbo resistunt & sana sunt contabesciunt. At debili reddito corpore morbus superior evadit, qui ubi corpus superavit curationem non admittit (2). Totum ergo curationis arcanum est, ut antiphlogisticis debellata inflammatione morbus ad statum putredinis adducatur. Sed notandum est 1°. quod ut jam monui, ubi cacochimia adest, inflammatio quatenus talis numquam diuturna & pertinax est, sed mox in putridum muta-

(2) *De victu acutorum*, Cap. XXXVI. Foes. p. 396. Quod in casu speciali suadet HIPPOCRATES tanquam universale axioma tradidit SYDENHAM, nec inde tamen dissensus inter tantos viros; sed ut monet vir ingenio, doctrina, praxi & elegantia illustris, viscositas seu diathesis phlogistica humorum longe frequentius observatur in Anglia quam cacochimia aut corruptio, & e contra apud Græcos. Observavit tamen ipse & descripsit, observarunt alii plures Britanni medici febres venæ sectionem prorsus respuentes & purgationem initio poscentes. BARKER *agrément between* &c. Gall. *Essay* &c. p. 344.

tur tabum: fidem faciunt scorbutici, scrofulosi, venerei qui falsa sæpe, vera numquam laborant inflammatione, & symptomata quibus vexantur, antiphlogistica medicina exacerbantur. 2°. Simul ac inflammationis cruditas resoluta est, ad putredinis medelam descendendum. 3°. Dum seligimus remedia quibus impugnanda est phlogosis, non prorsus amovenda idea comitis putredinis. 4°. Demum probe tenere debet medens quisque, morbos abdominis qui initio mere inflammatorii erant, relinquere, post sanatam inflammationem, putrilaginem, novi morbi ni amoveatur fomitem. Dum enim inflammatur pars aliqua in abdomine, omnes aliæ sympathice saltem, quandoque idiopathice vitio ob vicinitatem propagato, laborantes, omnes perturbatas habent functiones; crispatura læduntur secretiones, stagnant humores, calore febrili cito putrescunt, inde generatur fomes morbidus. Ante aliquot annos vidi extra urbem virum triginta annos natum, undecima excurrerat morbi dies; sæva laborabat hepatitide, morbo frequentiori quam vulgo quidem censetur, licet præsens sæpe ignoretur, negligatur, vel alterius morbi titulo tractetur.

tur (a), quod & hic evenerat. Venæ sectiones plures & ultra modum ni fallor institutæ fuerant, enemata frequenter utili sane consilio applicata, bechica pingua minus fauste, scopo expectorationem juvandi, usurpata. Debilis & anxius erat, non latebat vera natura morbi, quem coctum esse, pulsus, urina & abdominis palpatio usque dum neglecta suadebant. Serum lactis tamarindatum cum cristallo minerali largissime hauriri præscripsi, & bihorio post primum ciathum elapso, purgans enema injici. Paulo post biliosæ, semipurulentæ, foeditissimæ succedebant sedes, alvum plusquam tricesies intra nocturnum deposuit; anxietas & hypochondrii tumor evanescebant; recedebat flavedo cutis, brevissime leniorum abstergentium usu optime convaluit.

Æstate anni elapsi, in xenodochio nostro decubuit homo germanus, juvenis; urbem accedens benevalens sed calens & sitiens, assatim aquam e fonte salientem potaverat. Mox totum abdomen imprimis hypochondrium dextrum

(a) BOERHAAVE, *aph.* 907, ubi de paraphrenetide agitur; sed non minus, in nostris saltem regionibus hepatitidi congruit monitum illud: rariorem alibi esse morbum monuerunt boni viri.

valde tumuit & doluit, febrique anxietate & ortopnea premebatur; inflammationem fugaturus, post V. S. adhibui cataplasmata e mica panis & lacte abdomini imposita, potum copiosum mitissimum & enemata; quinta die mannam fero lactis dilutam; & quod fere stupui immensa putridæ & fœtidæ cacochiliæ quantitaseducta est, cujus maxima pars paucis abhinc diebus generata fuerat in juvene qui optime valebat nec biliosam redolebat constitutionem; octava die xenodochio valedixit. Jam notaverant veteres duplicem dari lipyriam, aliam phlogisticam, aliam biliosam; in posteriori sola proderant antibiliosa, in prima, initio adhibenda erat venæ sectio (b).

Satis superque nunc patet quando in febribus biliosis noceat sanguinem mittere, quando prodesse possit. De usu venæ sectionis in aliis morbis differere nec mens est nec locus; breviter tamen addere liceat illam omnibus cacochimicis, debilibus, catharrois, scorbuticis, viscido frigido laborantibus, verminosis damnosam esse. *Ubi parum fit sanguinis ut in virginibus decoloribus, car-*

(b) BIANCHI & GUIDETI, 621--626.

nificis est non medici liberaliter venam aperire (c). Monuit LANCISI febrem epidemicam describens, caute cum V. S. agendum esse: non nisi corporibus probe nutritis, vermiumque labe non affectis vena sectionem adhiberi velim (d). Sæviter nuperrime hic post plures phlebotomias obiit puella debilis, laxa, valetudinaria, putrida verminosa febre laborans, quam jugulassent emesis, purgantia & inprimis acida (e). In peripneumonia notha hic vere anni 1754 sæviente, tot obierunt quot reiteratam phlebotomiam experti sunt; quo magis enim detrahebatur sanguis, eo plus augebatur viscidum illud quo sanguinei numquam laborant, increfcebat frequentia, minuebatur vis pulsus, obruebatur omnino pulmo; inde post singulam venæ sectionem difficilior fiebat respiratio, occupabatur cerebrum, anxie peribat æger.

In ipsis morbis inflammatoriis post

(c) BALLONIUS *epidem.* L. II. t. I. p. 108.

(d) *Histor. febr. epidemic. Balneo-Regiensis*, Cap. IV, §. 20.

(e) Describit Cl. SCARDONA epidemiam putrido verminosam in qua perpulchros habuerunt effectus acida, insigni facta vermium dejectione, siti, immoderatis evacuationibus cessantibus, perfectissime convalescebant, ubi supr. L. III, Cap. VI, t. 3, p. 78.

unam alteramve venæ sectionem, tertiam ad summum, quicquid sanguinis ultra aufertur morbum plerumque incurabilem efficit; omnis præpeditur resolutio, æquilibrio inter solida & fluida destructo turbatur prorsus circulatio; omnis impetus ad partem ægram dirigitur; augetur stagnatio phlogistica & impingitur pro ratione sanguinis ultra æquam quantitatemeducti; vel demum si adhuc pergatur & pergatur sæpius, pauxillum sanguinis rubri remanens, in majoribus circulat vasis dum in minoribus perfecta generatur stasis, oritur, in morbo inflammatorio, gangræna ex debilitate, brevi mors sequitur. Non desunt viæ quæ omissæ phlebotomiæ locum teneant, & nisi urgeret aliquoties casus, semper tuto omitti posset; labes verum quam infert sanguis inopportune debili demptus, vix ac ne vix quidem sæpe refarciri potest. Nec nugascano, obloquantur quicquid innumeri, sed veritates quas demonstrat theoria, & quod lugendum, quotidiana praxis. Quid demum? *Sanguis nature thesaurus est & amicus (f). In sanguine focus est vitæ (g). Sanguis est*

(f) BALLONIUS *ubi supra.*

(g) DURETUS *in coacas*, p. 285.

vivificum nectar quo partium fugax vivacitas recreatur atque reficitur, ad vitam & animalitatis conservationem & diuturnitatem (b); virorum gallorum laude majorum aurea verba, quæ utinam menti medentium continuo adefsent. Quot orco quotidie tradunt, qui omni missa ratione, venæ sectionem in acutis præscribunt usque dum remittant symptomata, quæ totis viribus remittere præpediunt? Quot illi qui celebrare non desinunt venæsectiones illas nefandas quas præservatorias vocare amant, quas æquius destructorias diceres? Usu repetito venæ sectionis firmiores sensim atteruntur valetudines ut jam diu noverant veteres (i), quid debiles, quæ non frequentiore habent causam quam defectum elaborati sanguinis? Sensim augetur debilitas, pessundatur digestio, præpeditur transpiratio, generatur cacochimia, nervorum morbi ingeruntur, catharrorum affluit proterva, succrescunt obstructions, innumerique alii ex his tanquam e trunco progerminant

(b) *Ibid.* 192.

(i) HIPPOCRATES, L. I. *aph.* 3, qui locus magna attentione dignus mihi videtur, egregia enim principia habet circa hanc materiam quam nullus medicus sufficienter hucusque tractavit.

morbi. Objiciunt frustra paucis diebus post V. S. reparatam esse sanguinis demptam quantitatem, & experientiam citant Cl. DODART qui sibi uncias sanguinis sexdecim detrahi curavit, & quinque elapsis diebus, ne minimum aucta alimentorum quantitate, magis in statera ponderavit quam ante demptum sanguinem. Inde enim non utilitas sed noxia V. S. evincitur; incrementum enim illud ponderis arguit secretionem & excretionem diminutas fuisse, debilitatis visceribus & vasis, cacochimixque incipientem generationem. Hæc omnia accuratissime exposuit Ill. MATY, pluresque valeret *Eliseos* jam colentes, si medens quisque illius verba pro norma praxeos habuisset; *Prava consuetudo*, quam hic notare convenit, est venæ sectionis frequentior repetitio. Sunt qui sæpius in anno venam solvi amant, multisque malis se hac methodo liberari sperant. Damnosa sane opinio! Venæ enim sectio semper minuit sanguinem, spiritus, & vires. Ad hanc ergo tantummodo in necessitate est confugiendum, ut ad remedium semper amarum, aliquando tamen necessarium. At qui his frequentibus sectionibus se subjiciunt optimum sanguinem deperdunt; aequali copia quidem alterum acquirunt, sed non eadem quali-

tate. Novus enim hic est crudus, aquosus, lentus, circulare nequit, hydropes creat, tandem fere inevitabili casu morbos ex debilitate, defectu sanguinis & spirituum, abundantia aquæ producit (k). Longe increfcit malum usu purgationum, aquarum calidarum, & vitæ fedentariæ, quæ tres causæ venæ sectioni conjunctæ, genti humanæ paulatim delendæ sufficiunt. Nec efficax magis adest causa degenerationis illius & depopulationis quam superius lugebam (†).

Absorbentium in biliosis febribus consideratio.

Absorbentibus a *Stahlianis* & pluribus aliis commendatis prorsus abstinui. De illorum futilitate tam pulchre disseruit Cel. TRALLES ut novi quid ad-

(k) M. MATY *Dissertatio de consuetudinis efficacia in corpus humanum*, Leidæ, 1740.

(†) Testem volo unicum, missa aliorum nube, librum Cl. Petri BARRERE qui nuper in manus incidit: *Observations anatomiques tirées des ouvertures d'un grand nombre de cadavres*, 4°. 1753. Utilissimum sane opus, si inde discant medici infandam authoris praxim vitare; quod non dictum velim animo carpendi probum virum laude sua in historia naturali dignum, sed ut præmoneantur tirones contra authoritatem clinici, celebritate quadam apud gentiles fruentis.

dere non detur. Summa sit, quod nullam vim nisi absorbtivam acidi habeant: & ubi deest acidum, ventriculum inutili pondere gravant. In morbo nostro bilis peccabat nimia alcaliescentia, & ut subigeretur necessaria erant acida; absonum autem esset eidem morbo opponere & remedia utilia & alia quæ illorum virtutes castrant, sicque omnem effectum infringunt. Plura dantur præterea absorbentia quæ vera vi septica gaudent. Duplici ergo nociva fuissent titulo, & acidam medelam cassam efficiendo & putredinem citando. Scopo demulcendi nihil præstassent, solam enim demulcent acrimoniam acidam quam intendere conabamur. Nec quidem, tuta illa credunt medici plures in omni acidi redundantia; quid ergo ubi defectus. Falsa præconcepta opinione acidæ bilis, quam quisque nunc ridet, invaluerat terreorum usus, quos verior pathologia detrudere debuit. Cristallum montanam cæteris anteponere videtur STAHL, corpus si quod aliud omni bono in humana machina impar. Pulchram illorum in febribus putridis vituperationem jam habet BAGLIVI (1).

(1) *De fibr. mstrice, libr. poster. specim. Cap. XIII, p. 388.*

Et HOFMANN qui alienis tantum quondam sapiens præceptis, sectisque nimis forsan deditus, illa, in morbis biliosis commendaverat, casta deinceps educatus chemia & fideli morborum observatione, illorum usum in solis morbis ex acido permittit, & ubi putredo adest acidis unice fedit. (*m*). Nec nitrum sæpe adhibui; in primo statu alia salia neutra præstare videbantur; in secundo & tertio impar erat remedium quicquid non acescebat; & non semel observavi nitrum minime gaudere in morbis putridis sedativa illa & refrigerante virtute qua in nonnullis aliis morbis pollet. Sanguini mixtus illius fluiditatem augetque puniceum, imo nigricantem colorem in roseum mutat, & videtur vis illius esse dissolvens viscosi phlogistici, inde in inflammatoriis morbis, modo nimia dosi non propinetur, egregie refrigerat; in morbo verum bilioso ubi tenuior viget humorum diathesis par non sperandum erat auxilium. Basim nitro præbent alcalinæ putridæ materiæ laxiter sæpe debili acido nuptæ, ita ut si elementorum disjunctio in huma-

(*m*) *Observat. Chymic. L. II, Cap. XIX. oper. t. 4, p. 502.*

no corpore succedat, quod facile contingit, majus oritur ex alcalina basi damnum quam ex acido bonum. Nec nesciunt clinici observatores, nitrum magis prodesse initio morborum phlogisticorum, quam sequentibus periodis cum jam adest putredo.

Sudorifera, diuretica.

Narravi superius sudores spontaneos noxios fuisse, & morbos hac via tentatos, acerbè lethales evasisse. Quænam est enim actio sudoriferorum? Materiæ morbidæ alvo evacuandæ excretionem hac via præpediunt, vim & acrimoniam intendunt, resorptionem juvant, sanguis citius inficitur, & sic ex putrescentia humorum generali malignitatis oriuntur symptomata; semper enim crassiores remanent biliosæ partes quam ut possint cutaneis vel renalibus poris eliminari. *Diaphoreticis materia biliosa longe lateque in sanguinem diffunditur, & licet tenuata sit sudori tamen non obedit* (o). Res est fane & vesana & periculosa

(o) JUNCKER *ub. supra* T. LXII, n°. 8, p. 514. Idem *conspect. therap. general. Tab. IV*, p. 93.

periculosa admodum, cacochiliam abdominis ad vasa derivare ut colatoriis corporis minimis secernatur. Probavit ipsa observatio materiem illam ad cutem sponte delatam solis alvum ducen-
tibus evacuari. Notum est jamdudum
erisipelatum fomitem sedem habere vul-
go circa vesiculam fellis nec melius ex-
terminari quam emeticis aut cathartics
(p). Tres observavi casus in nostra
epidemia qui sistema adstruunt; nescio
enim qua proteiformitate materia bilio-
sa ad cutem delata vehementissimam in-
duxit febrem & speciem erisipelatosæ
eruptiois, pectus, collum, brachia,
femora cum summo pruritu, imo &
fauce cum levi angina occupantis &
demum exulcerantis; nihil profuit nisi
alvi actio repetita & acida medela (q).
In epidemia Cremonensi raro observa-

(p) Cl. D'ARLUC descriptionem huc conferen-
tem tradidit erisipelatis capitis cum sæva febre epi-
demie grassantis & emesi sanandi &c. *Recueil pé-
riodique*, &c. T. VII, p. 55.

(q) Congruit apprime HIPPOCRATIS aphorif-
mu, L. II, §. 15, in quo docet morbos esse cutis
& faucium alios topicos, alios ex bile morbida ef-
fusa. *Ubi fauces ægrotant, aut tubercula in corpore
exoriuntur, excretiones inspicere oportet. Si enim
biliosæ fuerint, corpus una ægrotat &c.* & doctissi-
mus interpres J. HOLLERIUS optime monuit,
tunc purgationem adhibendam esse.

vit sudores Cl. WALCARENGHI, nocivos semper ante decimam quintam diem. Monuit Cl. HUXHAM in febribus putridis sudores præmaturos certissime fere suppressere urinam & alvum mox obrepente phrenitide (r). Non hæc est enim via qua similes solvuntur febres (s). Nullus unquam tollitur icterus sudore, tanta est lentoris biliarii cum diaphoresi ordinaria improportio (t). Et egregie ALBERTI; si præmatura præscriuntur diaphoretica, tunc præsens febre longe acerbior & immoderatio redditur, materia biliosa gravius intrinsecus commovetur; — excretio bilis necessariæ impeditur, cardialgia augetur, aror sub scrobiculo cordis vehementior redditur, superveniunt deliria, sudores frigidi, lipothymia, æstus aridus & anxius magnæ inquietudines, colli tumores, inflammatoriæ affectiones, imo convulsivæ commotiones (u); sudoribus non magis favet præceptor STAHL qui scribit nullo tolerabili aut utili modo diaphoretici aut diapnoici adhiberi posse (x). Nullisne

(r) T. II, p. 72.

(s) BAGLIVI, prax. medic. p. 57.

(t) BIANCHI ubi supra, p. 303, utilia ubi reperiuntur.

(u) Ubi supr. §. 22, p. 770.

(x) De febre biliosa, §. 49, p. 23.

ergo diuresi aut sudoribus locus ; legem sic strictius poni nollem. In omni febre, ut ut focum non habuerit intra vasa, semper tamen alteratur massa sanguinea tum absorbtione partium morbidarum, tum retentione materiæ excretionum quæ feбри semper turbantur, & partes excernendæ non excretæ in vasis cacochimiam sui generis inducunt; nec vigente feбри tentanda depuratio tunc impossibilis. Sed jam sanata aut propemodum superata febre suis remediis, omnes secretiones sollicitare licet ut aperta colatoria suos alteratos humores copiose evacuent, & coctæ jam sordes sanguinis ejiciantur. Dixi urinas turbidas declinantem morbum comitari, & urinis crudis remanentibus successisse tumorem erisipelatosum cruris. Quidam morbi, omnino sudoribus; inflammatorii non abcedentes urinis & sudoribus; biliosi, erisipelatosi, fedibus terminantur: sed in his ipsis semper aliquid adest urinis & sudoribus abigendum. Lex est a qua non discedit natura expellendo humores alienos, numquam laxiori ejicit colatorio quod strictiori ejicere potest. Sic in morbis quibusdam malignis aut venenosis in quibus humor morbidus magna donatur tenuitate, crisi sufficiunt sudores:

sufficiunt & in inflammatoriis si levior morbus *lysi* ut dicunt seu resolutione terminatur; ubi vero secundus gradus in supurationem degenerat, tunc pars purulenta cui impares pori cutanei, tubulis uriniferis evehitur. Si crassior adhuc materia visceribus abdominis impacta, sola par est illius expulsionis evacuatio alvina. Magni est in medico, ex nota causa morbi, prænoscere viam qua subactus exhibit fomes. In epidemia Laufannensi sæpissime observavi profusos oriri sudores circa decimam quartam aut decimam septimam diem, sed imprimis copiosissimum lotium ultra mensem excerni vidi. Nonne euphoria quacum succedunt evacuationes illæ, sudorifera aut diuretica indicaret, juxta aphorismum, *quo vergit naturâ eo duendum?* Minime, jam enim natura sui potens, nec putrido oppressa fomite, sibi sufficit, & quod utile est parat ac conficit. Si calcar adderemus, illis ultra modum suscitatis excretionibus, debilitas, obstructions & febris lenta facillime ingruerent. Aliquoties e contra, si diutius protractæ, vires abducunt vel sola organorum debilitate foveri videntur, gratis acidis aromaticis tonicis illas moderari conducit; huc perplacet elixirium vitrioli *Edim-*

burgensium ; tincturam martis cum levi kinæ decocto feliciter usurpavi (y).

Cardiaca.

Quot sunt causæ debilitatis , tot cardiacorum genera : non aliud enim datur cardiacum quam quod debilitatis causam tollit. In atonia vires erigunt acerbæ stimulantibus , vinosis , spirituosis mixta ; in defectu bonorum succorum nutrientia ; utraque augebant debilitatem quæ initio morbi ægros nostros opprimebat : *Vi- res enim dejectæ videbantur , sed id fiebat ob morsum bilis & purgatione restaurantur* (z). Et re patuit emesin aut alvi ductionem cardiacorum effectus præstiffisse ; sapienter itaque docuit ALBERTI ; *lipothymiis quæ nonnumquam in hac febre occurrunt analeptica & nervina remedia non conducere , quamdiu adhuc materia peccans biliosa continetur , quare & hisce animi deliquiis non melior medicina parari potest , nisi quæ biliosæ materiæ congruam evacuationem faciliat* (a).Ca-

(y) Consentientem habeo ill. LUDWIG *Instit. Medicin.* §. 1446.

(z) BALLONIUS *Epidemicor. L. I. op. T. I.* p. 6.

(a) *Ubi supr.* p. 769.

lida verum, spirituosâ, imo vinosâ omnia exacerbabant, stimulum & calorem augendo, evacuationes præpediendo, & materiam morbidam more sudoriferorum impingendo: quod intelligere nequit *profanum vulgus*; sed confestim, simul ac labuntur vires ad stimulantia & juscula succulenta & aromatica, haud satis damnanda praxi confugit. Fide tamen assevero, nihil plus damni ægris affert, pluresque nefandus mos tradidit letho qui fauste evasisent si persuasum esset plebeianis mentibus, & quot sunt plebeianæ mentes; 1°. diu vivere posse hominem ex aqua pura fontana aut tenui ptisana, nec quemquam in acutis morbis ex alimentorum defectu mori. 2°. spirituosâ & nutrientia initio febrium semper, alias sæpe, vires perfundare, febrim augere, medicamentorum vires infringere; 3°. nulla ut jam dixi esse cardiaca nisi quæ morbi causam destruunt; 4°. selectum inde medicamentorum rem esse vel peritioribus sæpe difficilem, & longe extra mulierculæ provinciam positam; 5°. errorem hic pessimum esse, siquidem *quod uni cardiacum est, idem alteri fit venenum (b)*.

(b) WALCARENGHI *medic. ration.* p. 219.

Monuit BOERHAAVIUS rarissimum esse cardiacorum in acutis intellectum : & discipulus, nullum remedium quantumvis etiam decantatum fuerit, in febris acutis absolute & simpliciter cardiacum dici posse, cum ejus usus vel abusus a varia debilitatis causa pendeat omnino (c). Numquam ergo cardiacum ullum, e cardiacis vulgo dictis, ante evacuationes præscripsi. Aliquoties post illas si debilior videretur æger, non metu mortis, sed scopo secretionis juvandi incitatus lenissima præscripsi, & præ aliis omnibus jam sæpius laudatum vinum, aut liquorem anodinum mineralem HOFMANNI, acidum, oleosum, blandum remedium, quod efficacissime omni putredini resistit, grata fragrantia languentem ventriculum mire reficit (d), & quod potui ægri instillabam ita ut singulo haustu minimam forberet quantitatem; pulchriorem sic obtinui effectum, quam raro grandiores propinando doses, quæ paulo vividius stimulando, febrim pro brevi saltem tempore augent & transennale leveque delirium inebriantium more suscitant. De

(c) Aphor. 672. Comment. ibid. T. II, p. 285.

(d) VAN SWIETEN, §. 644, T. II, p. 224.

cardiacis convalescentium fusius antea dixi.

Narcotica.

Symptomatum medici, summam agitationem, cephalalgiam & pertinaces vigilias observantes, larga manu narcotica propinassent, quorum usum rationali medico prorsus dissuadebant tum ratio tum autoritas, quibus robur addebat experientia. *Quamquam communis illa methodus sit in hac febre symptomata per anodina mitigare, tamen juxta vulgarem usum perniciofa sunt, & illa tum ad vigilias acerbiores, tum ad capitis dolores valde dissuadeo (e).* Et monuit JUNKERUS opiatorum usum intempestivum protei formia sequi pericula & schemata (f). Nec felicius inter nostros quam apud Hallenses succedebant; nam cum plebei vigilis vexati confugiebant ad diacodium, cujus vires illos docuit funestus pro puerulis usus, non magis dormiebant, sed debilitas, cruditas & symptomata increfcebant. Visitavi puellam viginti natam annos quæ cum pluribus aliis symptomatibus,

(e) ALBERTI, p. 769, 770.

(f) Ubi supr. p. 517.

tam effera tussi laborabat (quod rarissimum) ut vix deglutire posset & omnia deglutita protinus evomeret : inutilibus enematibus & epithematibus, de nullo alio remedio cogitandum fuit quam de narcotico quod consensum tussis causam compesceret (*g*). Prima dosi diacodii mox ejecta, secundam propinavi quæ pacavit quidem tussim; sed tanta absque somno debilitas remanebat ut deliquia deliquiis continuo succederent; vinosa panira abdomini imposita, limonatum vinosum, & liquor anodinus mineralis vires revocabant & mitigata tussi emesim propinare potui, quæ illam omnino exterminavit. Virum nobilem curavi cui sub finem morbi vel potius superato morbo, concessi obsequio quinque guttas laudani SIDENHAM in potione stomachica; vehementem inde expertus est colicam, morbum illi prorsus ignotum. Altera vice tentato ex-

(*g*) Tussim illam consensui ortum debuisse nemo in dubium revocabit qui leges, causas & effectus consensus novit; duplex autem inter pectus & ventriculum est consensus, continuitate nimirum membranarum & communione nervorum. Cur fortior fuerit in hac puella quam in omnibus aliis explicatum idiosyncrasia membranarum, tum acrimonia, tum situs materiæ morbidæ quæ mox hunc mox illum vellicare potest plexum.

perimento, idem infelix eventus probavit laudanum doloris causam fuisse, pluries enim eandem potionem sine laudano utiliter forbuerat & ne ungue quidem in diæta a vero tramite discesserat. In homine illo quem post venæ sectionem gravis corripuerat tussis, felicius non successerunt narcotica. Illa in genere prorsus omisi, nec plus quam quinques adhibuisse memini, semper minima dosi. Mox capit quisque cur in morbo putrido adeo noxium fiat remedium, cæteroquin si quod aliud heroicum: laxitatem enim & flatulentiam ex laxitate, atque putredinem auget (b); & evacuationes intestinales impedit, nisi ex rigiditate aut spasmo supprimantur. Quanta inde mala satis jam patet; & novum hæc observatio testimonium præbet effati *Boerhaaviani*. *Nil dari quod ubique bonum, contra vero,*

(b) Pluribus modis in febre nostra putredinem intendebat opium, 1°. laxitatem fibræ inducendo, 2°. evacuationem materiæ putridæ cohibendo, 3°. actionem nervorum impediendo: experimentis enim probavit Illustriss. HALLERUS, ex actione nervorum impedita cito tum in ventriculo tum alibi generari putredinem. *Second mémoire sur l'irritabilité exp.* 182, 183, 185. Sed nulla vi septica proprie dicta fœdatur opium teste Clar. PRINGLE. *Traité sur les substances septiques & antis. exp.* 10. quæ evincitur quoque vis illius emolliens.

id quod hac rerum facie salutare fuerat, mutata conditione perniciosum sæpe deprehendi.

Præservatio.

Non satis colitur prohilactica medicina; bene multi sunt morbi quos attente consideranti prævidere liceret pluribus diebus ante primum impetum, & persuasum habeo, morbum prævisum vel omnino præscindi posse vel saltem mitiorem reddi; adolescentem curavi qui febre biliosa corripiebatur dum remediis debellare conabar biliosam saburram qua laborabat & cujus rixas metueram; gravis fuit morbus vixque credam evasisse ægrum si non mitigatus & minutus fuisset fomes; alia nonnulla exempla & cautelas hic congerere extraneum foret. De præservatione morbi nostri, si quis sciscitetur non meliora respondenda habeo quam BORELLI verba, *ut me servem amicis meis, præter consuetum vivendi modum utor haustibus aquæ singulo mane jejuno ventriculo, & circa vesperam misceo eadem aquæ aliquid spiritus sulphuris vel aliud acidum, in reliquis hilaris vivo, & audenter totus sum in philosophando. Tribus elapsis diebus maxima in ore amaritudo accidit mihi, cui succurrere stu-*

dui, sumens cassie uncias duas, quibus lubricitatem corpori conciliaui, quod videtur mihi optime egisse (i). Quatuor hic occurrunt indicationes 1°. ut paulo minor solito dosis alimentorum quotidie ingeratur; nihil enim magis conducit ut sensim referantur & evacuentur infarcta viscera. 2°. Ut cibi sint e genere morbo minus faventi; tales capitulo de diæta recensentur: potus ex aqua pura fontana aut vino mixta vel grate acidulata. 3°. Aer calidior viteatur, moveatur corpus & laxa fervetur alvus, cui scopo præter prædictam diætam egregie inservire potest cremor tartari mane jejuno ventriculo cum aquæ ciatho ad dragmam unam haustus. 4°. Et præsertim obsequendum est monito Itali philosophi hilarisque vivere: noxas tristitiæ narravi, & observavi illos omnes qui post animi pathema triste decumbebant, fere semper occubuisse, licetsi morbus primo intuitu gravior non videretur; sive ob generatam cacochimiam, sive ob depreditionem virium quas prostermit anxietas, & quibus deficientibus nulla sanatur ægritudo.

(i) MALPIGHI *oper. posth.* p. 28, 29.

Canones practici.

Hæc est idea febris putridæ ; omnis humor putridus est acris , sic partes sensibiles & irritabiles stimulantur , duplex inde causa motuum depravatorum inter quos reperitur febris. Putriditas & febris solida laxant , inde nova morborum causa. Putridus humor nutritioni est ineptus , tertius ergo damnorum fons.

Mors generatur in morbis illis , si ad eum devenerit terminum febris quocum consistere vita nequit ; si putredo adeo massam sanguineam infecit ut nulla nutritio succedere possit dum continuum sit detrimentum ; si functio aliqua vitalis omnino præpediatur ; si gangræna partes internas obsideat , ex gangræna enim summa debilitas , mors.

Morbi putridi sunt vel universales , si putredo æquabiliter propemodum omnes infecerit humores , maligni vulgo dicuntur ; vel gastrici , si fomes morbidus jacet præsertim in abdomine. Plures sunt in abdomine humores qui putrescere possunt ; nec omnium pariter damnabilis corruptio , inde non pariter sævæ omnes febres putridæ gastricæ : nulla peior cor-

ruptio quam biliosa, & febres quas generat omnium pessimæ.

Idem medelæ genus omnibus, & sic qui biliosam curare novit omnes alias optime sanabit; primus noster status vix ut jam dixi inter biliosos accenseri potest & speciem variationum medelæ præbet.

Gastrici sunt aut simpliciter putridi aut simul phlogistici. In secunda specie venæ sectio aliquoties adhibenda est & procrastinandæ evacuationes donec phlogosis evanuerit.

In putridis non phlogisticis tum generalibus tum gastricis nocet venæ sectio, nocent omnia pingua imo & emulsa, omnia relaxantia, septica, acria, narcotica, nutrientia, succulenta. Nocent in putridis gastricis diuretica & sudorifica. Febrem enim augent; evacuationes alvinas impediunt; delirium, putredinem generalem, malignitatem, petechias, mortem denique arcessunt.

Dixeta plus minusve tenuis esse debet pro vi morbi; semper ex acrescentibus vegetabilibus, farinosis, oleribus aut fructibus. Butirum absit. Jusculum præbere possunt pulli gallinacei aut juniores gallinæ.

Prima medela sit emeto catharsis; curam absolvant potus antiseptici & eva-

uationes alvinæ vel subinde repetitæ, vel quotidie sed leniter sollicitatæ ope purgantium acescentium vel tartari emetici largo vehiculo aquoso diluti. Subinde, sed paulo fortius purgare expedit, si symptomata doceant tenaciores humores difficulter coqui; ubi vero majori donantur mobilitate, quotidianæ sed mites purgationes præstant, ne mora peior evadat materia vel & reorbeatur.

Non tanti hic usus enemata quam in morbis inflammatoriis in quibus quo sæpius eo melius; in biliosis verum, emollientia reiterata nocuissent & numquam fere adhibui nisi purgantia, præsertim ex catholico. Initio sæpe parum proderant; sub finem belle succedebant, copiosas educendo sedes.

Qui symptomatibus alia quam generali medela mederi vellet omnia persunderet.

Quas secum trahit generata debilitas infirmitates, sanant selectus & ordo medicamentorum, exercitium & aer campestre; raro requiruntur medicamenta, quorum patet genus.

Relictæ viscerum imprimis hepatis obstructions sanantur saponibus vegetabilibus; qualia sunt chicoracea, graminacea, mel, sera lactis. Ingravefcunt

si citius confugitur ad remedia aperitiva, acria, stimulantia; putridam inducunt cacochiliam saponem alcalini inepte adhibiti: aliquoties tamen feliciter usurpavi aquas minerales alcalescentes parva dosi per quatuor aut quinque dies. Superatis obstructionibus, tonicorum usu recidiva præpeditur.

Nihil mutant regiones quicquid clament ignari. Ex regionum varietate alii morbi in hac, alii in illa frequentiores sunt. Ubi vero idem morbus occurrit, ubique gentium eadem adhibenda est medela; qua methodo biliosa sanabat HIPPOCRATES, eadem illas sanant *Angli*, eadem *Germani*, eadem WALCARENGHI apud *Cremonenses*, MERCATUS, HEREDIA, ZACUTUS apud *Hispanos & Lusitanos*; eadem usus, fauste mihi successit, & semper, omni ævo, omni cælo succedet.

F I N I S.

TENTAMEN
DE MORBIS

E X

MANUSTUPRATIONE.

Propriis extinctum vivere criminibus.

C. GALLUS.

TENTAMEN

DE MORBIS

MANUSCRIPTATIONE

Propheta exstinctum vivere criminibus.
C. GALLUS

 P R O E M I U M.

*P*aucis te volo, benevole Lector, observatio quam sub nomine D*** enarratam mox leges, primam scribendi ideam fecerat: de tempore verum ne quidem somniaveram, sed cum nuperrimi casus periculum esse in mora monerent, & prioris dissertationis volumen locum faceret cui commode nonnullæ inderentur plagulae, manum operæ admovi, & opusculum quaecumque, cursim nimis dum praxi distrahebar intra paucissimas dies exaravi, quod dictum velim, ut condoneris vitiis quæ vetuit vitare festinatio. Nec spe tamen, si Deo placet, excidam; solam enim intendi

utilitatem, & fiducia est non deesse scitu necessaria. Authoritates plures congerere, ut non sivit tempus, forsitan non profuisset: unicum desideravi opusculum de Tabe dorsali, quod laudari & Cl. LEWIS tribui video. Aliud est sæpe excitatum, Onania (), de quo breviter: librum vix diceres, incomptam potius farraginem, vel armamentarium utilissimarum observationum. Vir probus, Apollineæ alienus arti, a Medico doctus remedia nonnulla, quæ damna manustupratione inducta resarcirent, illaque tanquam arcanum venditans, & libellum simul promulgans de fædo illo usu ethice &*

(*) "Onania: or, the heinous sin of self-pollution and all its frightful consequences, in both sexes considered, with spiritual and physical advice &c. the seventeenth edition, London 1752."

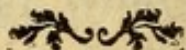
medice considerato, innumeras accepit epistolas, quibus juvenes utriusque sexus, rei fatentes & morbos fide enarrantes auxilia anxie sollicitabant. Magna pars illarum epistolarum cum opusculo recusa pulcherrimas exhibet observationes; omnes accurate legi & in tabellam symptomata præcipua conjeci; fida inde morbi historia, cui enim sigillum apposuerunt omnes Onanix ægri; & remotum tædium quod sequitur lectionem longæ collectionis, in qua eadem frequenter, & sæpe inconcinne reperiuntur.

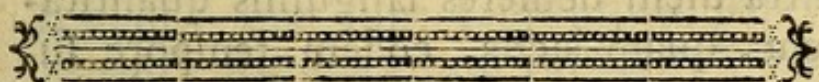
Multus est author in enormitatem sceleris theologicæ demonstrandum; brevissimus ego: sacra enim profana manu tangere nolui; suam sacerdotibus relinquo, par pari utinam referrent: mens fuit præterea scribere de morbis

190 P R O E M I U M.

*ex manustupratione , non de manustu-
p rationis crimine : metui demum ne
hic forsan valerent verba viri quo
apud remotissimos posteros nostra glo-
riabitur ætas (†). Mens passionibus
occupata longe magis afficitur præsentì
periculo , quam metu iræ Entis quod
sub sensus non cadit. Vale , & tu utere
imprimis juvenus , cujus illibata sa-
nitas laboris mihi pretium erit.*

(†) “ On nous fait entreprendre de prou-
ver l'utilité de la priere à un homme qui
ne croit pas en Dieu ; la nécessité du jeûne
à un autre qui a nié toute sa vie l'immor-
talité de l'ame : l'entreprise est laborieuse ,
& les rieurs ne font pas pour nous. *Lettr.*
Persan. XLIX.

T E N T A M E N

D E M O R B I S

E X

M A N U S T U P R A T I O N E .

QUod non nutritur animal, incidit in morbos ex debilitate: plures sunt causæ quæ nutritionem impedian, omnes recensere longius foret; frequentior non datur quam nimix evacuationes.

Hæc est enim corporis fabrica, ut si deficient humores *agentes*, non assimilentur humores *passivi*, crudi remanent, reparatio nulla fit amissorum, succedit debilitas, omnes alterantur functiones, & eo citius, quo nobilior humor evacuatus. Lac diu & copiose, in vegeta foemina emulgeri potest absque sensibili detrimento; sed nullum est humanum fluidum minus elaboratum quam lac. Sanguinis rubri evacuatio longe magis debilitat; & nutricem sæpe necares, si

intra diem demeres sanguinis quantitatē, quam lactis, eodem tempore fugit puerulus. Liquidum est, *seminale* dicunt, e sanguine, magno apparatu qui semper magnum pretium indicat, secretum; cuius hæc est dignitas, ut, monente jam GALENO, semi uncia amissa majorem viribus inferat labem, quam quadraginta unciarum sanguinis detractio. Sponte patet talem liquorem, si ultra modum profunditur, plures relinquere morbos. Voluit conditor, ut evacuaretur coitu cum femina, addere cuique liceat venereis infomniis de quibus infra. Infamis mos invaluit *manuſtruprationem* vocant, quem jam patriarcharum tempore, terram maculasse, testantur *Sacri Codices* dum *Onanie* pœnam referunt (a): & apud gentiles, illum in usum duxisse *Diogenem* testis est GALENUS (b). Morbida est quarta evacuatio, si absque erectione & voluptate continuo effluat sperma; *gonorhea* dicitur simplex. Ratione defectus, si par evacuata quantitas, quæcumque fuerit evacuationis methodus,

(a) *Genesis* Cap. XXXVIII, v. 9 & 10.

(b) *De locis affectis*, Lib. VI, Cap. V. oper. omn. T. IV, p. 153.

duſ, eadem eſſet labes: ſed præter defectum, aliæ ſunt cauſæ quæ damna augent; peſſima, præ ceteris, inducit manuſtupratio; quam expanderem quid me moverit, in proemio narraui. Cum vero inſtitui nequeat illud examen, quin ſimul diſquiratur in morbos ex nimia venere in genere, hic erit operis ordo. Symptomata morbi qualia aliis medicis & mihi obſervata candide narrabo; cauſas deinceps exponam, addetur demum medela.

Symptomata.

Obſervatorum prior & accuratior HIPPOCRATES, jam delineavit morbos qui nimium ſequuntur coitum; & cum ſummam macilentiam, doſſique dolores obſervaret, morbum, ducto nomine ex ſymptomatibus, *tabem doſſalem* dixit. *Tabes doſſalis ex ſpinali medulla oritur, præcipue vero recentes ſponſos & libidinoſos corripit. Febris ſunt expertes, bene comedunt & colliquantur. Quod ſi ita affectum perconteris, aſſeret ſibi videri ex ſuperioribus partibus a capite velut formicas in ſpinam demitti, cumque urinam aut ſtercus reddit, ſemen genitale copioſum & liquidum ei prodit, neque generatio fit, & inter dormiendum, cum uxore dormiat, necne, veneris lu-*

dibria patitur. Cumque alias tum precipue per locum arduum iter fecerit aut cucurrit, anhelosus & imbecillus evadit, caput gravatur & aures sonant. Hic temporis progressu vehementibus febribus correptus perit ex lipiria febre (c). Alio loco, aliam pinxit tabem, quam, ex venere pariter ortam contendentes nonnulli authores, tabem dorsalem secundam HIPPOCRATIS dixerunt. Alius morbus ex defluxione capitis per venas in spinalem medullam, cum inde ad os sacrum impetu fertur, spinali medulla eo fluxionem deducente, & in coxendicum acetabula deponente. Quod si tamen fecerit, & utroque modo homo contabescit, neque vivere expetit. Confestim enim scapulae dolent, simulque ambo pedes & crura consequuntur, tandemque pereunt longo tempore curationem trahentes, neque viribus homo deficit & moritur (d). Quæ ultima verba me dubium relinquunt num hic describatur morbus ex nimia venere, quam semper sequitur debilitas. Dum de diæta pulchre differit CELSUS, monet coitum semper inimicum esse debilibus (e), & frequentem

(c) *De morbis, Lib. II, Cap. XLIX, Foef. 479.*

(d) *De glandulis, Foef. p. 273.*

(e) *De re medica, Lib. I, Cap. IX, p. m. 39.*

sanos solvere (f). GALENUS, in commentariis ad historiam adolescentis morbo correptus obiit, animadvertit quod venus nervos ledat, & eorum originem cerebrum, tum, inquit, vires elidit & debilitat (g). Utrisque assentit AETIUS, pessimus corporis habitus hic est, quum semen multum & calidum aliqui generant, quod eos ad excretionem urget, atque postquam per coitum ejecerint, exolutionem oris ventris patiuntur, & toto corpore exolvuntur, debilesque fiunt, & sicci & tennes, & pallidi; oculos etiam 'cavos habent hoc modo affecti (h). Nec istos morbos silentio præterierunt neoterici. Qui bene primum CELSI librum exposuit J. LOMMIUS, authoris sententiam proprio firmavit testimonio; corpus effeminat, laxum id, enerve, frigidum, siccum, imbecilleque efficiens, ut non sit quod magnopere quis miretur ex hoc fonte tot tantaque mala scaturire, apoplexias, lethargos, epilepsias, altos sopores, cecitates, tremores, paralyses, spasmos, hisque omnibus tediumsiores poda-

(f) Ibid. Cap. I, p. 21.

(g) Comment. tert. in Lib. III. HIPPOCR. de morb. vulgar. oper. omn. t. 3, p. 583.

(h) Tetrab. III, Serm. III, Cap. XXXIV.

gras, chiragras, coxendices, quæque his paria sunt arthritidis tormenta (i). SANCTORIUS, qui magna acribeia inquisivit in omnes causas quæ corpus mutare possunt, observatione doctus est, coitum lædere ventriculum & primam coctionem, tum oculos quia ab illis subducit maximam spirituum copiam; diminuire calorem naturalem indeque perspirationem; calefacere jecur & renes, refrigerare vero stomachum, cerebrum, & cor: hinc coitus immoderatus in hepate bilem, in renibus nephreticum affectum, in stomacho crudum succum, in cerebro catharrum, & in corde palpitationem & syncopen generare (k). Horror invadit legendo quæ narrat TULPIUS. Non marcescit solum (inquit) ipsa spinalis medulla, quæ obstruitur: sed contabescit utique cum illa corpus universum. Communicato paulatim malo, hinc per nervos cerebro; illinc per arterias cordi; uti per venas jecino-ri. Quorum nobilissimorum viscerum functione, evidenter lesa, torpet necessario corpus; marcescit animus; & consumi-

(i) Comment. de sanitate tuenda, p. m. 37.

(k) Medicina statica, sect. 6, aph. 15, 19, 21, 23, 24.

tur miserabiliter homo. — Samueli Verpretio elevabat impurus lien tot vapores versus cerebrum: ut inde destillaverit iterum plurimum acrioris pituita, primum quidem in occipitium, ac cervicem: sed mox inde in spine medullam, & potissimum in lumbos, ilia, ac coxæ articulum. Quarum partium immanis dolor excruciat ipsum tormento tam indefatigabili, ut amisso omni colore, ac decore, incidere in lentam febriculam: consumentem ipsum, morte adeo tarda, ac misera, ut ante ejus accessum non semel exoptaverit languentem emittere animam, & reluctantem expuere spiritum (l). Immoderata Venus, nervos, caput & totum corpus emaciat & debilitat, spiritus dissipat, & vitam mirabiliter abbreviat (m). Novit BLANCARDUS qui ob coitus excessum tabidi & hydropici sunt facti, cum gonorrhea continua simplici (n). MUYS, gangrenam spontaneam pedis in homine senescente nondum sene, tribuit nimie veneri (o). Cœcitatem ex eadem causa memorant acta academix

(l) Observat. medic. Lib. III, Cap. XXIV.

(m) ZYPÆUS fundament. medic. Part. II, art. 6, §. 6.

(n) Instit. medicin. Part. II, Cap. XXVIII.

(o) Praxis chirurgica, Decur. I, obs. 4.

C. N. Digna quæ referatur observatio. *Quantus testium consensus cum toto, in specie oculis, sit, nesciunt omnes artis venusti filii. Amentiam ab excessu veneris, in erudito quodam hypocondriaco: in alio, cerebrum adeo exsiccatum notavit SALMUTH (p), ut etiam intra cranium hinc inde ferri audiret. Virum novi eximie doctum, at tenuioris texture & valde phlegmaticum, qui anno ætatis 59, juvenculam & summe lascivam feminam ducens, tertia a nuptiis septimana, ab immoderato coitu, in repentinam & omnimodam incidit cecitatem; quarto demum mense calcabat viam universæ carnis (q). Ex dissipatione spirituum sequentes morbos oriri vidit SCHELAMERUS, ventriculi robur dissolvi incipit, appetitus penitus prosternitur, & sic cibo subtracto, languent membra, cor debilius movetur, pulsus minuitur & labitur sensim. Etiam ex nimia spirituum deperditione epilepsia oriri potest (r). Non novimus, si spirituum & spermatis eadem sit natura; monstravit vero*

(p) *Cent. I, obs. 61, quod jam vidit GALENUS.*

(q) *Decur. 2, ann. 5. Apend. obs. 88, p. 56.*

(r) *Ars medendi universa, Lib. II, Sect. II, Cap. IV, §. 23.*

observatio, ut infra narrabitur, egregiam esse affinitatem, & utriusque liquidi deperditionem eosdem inducere morbos; huc ergo verba SCHELAMERI. Plura damna eadem illata causa graphice descripta legimus in operibus Ill. Fr. HOFMANN. *Post longas pollutiones nocturnas, non modo vires labascunt, corpus emacrescit, faciesque expallescit; verum etiam memoria labefit. Artus externi porro facile refrigescunt; oculorum caligo invalescit; & vox redditur rauca (s). Sensum vires, totumque corpus destrui ac labefactari cœperunt. Somnus enim gravibus insomniis turbatur, nec reficit; & toti corpori inhaerescunt dolores gravativi, ac si fustibus percussum fuisset (t).* In subsequenti casu rescribendo pro juvene qui inter alias infirmitates omnimodam oculorum debilitatem manustupratione sibi conciliaverat, sic monet: *non paucos mihi adnotare licuit casus, ubi etiam etate proVectiores, ex veneris immoderato exercitio, non modo ruborem, dolores tensivos, lancinatorios, ac pressorios oculorum, veluti pondus ipsis incumberet, lacryma-*

(s) Consult. Cent. 2 § 3, Cas. 102, oper. T. III, p. 293.

(t) Ibid. Cas. 103.

rum crebram profusionem; verum etiam tantam visionis hebetudinem sibi contraxerunt, ut nec scribere, nec legere quid potuerint: imo binæ mihi succurrunt observationes, de ipsa gutta serena, a nimio veneris usu, accedente diuturno mœrore inducta (u). Ea vi & brevitate qua ubique usus est, damna nimix veneris, pinxit BOERHAAVIUS, Seminis excretio nimia facit lassitudinem; debilitatem; immobilitatem; convulsionem; maciem; siccitatem; membranarum cerebri dolores, calores; sensuum, maxime visus hebetudinem; tabem dorsalem; fatuitatem; varios his affines morbos (x). Et in hunc aphorismum discipulis sequentem narrabat observationem; tabem dorsalem in formosissimo juvene vidi, qui sæpe monitus in castris tamen veneris non desit militare, & ante mortem ita deformatus est ut ea torositas quæ ad lumbos eminet supra vertebrarum spinas, tabule planæ similis esset. Ipsum cerebrum videtur consumi, fatui enim fiunt. Deinde obrigescunt toti, qualem non ex alia causa ita obstipam corporis immobilitatem vidi: oculi ipsi qui in amore scintil-

(u) Ibid. Cas. 104.

(x) Institutiones medicæ, §. 776.

lant, atrophiam nervi sui affecti hebescent, ut facultatem videndi amittant (y). Damna nimiarum evacuationum recensendo, spermaticam sic notat Ill. LUDWIG. *Venus prematura & libidinosa utrique sexui ex eo nocet, quod illa inde perdantur vires, quæ ad obfirmandum corporis robur requirebantur. Nimia lascivia & repetiti coitus insigniter enervant & tabidum corpus reddunt (z).* Mitiora non promittit Ill. GORTERUS; sed longiora verba quæ hic transcribam, cum cuique sua sor sum præterea, ut egregium de coitu capitulum in libro de insensibili perspiratione attente legat. Tristem memorat casum Ill. VAN SWIETEN, quem sic descriptioni tabis dorsalis ex HIPPOCRATE subjungit: *Omnia hæc mala vidi, & plura adhuc, in miseris illis qui sædis pollutionibus indulserant. Per integrum triennium, incassum adhibita omni medela, in juvene ab hac causa dolores miros per totum corpus vagos observavi, nunc cum caloris nunc vero cum frigoris molestissimi sensu, sed imprimis in lumbis. Postea his doloribus parum imminutis, tantum frigus*

(y) Prælectiones in propriis instit. ibid.

(z) Institutiones Physiolog. §. 870, 872.

sentiebat in femoribus & cruribus, licet ad tactum naturalem corporis sani calorem haberent, ut fervidissimis etiam aestatis caloribus foco assideret continuo. Maxime mirabar toto hoc tempore testiculos in scroto semper rotari & circumvolvi, atque eundem motum, una cum summa agritudinis sensu, in lumbis ager percipiebat (a). Silet Ill. author de exitu; nec tertius præter mortem, aut longas infirmitates morte sæviores. Quem lubenter semper excito, Ill. KLOEKHOF similia observavit; seminis prodiga ejectio partium omnium solidarum tenorem infirmat. Ab ea debilitas, inertia, macies, tabes pulmonum vitio, & alia singularis quæ a dorso nomen habet. Indidem sensuum hebetudo, languor, fatuitas, animi deliquium, convulsio (b). Quid prodesset plures adducere? Testantur omnes eandem morborum congeriem; ventriculi debilitatem, coctionum depravationem, cruditatum congestionem, nutritionis defectum, dolores hystericos, rheumaticos, arthriticos; perit robur, deletur juventutis imago; facies inducitur & debilitas senilis.

(a) *Aph. 586, T. 2, p. 46.*

(b) *De morbis animi ab informato tenore medullæ cerebri, §. 37.*

*Me vero, heu, tantis defunctum partibus olim,
Tartareas vivum constat inire vias.*

*Jam minor auditus, gustus minor, ipsa minora
Lumina, vix tactu noscere certa queo.*

*Nullus dulcis odor, nulla est jam grata
voluptas.*

Sensibus expertem quis superesse putet?

*En lethea meam subeunt oblivia mentem,
Nec confusa sui jam meminisse potest.*

*Ad nullum consurgit opus, cum corpore lan-
guet:*

Atque intenta suis obstupet ipsa malis.

*Ipsaque me species quondam dilecta reliquit:
Et videor formæ mortuus esse meæ.*

*Pro niveo, rutiloque prius, nunc inficit ora
Pallor, & exsanguis, funereusque color.*

*Aret sicca cutis, rigidi stant undique nervi,
Et lacerant uncæ tabida membra manus.*

*Quondam ridentes oculi: nunc fonte perenni
Deplangunt pænas nocte, dieque suas (c).*

Hæc omnia, sævioraque observare con-
tigit; de meis vero nondum. Sed si
ipforum ægrorum confessiones ab *Onania*
collectas adeamus, lætiora non inve-

(c) C. GALLI, vel si aliis fides MAXIMIANI,
Eleg. I.

nemus. Plerique cum gemitu & contristatione queruntur 1°. de diminutione facultatum intellectualium; idearum obscuritate; memoriæ vacillatione; molestis insomniis; sensuum, oculorum præsertim & aurium hebetudine; leviamenia; vertigine; interna molestia; anxietate; nonnulli de tali conscientia angore ut lacrymas moveant.

2°. De lapsu, imo & totali corporum virium defectu; incremento corporis coercito; agripnia continua alii, alii tali sopore ut & stantes obdormiscerent; hysterice & hypochondriacis insultibus, tremoribus, lypothimiis, suspiriis, palpitationibus, brevi respiratione, calcario sputo (*d*), tussi, hectico calore, febricula, tabe.

3°. De sævis doloribus, capitis, pectoris, ventriculi, intestinorum, artuum omnium; torpore doloroso in omni parte vel levissime compressa.

4°. De excrecentiis carnosiss in fronte (*e*); rubris vel suppurantibus pustulis narium, faciei, pectoris, genitalium, femorum; pruritu earundem partium acerbo.

(*d*) *Orania* p. 37.

(*e*) *Ibidem* p. 25.

5°. Generationis organa suis plectebantur morbis ; ægri plures nec amplius erigebant ; alii ex leviori titillatione & minima erectione semen protinus profundeabant, multi gonorheam habitualement vires omnino prostermentem dolebant, & spermaticæ materiæ loco fluebat sæpe limosa, fordida, olida, colluvies ; sperma educebant aliquoties conatus ad sedes. Deplorabant alii dysurias, strangurias, priapismos, urinam acrem urentem, debiliter & lente projectam. Vexabant alios, tumores & dolores testiculorum, penis, vesicæ, funiculi spermatici. Et, tum ob accersitam coitus impossibilitatem, tum ob depravatum semen, sterilitas plerumque sequitur ; vel quod dolendum valde nascuntur infantes, qui paterni criminis pœnas luunt.

Nec 6°. sana remanebat anus ; premebantur quidam pertinaci constipatione, hæmorroidibus, foetidoque ex anu stillicidio. Memoratur apud HOFMANNUM juvenis, qui, post singulam manustuprationem, diarheam experiebatur (f), nova deperditionis virium causa.

En quæ pro Britannorum ægrorum verbis habere potes: quid ipse viderini nunc recensebo; nec sæviorem ullibi narratam historiam vidi, quam illam cui ineunte æstate testis adfui. D****, penduli faber, vicens, valens; anno ætatis decimo septimo, (an proprio Marte, an sociorum suasu nescio), masturbationi deditus, semen ejaculavit quotidie, semel, bis, ter; & quod probe observandum, quo tempore instabat & peragebatur ejaculatio, levi correptus convulsione, obnubilabantur sensus, & simul, caput convulsis musculis posterne vehementer retrahebatur, dum interim anterior pars colli valde intumescebat.

Nondum elapso anno, summam debilitatem, post singulum paroxysmum ejaculatorium & convulsivum experiebatur: sed nihilominus, mens foedis innutrita cogitationibus, & aliis forsam jam inhabilis, novas pollutiones continuo moliebatur; usquedum eo tandem debilitatis devenerit, ut metu perterritus mortis, a *re fæda dictu* abstinuerit: tarde sapiens, jam enim vice rat morbus; & illa erat partium adeo frequenter laceffitarum mobilitas, ut vel levissimus stimulus ægro sæpe ignotus, imperfectam ejus erectionem, et

tissimam sollicitaret fluidi seminalis evacuationem. Quænam inde caterva morborum! Spasmodica illa capitis retractione supra dicta, jam habitualis & morbida facta, sæpius absque ulla sensibili causa, absque erectionis aut ejaculationis stimulo, ægrum sua sponte invadit, & tam acerbe, ut toto paroxysmi tempore, id est sæpe ultra quindecim numquam citra octo horas, tantos in parte postica colli & in dorso, pateretur dolores ut non semel ululaverit. Pharyngis actio adeo impedita erat ut, ne vel guttulam liquidi, aut solidi micam deglutire posset; vocem semper raucam, non vidi paroxysmo mutari. Vires omnino perdebantur; artem quam colebat deferere coactus, omni bono impar, auxiliis fere omnino destitutus per aliquot languit menses; eo infelicius quod nondum prorsus immemor infortunii causam dediscere nequiret. Omnia in pejus ruebant; de misero tandem audiens, illum adii. Cadaver aspicio palea jacens; pallidum, macilentum, foetentem, fere imbecillem video, vix demum hominem dixisses. Inscie effluebat saliva; premente diarhea, propriis foedabatur excrementis; nares tenuem & aquosum sanguinem sæpe fundebant. Mens adeo labefactata, quod primo intuitu testa-

bantur oculi & facies, ut phrasi phrasim
nectere vix posset; ideis vacuus stupi-
dusque decumbens, de sorte nihil jam
solicitus aut lugens, brutorum vivebat
vita; raro, integro triduo deerat pa-
roxismus. Frequens feminis effluvium
absque titillatione & erectione; summa
macies, nisi quod in artubus œdema-
tis initium aderat. Minimus, frequens,
celer pulsus; anhela respiratio; vires
nullæ; oculi qui ab initio morbi debi-
lissimi erant, nunc turbidi, lemosi,
luscii & propemodum immobiles: ver-
bo, vix foedius concipitur spectaculum.
Pauca tentavi remedia e genere tonico-
rum, quorum ope spasmodicos inful-
tus, qui tam sæve ægrum cruciabant,
jugulare potui. Sed cum nulla sanatio-
nis spes remaneret, illa diu ingerere
nolui, & mense Junii œdematosus obiit,
vivere jamdudum nescius.

Omnes tam sæve non plectuntur;
symptomata quæ frequentius ex foedo
more observavi sunt ventriculi & pec-
toris debilitas ita ut imperfecte mu-
neribus fungerentur; quod numquam
accidere, quin totius corporis labes
sequatur, apprime novit quicumque
theoriam hominis vel cursim inspexit.
Inde præsertim vidi vomitus, tusses,
raucedines; virium deperditionem; de-

colorationem ; pustulas frontem , tempora , nasum deturbantes ; macilentiam , rugas ; dolores capitis & tempestatum intolerantiam ; oculorum languorem & visus alterationem ; intellectus imbecillitatem , memoriæ deficientiam ; quod & propriæ ægrorum litteræ mihi inscriptæ testantur (g).

In hypocondriacis , qui infami sæpe culpanitur vitio , sæviora citissime inducuntur symptomata ; dum enim , debilitans causa , velox necesse succedit ruina ; notum est notius , hypocondrialgiam induxisse sæpe gonorrhæas simplices. Virum hic vidi advenarium qui , metu luis veneræ manuali deditus pollutioni , eam reportaverat hypocondrialgiam & anxietatem , ut ne uno momento valens dici posset ; & hæc erat mentis agitatio ut nullibi quiescere posset , mansionesque perpetuo mutare cogeretur.

Tanti sunt nonnullis angores ut cordati mortem desiderent.

*Vivere cum nequeam , sit mihi posse mori ;
Dulce mori miseris , sed mors optata recedit.*
M.

(g) Je sens bien que cette mauvaise manœuvre m'a diminué la force des facultés & sur-tout la mémoire , 15 Septembre 1755.

Et fremens, ante biennium in epistola gallice conscripta legebam, *ni compesceret religio, jam valedixissem vitæ eo sæviori, quod propria culpa sæva est.* Similia habet *Onania* (b). Vidi sæpe, paroxismos epilepticos quibus semen profunditur, longe majorem debilitatem quam alii reliquisse. Novi pariter coitum illis paroxismos renovasse; consentiunt H. AB HEER (i), & A. DIDIER memorans virum monspeliensem mercatorem, qui veneri numquam libabat, quin mox epileptico paroxismo corripere-
retur (k). Si eo devenit hypocondri-
gia ut subinde in maniam aut delirium degeneret, novi certo, masturbat-
ionem paroxismos citius excitasse; &
duplici concurrente causa, vix repa-
randa labes cerebro infertur; hucque
egregie consonant observationes alienæ,
præter illas enim quas jam recensui,
similem habent Ephemerides. C. N. Ci-

(b) *Into such a deplorable condition had the frequent polluting myself brought me, that I was considering, whether I had not deserved the judgment that God sent to ONAN; and so apprehensive I was of it, that it brought me into a kind of despair, till I had recourse to two most excellent and pious Divines &c. p. 19.*

(i) *Observationes medicæ oppido raræ obs. 18.*

(k) *Quæst. med. an epilepsiæ mercurius vitæ?*

vis Marpurgensis temperamenti melancholici; vino ut tristicæ alexipharmaco additus, cum anno 1685 secunda vice nuptias celebraret, & veneri nimium indulgeret, incidit in maniam adeo immanem ut catenis ligari debuerit (l). JAKINUS in commentariis ad RHASIM, posteris tradidit historiam viri melancholici, qui ex profusa venere, post paucos dies tabe & mania correptus est (m). Obstipam illam rigiditatem a BOERHAAVIO memoratam, observavi & ipse in masturbatore, eo protractam, ut num superior detur gradus nesciam. Inceperat morbus rigiditate colli & lumborum; invasit demum artus, & infelicem vidi juvenem, lecto affixum, supinum, ne manum aut pedem movere potentem, fameque necandum, ni ori alimenta admovissent necessarii. Tam deplorandum statum per aliquot hebdomades tranavit, viribus demum omnino destitutus, satis placide obiit.

Non modo innumeras chronicas pœnas inducit masturbatio, sed & acutas pessimas reddit; *malignitatem*, quæ nihil est mihi nisi defectus vis vitalis, de-

(l) *Decur. secund. ann. 4º. obs. 166. p. 327.*

(m) *Vid. SCHENCKIUM L. I, Obs. 236. m. t. I. p. 284.*

ficientibus præsertim, aut alteratis spiritibus animalibus, facillime arcessit; typum depravat morborum; & vix emer-
si ægri, longa & tædiofa convalescentia premuntur. Legitur jam apud HIPPOCRATEM historia adolescentis, qui post venerem & vinum, acutum irregularem valde & lethalem incurrit morbum. *Melibæ adolescens quidam, ex comessationibus, liberaliore potu ac venere, longo tempore incaluit & decubuit. Horrorem autem sentiebat & æstuabundus erat, pervigil neque siti premebatur. Alvus prima die stercora multa demisit cum magno humorum affluxu, proximisque diebus aquæ similia plurima prodire. Urinas reddidit tenues, paucas, decolores. Spiratio erat rara, magna ex longis intervallis. Præcordiorum contensio submollis aderat, utrinque promissa, perpetua, & continens cordis palpitatio, urinam minxit oleosam, paulatim mente motus est, compositusque erat & taciturnus, cutis resiccata & distenta, alvi recrementa vel multa & tenuia, vel biliosa & pingua. Decimo quarto exasperata sunt omnia, mente motus est, valde deliravit. Vigesimo vehementer insanivit, corporis incontinentia & jactatio aderat, nihil minxit, potionem vix continebat. Quarto & vigesimo*

phrenitide periit (*n*). Miserrime demortuos vidi, qui coitu frequentiori enervati, lue venerea foedabantur.

Hæc omnia de viris præsertim dicta sunt; sed quod dolendum, & quod invitus, nec nisi flagranti desiderio prodesset motus, memoror; nævo masturbatorio non caret omnino amabilis sexus. **PROPERTII** non renovabo exprobrationem.

Objicitur toties a te mihi nostra libido;

Crede mihi, vobis imperat illa magis (*o*).

PROPERTIO enim non assentiuntur **HIPPOCRATES** (*p*) alique perplures; & ex quacumque parte stet rectum, parum huc refert. Sed hoc docuit observatio, fœminas esse quæ exteriorum genitalium, aut vaginæ frictione, coitus voluptatem imitari conantur. Tantane potuit fieri gentis humanæ depravatio, ut qui sensus concessus erat ducturus in mutuam voluptatem dulci copulatione, jam infando abusu, solitaria pollutione, ambo ad omnigenam ruinam

(*n*) *Epidem. L. III, sect. 3, ægr. 16. Foes.*

p. 1117.

(*o*) *Lib. III, Eleg. 18.*

(*p*) *De genitura, Foes. p. 233.*

deducat: hæcne vis legum & morum? Certo qui carent opusculum observationibus non ditabunt.

Huc referenda feminina stupratio quam Clitorideam si velis dicas. Dum sæpe ludit natura, nonnullas creavit mulieres, quæ ut *nimphæ* magnitudine, sic abusu, de usu nesciæ, virum mentiuntur; fricatæque fricando, coitus gaudia imitari satagunt. Genus viri infensum & osum, veteribus haud ignotum, *Tribades* dixerunt, in suasque distinxerunt classes. Nec illarum nomina siluerunt authores, SAPHO juniori ordinis institutionem tribuentes (q). Num frequentius, num rarius inter feminas quam inter viros, vitium quod expugno, noscere nihil interest. Docuerunt *Cleopatra* & *Messalina* coitum immoderatum longe minus eas debilitare quam viros; nec recentiora deessent exempla; & quotidiana praxis monstrat longe plures viros quam feminas morbos ex nimia venere pati. Nec latet physiologica ratio; femininum enim sperma vitali feminio orbem, longe minoris est elaborationis & momenti quam verum fe-

(q) Conferri potest doctum opusculum quod olim edidit Ill. T. TRONCHIN, *Dissertatio inauguralis de Nimpha*, Lugd. Batav. 1730.

men testiculare, accedereque videtur ad humorem quem fecernunt prostatae (r). Damna tamen non semper effugiunt omnes illæ quæ limites excedunt, & memoria numquam excidet, si deficerent codices, quod æstate anni 1746 puella viginti tres annos nata, sponſione facta, audacter cum sex militibus hispanis luc tam veneream susceperit: cum vero animose tota nocte in villa monspeliensi, urbi proxima militasset; mane, semianimis in urbe reportata fuit, vitamque eadem die cum uterino sanguine profudit (s). Proprias confessiones ONANIA collectas evolvendo, invenimus eosdem planctus quos jam ediderunt viri; sævissimas præsertim hysterias; acres pruritus; icterum; ventriculi & dorsi acerbos spasmodicos dolores, *cramps* dicunt; nasi dolores; alvi talem adstrictionem, ut ex conatibus deponendæ fedi necessa-

(r) Minus convenit explicatio mea cum sententia quam ex veteribus depromptam summa ingenii sagacitate adstruere conati sunt Ill. Physici *Galli* quos magni facio: sed convenit aprime cum sententia HIPPOCRATIS, cujus veritatem, extra dubii terminos posuisse videntur observationes Ill. HALLERI, quales habentur in dissertatione Cl. KUHLEMAN, *de negotio generationis in ovibus*, Lipsiæ, 1754.

(s) An inde aliquid accedit roboris ingenioso systemati Cl. EMMET?

riis, obcoetationis metus induceretur; fluores albos; uteri procidentias & exulcerationes; clitoridis elongationem & herpetem; furorem uterinum, aliaque idgenus (*t*). Sed tot calamitates diutius intueri dolet; quomodo inducantur nimia feminis emissione, & quid possit emissionis modus, nunc est exponere.

Ætiologia.

Non immorabor exponendæ secretioni feminis; usum tantum narrabo & quid de præstantia crediderunt artis magistri. Illud ex toto corpore separari credidit HIPPOCRATES, imprimis verum ex capite. *Viri genitura ex universo humido, quod in corpore continetur, proficiscitur, ubi id quod validissimum est excernitur. Cujus rei istud est argumentum, quod ubi rem veneream exercemus, tantillo emissio, imbecilles evadimus. Illud vero sic se habet. Ex toto corpore venæ & nervi in pudendum procedunt, quorum attritu, ex calefactione* &

(*t*) Confer. *Onania*, p. 8, 14, 15, 20, 21, 59, 130, 153, 161, 162, 217, 238, 239, 240, 260, 319, 321--330. Ubi & circa *Tribades* nonnulla leguntur.

Et repletionem, velut pruritus exoritur, indeque ad totum corpus voluptas Et calor permanat. — Sic vero etiam in homine quod validissimum est Et pinguiissimum, a spumefcente humore secernitur, Et ad spinalem medullam progreditur (u). Viam deinceps quam sequitur sperma exponit; & alibi sententiam de natura spermatis similiter narrans, memoranda habet verba; semen genitale ex omnibus corporis partibus provenit, ex sanis quidem sanum, Et ex morbosis morbosum. Si igitur ex calvis calvi gignuntur, ex caecis caeci, Et ex distortis ut plurimum distorti, eademque in cæteris formis valet ratio, quid prohibet cur non etiam ex macrocephalo macrocephalus gignatur (x)?

(u) De genitura, Foes. p. 231.

(x) De aëre locis Et aquis, text. 36, Foes. p. 289. Conferat. de morbo sacro, text. 5, Foes. p. 303. Ill. DE BUFFON qui sententiam HIPPOCRATIS circa fecundationem rejicit ut supra monui, illius sistema circa ortum feminis omnino tuetur. Sed quod notari dignum mihi videtur, & harmonia & concinnitate destituitur hodie qua olim nitebat. Admittebat enim prisca anatomia vasa quæ particulas feminales e partibus ad lumbos veherent; cum vero illa antiquaverit recentiorum industria, via defuit Ill. viro qua *moleculas organicas* ex omnibus partibus ad testiculos deduceret; inde rem factam assumpsit, quomodo fiat parum scitans; nec alius datur modus nisi absorptio venulis, traductio ad eor, e corde discessus ad omnes arterias, usque

Illi non dissentit GALENUS nec miratur debilitatem quam inducit coitus. *Sperma hominis*, inquit, *descendit ex omni corporis humore, qui fit ex subtiliori natura. Hoc autem sperma habet nervos & venas proprias attrahentes sed toto corpore ad testiculos (y). Neque vero solam seminariam humiditatem ab omnibus animalis partibus auferri continget hoc tempore, sed etiam spiritum vitalem. Nam & hic ex arteriis una cum seminali humiditate evacuetur: quare nihil mirum est, immoderato coitu utentes imbecilliores reddi, a toto corpore utroque sincerissimo ablato (z). Nec injucundum erit eundem audire narrantem placita philosophorum circa vivificum liquorem. ARISTOTELES excrementum ultimi alimenti semen definivit, quod in se vim conficiendi tale aliquid continet, quale est id a quo projectum est. PYTHAGORAS optimi sanguinis spumam semen asserit. — ALCMÆON cerebri particulam. PLATO spinalis medullæ profluvium. EPICURUS*

dum omnis massa sanguinea, successive spermaticis colatoriis applicata fuerit. Sed quot & quantæ difficultates?

(y) *De spermate*, Libr. I, Cap. I, oper. T. VIII, p. 135.

(z) *De semine*, Lib. I, Cap. XXV. oper. T. I, p. 1281.

corporis & animæ modicum quiddam avulsum. DEMOCRITUS ab omnibus præcipuis partibus corporis semen derivari credit, ut ossibus, carne, venis (a). Si plures evolvas, eadem ubique invenies; uno ore, omnes qui de spermate loquuti sunt illud tanquam humorem pretiosum, & valde momentosum habent. Num idem sit cum fluido nerveo ille solus exponere potest, qui fluidi utriusque naturam probe callet. Phœnomenis inductus illam opinionem amplexus est FR. HOFMANN. Planissime perspicitur, quantum sit illud commercium, quod cerebro est cum testibus, — siquidem & cerebrum, & testes, subtilissimam & delibatissimam limphæ partem a sanguine separant, quæ tonum ac motum partibus fœnerat, atque etiam animæ functionibus inservit. Quamobrem non aliter fieri potest quam ut nimia ac superflua ejus excretio & robur ingenii infringat & vires corporis labefactet (b). Liquidum seminale, cum eo quod in cerebro secretum, per cunctos universi corporis nervos distribuitur, ejusdem fere est

(a) De historia philosophica, Cap. CVIII, oper. T. VIII, p. 35.

(b) Ubi supra, Cas. 102. p. 293.

indolis ac essentia; quamobrem quo evacuationis illius est copiosior, eo parcius liquidum animalis in cerebro contingit secretio. Ill. GORTERUS encomia magis adhuc celebrat, *semen*, inquit, *est succus nobilissimus, omnium elaboratissimus, ultima coctione corporis conflatus, qui forsitan eodem modo, ac spiritus animales & vitales, ex nobilissima parte humorum originem ducit, quod ex eorum consensu patere videtur (d).* Humorem demum omnino necessarium dicas si lubet oleum essentialiale, vel rectius forsitan, *spiritum rectorem*, quo evolato, reliqui in vaporem mutantur.

Sed inquierent, quid intercedit nobilitati humoris secreti, imo excreti vel saltem in acervariis suis repositi, & vi corporis? Conceditur, sanguinis, feri, lymphæ, evacuationem debilitare; de semine, vix intelligitur. Simplex & facilis responsio. Secernitur enim semen, sed nisi continuo depravato abusu aut morbo ejiciatur, sanguini continuo restituitur, & merito annumeratur classi humorum quos schola dicit *recremen-*

(d) *De perspiratione insensibili*, Cap. XVII, §. 5, p. 219. Thesis extat in qua G. A. JACQUES quærebat anno 1720. *An humorum præstantior, semen? & affirmative pro loci more respondebat.*

titios. Id optime jam noverunt antiqui fufque multibi exposuit GALENUS, contendens in iis qui venere non utuntur omnia femine plena, licet fi circa modum toto cœlo aberraret; nec inde minor observationibus fides. *Velim autem & te quicumque tandem mea scripta verfabis, etiam nunc in honorem veritatis, ea quæ dicta sunt, exquirere non frigide nec oscitanter, neque enim sic inveniantur; — nimirum quod animalia quæ a conversatione feminarum abftinent, omnia femine plena habent; — fi vero animal aliquod per affiduos coitus semen evacuavit, nulla pars semen habet (e). Multus est ibidem, ut exponat quomodo parca feminis quantitas, multum roboris corpori tribuere poffit, ficque rem fieri ftatuit; sinceriffima est testiculis feminis qualitas, & propterea celerrime omnes animalis partes ejus participes faciunt (f). Pluribusque deinde adductis exemplis, quibus probat, caufam specie levem magnos producere effectus, addit, quid igitur mirum est etiam ex testibus in totum corpus facultatem quam-*

(e) *De femine*, Lib. I, Cap. XXV, Oper. L. I, p. 1279.

(f) *Ibid.* Cap. XXIV.

*dam distribui? qualis nervis quidem sensus & motus ex cerebro, arteriis vero pulsandi facultas ex corde (g)? Plures dantur humores qui novis secernuntur usibus; sit instar omnium saliva, cujus profusior evacuatio suos & graves morbos inducit. Via qua humoribus restituitur magis fateor patet quam via seminis; huic enim nullum sub nudos sensus cadens speciale canale; sed continua fit absorbtio venis bibulis, quæ ex omni spermatis via oriuntur, ex epididymide, canali deferente, & præsertim vesiculis seminalibus. Innumeræ adduci possent illius regressus probationes, quibus in tanta luce supersedere licet; verba tantum excitabo Ill. HALLERI: *Semen in vesiculis adservatur, quamdiu neque vigil homo venerem exercet, neque per insomnia ludit. Eo tempore toto præsens quidem copia animal ad venerem stimulat, sed multa & maxime volatilis, odora, vis seminis resorbetur in sanguinem, eique addita, miras mutationes inducit, barbam, pubem, cornua produci jubet, vocem mutat, moresque. Neque enim hæc animali ab ætate**

(g) *Ibid.*

accedunt, sed a semine (b). Quæretur adhuc, omnem enim lapidem movent cavillatores, cur eunuchi qui sicut masturbatores femine carent, horum morbis non vexentur? Facilis solutio nobis, veteribus difficilior. Novam elaborationem accipit in testiculis pars illa humorum quam semen *in potentia* dicerem, sicque fit *semen in actu* quod novis contractis proprietatibus, in usum corporis vertitur, illique vim novam conciliat; sicut saliva quæ in sanguine jam existerat, effectus edit post secretionem, quos humorum massæ relictæ numquam edidisset. Semen vero illud *in potentia* jam est pars sanguinis elaboratissima, eo enim copiosius & perfectius separatur semen, quo perfectior ipse sanguis, qualem præbet juvenis & vegetus homo, dum hac secretionem carent, ægri, caco-chimi, debiles, senes. Nunc sic explicatur phænomenum. In masturbatoribus deficit & semen *in potentia*, quod jam magni est momenti, & feminis in actu effectus, dum hoc tantum carent

(b) *Primæ lineæ physiologiæ*, §. 790. Qui uberius desiderat conferre potest inter plures alios SKMEIDERUM *de seminis regressu ad massam sanguineam*, supplement. *Actor. erud. Lips. T. V. p. 408.* opusculum reperiundum in ONANIÆ collectione, p. 252.

eunuchi priori verum gaudent. *Petitur quare castrata animalia ita mutantur, ut quasi femineum habitum acquirant? Respondemus cum Th. a VEGA illud provenire ex aura quadam seminali in generatione seminis elevata, quæ ita totum corpus immutat ut ipsæ carnes non libere evadant: experientia enim comprobatum est, non castratorum animalium carnes seminis aliquod virus referre, unde aliquando contingit, ut non castratorum porcorum carnes, dum coquuntur, tam graveolentem odorem de se spargant, quod minime contingit in castratis (i).*

Præterea, coïtus non nocet tantum ratione amissi spermatis, sed quoque epilepsiæ ut cum DEMOCRITO loquar, quæ ejaculationi comes est, & cujus damna non ferunt eunuchi. *Hæc actio vehementissima est, & convulsioni proxima, hinc mire debilitat, & late sistemati nervoso nocet (k). J. A. BORELLI quam plurimum tribuere videtur huic causæ; licet cerebrum, & testiculi sint officina discretæ inter se, quia tamen in eodem corpore animalis continentur, mirum non*

(i) REGNERI DE GRAAF de virorum organis generationi inservientibus sub finem confer. J. A. BORELLI Lib. II, Cap. XII, prop. 171.

(k) HALLERI lin. physiol. §. 802.

est quod se mutuo afficiant, & compatiuntur; verum mirabilis consensus, qui intercedit inter testes, & cerebrum pendere videtur ab alia longe diversa causa.

„Videmus enim, quod in æstu venereo valde perturbantur animalia, afficiunturque convulsiva quadam passione, & veluti epileptico suavi deliquio: hoc autem nullo pacto fieri posset, absque vehementi agitatione spirituum animalium & concussionem cerebri, & totius nervosi generis (l)”.
 „GALENUS causis quæ ex coitu debilitatem generant jam adscripserat voluptatem, *quæ ipsa per se sufficiens est vitalem firmitatem solvere* (m). Et SANGTORIUS magis vituperat agitationem quam emissionem; *corporis agitatio in coeundo magis nocet quam seminis emissio: hæc solum viscera, illa omnes nervos & viscera, defatigat* (n). Hic ni fallor errat Ill. GORTERUS dum damna concussionis nihil habet, *quia, inquit, corporis agitatio nihil differt ab aliis corporis exercitiis* (o); motus est enim con-

(l) *De motu animalium*, Lib. II, Cap. XII, prop. 170.

(m) *De semine*, Lib. I, Cap. XXV.

(n) *Sect. VI*, aph. 39.

(o) *Commentar. in eund. aphor.* p. 525.

vulsius, & quisque novit quantum lassent convulsi insultus. Sed ad resorpti feminis actionem.

Agit in corpus, robur conciliat, & plures functiones robori connexas in actum deducit. Modus vero quo agit res est ex illis circa quas omnino cœcutimus. Qui effectus *spiritus rectoris* intelligit, ille quæsito lucem affundat. Leniter forsan stimulat; quicquid sit parum refert: hoc tantum assumimus quod demonstravit observatio, nimirum ejaculationes solidorum tonum minuere; quot inde morbi illum non latebit, qui novit vi solidorum totam niti œconomiam animalem.

1°. Digestio turbatur, ea forsan causa, quod nulla alia functio tam integras vires requirat; inde est cur prima damna patiatur ventriculus.

2°. Ex vitiata ventriculi pepsi, debilitatoque aliarum partium robore, sequitur defectus coctionis & nutritionis, & omnium chronicorum morborum generationi par est sola ventriculi labes; nemo valet enim qui debilem nactus est ventriculum. Dum indigestione premitur aliquis, nulla recte succedit functio; sed obtunduntur imprimis tum interni tum externi sensus, labunturque nervorum vires; nec apprehendit,

nec imaginatur, nec audit, nec videt, nec dormit.

3°. Nervos debilitat, omnesque tum spasmodicos tum paraliticos morbos inducit; ea est enim lex humanæ machinæ, ut semper generis nervosi morbi succedant quoties deficit coctio; nec illos unquam sanabit qui hanc nesciet observationem. Præterea si humor feminalis idem est cum fluido nerveo, nova emergit ratio deficientiæ ultimi. Effeminantur demum repetitis spasmis quos inducit ejaculatoria commotio, ex illorum autem labe augetur ventriculi infirmitas; nam cum nulla pars tot gaudeat nervis, præ omnibus aliis vitiis nervorum vitiatur.

4°. Transpirationi & omnibus aliis functionibus officit; nova inde caco-chimiæ scaturigo. *Impedit perspiratum, quia diminuit vires (p).*

Patet cui novit hominem nullum dari morbum chronicum quem ex quadruplici illo fonte deducere nequeas: omnium symptomatum pathologiam exponere tædiosum foret: legi possunt quæ huc scripsit Ill. GORTERUS (q). Ill.

(p) SANCTORIUS, *sect. VI. aph. 37.*

(q) *Ibid.* Cap. XVII, §. 8-12.

GUNZIUS tentavit explicare mechanice damna respirationis (r), sed sagaciter magis quam accurate. Circa modum quo inducuntur morbi oculorum, multi sunt SANCTORIUS & HOFFMANNUS; vera dixerunt: causam præterierunt quæ mihi præcipua videtur, vividiorum volo affluxum humorum ad oculos, quem satis testatur scintillatio toties apud bruta coitus tempore observanda. Sic enim distenta vasa tonum deinceps amittunt, & facillime obstructions incurrunt, nervique paralisi; quis inde non succrescet oculorum morbus?

Mentis morbos quis ex corporis vitiis intelliget? Hoc verum est: repugnat, corpus in substantiam non corpoream agere: probant phænomena corpori compati mentem; tardior enim aut rapidior circulatio, dilutior aut densior sanguis, animi judicia protinus mutant; sed afficitur præsertim spirituum affectibus: modum nescimus & parum refert. Docuit experientia, in eodem corpore sano, esse vires mentis ut vires corporis.

— *gigni pariter cum corpore, & una*

(r) *Comment. in libr. de dieta acutorum, p. 228.*

Crescere sentimus, pariterque senescere mentem,

Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur Corpore; sic animi sequitur sententia tenuis.

Inde ubi robustis adolevit viribus ætas:

Consilium quoque majus, & auctior est animi vis:

Post ubi jam validis quassatu'st viribus ævi

Corpus; & obtusis ceciderunt viribus artus:

Claudicat ingenium, delirat linguaque mens- que,

Omnia deficiunt, atque uno tempore defunt.

Quin etiam morbis in corporis ævius errat

Sæpe animus, dementit enim, deliraque fa- tur (s).

Sic delineatis quæ ad morbos ex ve-
nere in genere pertinent, incumbit ut
inquiram cur citius & acerbius ex ma-
sturbatione nascantur. Qui specialem
actionem *Providentiæ* ubique suppose-
re amant respondere non hærebunt,
rem sic voluisse *Deum* ut plecteretur
scelus. Cum vero firme crediderim,
summum numen suas corporibus in-
didisse leges, quibus continuo regan-

(s) LUCRETIVS *de natura rerum*, Lib. III,
vers. 446.

tur, & quarum normam numquam nisi in paucissimis reservatis casibus mutat; sum ex illis qui non sponte confugiant ad miraculosas causas, quamdiu non desunt phisicæ, nec in nostro casu desunt.

Primam præbet observatio ONANIÆ, qui sicco tamen pede transiit hujus phœnomeni explicationem, ut alia plura quæ medicæ sunt provinciæ; imperium volo illud quod in mentem masturbatorum arripit detestabilis mos; ita ut obscœnæ ideæ, illos, omni tempore, ubique, inter severiora negotia, ad aras usque, volentes, nolentes, impetuose obsideant (t). Nihil autem spiritus magis dissipat mentemque delassat quam intenta ejusdem ideæ volutatio. Plus virium deperdit qui attente per horam unam eidem ideæ addictus est, quam si tota die, sed de variis, cogitasset; recreat enim diversitas. Nec latet causa foedarum illarum & continua-

(t) *No sooner has uncleanness got the mastery over the heart, but forthwith it pursues the Man everywhere, and keeps its possession of him at all times, and in all places. Upon the most serious occasions, and in the very acts of Religion he ever-and-anon finds himself transported with lustful conceptions and desires, which incessantly follow him, and take up his thoughts &c. p. 17.*

rum cogitationum ; dum nimirum ad venereas ideas sponte sua movetur mens, nullo egens objecto externo, mox accedente vi potenti consuetudinis, turpia continuo molitur, iisque discedere nequit. Inde vero, non modo minuitur vis animi & corporis ; sed & residuæ vires omni ineptæ sunt muneri, venereis ideis alias continuo obtundentibus. Plures excitare possem juvenes, qui tali pessundati causa, desides, miseri, infelices tota remanebunt vita, quam fauste, longam non trahent.

Secundam causam monstrat SANCTORIUS, *coitus mediocris juvat excitatus a natura : a mente mentem & memoriam lædit* (u). Natura enim coitum ardet, ubi genitalia turgent revera femine. Mens verum obscœnis dedita, feminis educationem sollicitat licetsi vix ullum adsit semen, talis enim genitalium fabrica ut sæpe mentalis, externus, vel morbidus stimulus, spermatis partes agens erectionem cieat. Satis vero patet, ejaculationem sic vi extortam longe magis nocere multiplici nomine quam illa quæ redundantia feminalis humoris arcessitur. Nec lex est his-

(u) Sect. 6, aph. 35.

ce partibus specialis ; suum est ple-
risque functionibus tempus, extra quod
si illas exercere conemur, poenitet
semper.

Secundæ causæ connectitur tertia,
frequentia nimirum facinoris. Dum in-
cumbēbam philosophiæ studio in aca-
demia Genevensi, quod tota vita gra-
tus gaudebo; vidi non semel horrore
perculsus, viderunt & alii egregii com-
mitones, juvenem alienigenum, qui,
tanta prurigne, vi consuetudinis & in-
cipiente jam stimulo morbido inducta,
fervebat, ut sibi temperare non posset,
quin in ipso prælectionum tempore ba-
lanum titillaret. Non diu dilata pœ-
na, post biennium enim tabidus obiit.
Similem historiam habet ONANIA (x).
Nec mirum quicquid habet pruritus
ille; pars enim quæcumque animalis
sæpe irritata morbidam acquirit mobi-
litem, eosdem motus ut fufius infra
dicetur cientem quos antea artificialis
irritatio. Sic jam narratum est ex an-
glica collectione, furorem uterinum
ortum in femina post mastuprationem.

Secunda & tertia causa solutionem
præbent objectionis, quam hic recen-

(x) p. 126.

fere fas sit. Reus quisque sibi assumit panegyrim quam pro DIOGENE edidit GALENUS scribendo, DIOGENEM cynicum, virum alioqui omnium mortalium, quod ad continentiam pertinet constantissimum, libidini tamen indulgisse, non a copulata illi evacuationis voluptate, veluti bono aliquo illectum, sed ut noxam a retento semine, evitaret (y). Plura regerenda habeo; 1°. enim apologiam GALENI nihili esse monuit inter alios plures GASPARUS A REYES; postquam enim experientia doctus, posuit, semen in vesiculis coacervatum minime nocere, & si turgent, succedere pollutionem nocturnam; addit, inde colligendum est turpissimum ac spurcissimum extitisse DIOGENEM Cynicum, dum salutis causa, manu hymeneum celebravit: — quare etiam culpandus GALENUS, qui continentissimum illum extitisse ait, cum tamen nullam hic continentiam servare voluerit, & infamis potius masturbator fuerit (z). 2°. Concessa quidem ejaculationis necessitate patet ex tertia, secunda, imo & prima causa, damnorum ex masturbatione, assignatis, il-

(y) Oper. omn. t. 4, p. 153.

(z) Elysus jucundarum questionum campus, quest. 46, p. 569.

lam infamen praxim, vel seposito crimine, medice numquam admittendam esse, damna siquidem necesse infert. Qui enim illi se tradunt, non feminalibus, sed mox coacta vi, mentalibus stimulis auscultant, eo sæpe tempore, quo nedum abundet sperma, quin imo deficit. Foedantur & pueri & puellæ, monstrantibus viam fociis, diu sæpe ante tempus quo natura primos ciet veneris stimulos. Foedantur debiles qui semine & sanguine careant: sed heu quonam successu? Dum hæc scribo accipio epistolam, & post innumerarum ægritudinum recensitionem lego; *numquam credidissem tot infirmitatibus premi posse naturam humanam.* Sic luget autem vir qui debilis natus morbum manu juvenis adhuc auxit. Sed e diverticulo ad viam.

Quarta causa, cur emissa eadem feminis quantitate, majora damna inducat mastupratio quam coitus, hæc est, quod licet si frequentiores non succedant ejaculationes, nihilominus, continuæ illæ erectiones quas stimulationibus cient, potenter vires enervent; omnis enim motus intensior, spiritus animales dissipat; defunt aliis functionibus quæ sic imperfecte succedunt; & morbi ex duplici generantur causa.

Præterea, partes sæpius distentæ omnem demum tonum amittunt; quod nos docet, cur paralyfis genitalium & gonorrhæa simplex invadant sæpius manustupratores quam venereos.

5°. Decubitus, in quo omnes pacati sunt musculi, damna debilitationis minuit; dum e contra, si pollutores sedentes aut orthostadii femina follicitent, major succedit labes. Musculi enim jam propria actione lassati, novo concussu magis mulctantur. Inde ortum ducunt lumborum dolores, quibus sæpe cruciantur. Narrabat quondam sagax & expertissimus chirurgus de juvene, qui vulvivagæ veneri infimioris notæ libans, vixque alibi quam in triviis pedibus stans coitum celebrans, sic sibi conciliavit, præter sævissimam lumbaginem, atrophiam semi paraliticam femorum & crurum; qua lecto affixus, & crescente morbo, post sex menses obiit.

6°. Consentiunt omnes, sanum & vegetum corpus expirare & inspirare cutaneis poris; illamque materiem expiratam, si alio inspiratur, huic vim & robur impertiri numerosæ demonstrarunt observationes: docuerunt aliæ, expirationem majorem esse tempore coitus; inde ergo sequitur labem quam

infert coitus, refarciri utrinque, inspiratione expirati personæ concumbentis. Expiratio enim inspirationem non turbat, cum cuique functioni sui sint distincti canales.

7°. Paulo subtilior hominis consideratio novam adhuc ostendit causam. Novimus enim lætitiā animos erigere, circulationem juvare, intendere: si ergo lætitiā animi, quam a mechanica voluptate recte distingui velim, nam toto distant cœlo, si lætitiā animi, inquam, feminis evacuationem comitatur, hujus incommoda quodammodo refarciet, quod & ipse SANCTORIUS notavit; *post nimium coitum cum muliere quam maxime concupita, non sentitur illico lassitudo: animi enim consolatio juvat tunc perspirationem cordis, & auget ejus robur, unde in ipso, quod amittitur, promptius remittitur* (a). Et hoc nixus aphorismo, merito scripsisse videtur VENETTE, concubitus cum eleganti fœmina minus lassare quam cum alia. Vix autem videtur dubium, quin mens majori gaudio perfundatur, dulces sequens amplexus, quam libans fœdæ, turpi & criminali lasciviæ. In priori casu,

(a) Sect. 6, aph. 6.

voluptas capit mentem; in secundo, mens allaborat ut voluptatem capiat; sicque in primo, partim reparatur virium dispendium, quod in altero augetur.

Patet ex prædictis, masturbatores omnes recenseri posse inter illos qui nimis usi sunt coitu; sicque de illis vere prædicari omnes morbos quos inducit profusior venus. 1°. Enim ut superius demonstratum, longe extra necessitatem sperma educunt; 2°. ubi adest necessitas coitus, aufertur ultra necesse, siquidem pericula habet masturbatio coitui aliena. Metus incurrere morbos fuisse antea enarratos, sufficiens videtur ratio quæ hominem quemcumque modo non delirum a tali praxi arceat; aliasque addere vix necessum credo; ne tamen omnino mancum opusculum videatur, pauca adjicienda veniunt.

1°. Vix ullum scelus invenies quod citius & acerbiori pœna plexus sit Deus.

2°. Nullum datur quod magis gentis humanæ propagationi noceat; nullum quod magis societatis amœnitates destruat, dum vim frangit mutuae illæ propensionis qua arcte vinciuntur sexus.

3°. Ubique verum affatum poëtæ

O miseri, quorum gaudia crimen habent.

Sed nec infeliciores dantur quam nostri; nulla enim possibilis excusatio; turpitudine anxietates auget; alia vitia fateri audent rei, plures e contra onanix scribebant se mortem sævissimam passuros potius quam vel coram devenire post talem confessionem. Eo devenit sæculum nostrum, ut illegitima venere vix pudeat, sæpe gloriatur; infamia vero notantur masturbatores. Omnis inde abjecta consolationis spes. Innumerae desperationis causæ quotidie oriuntur.

Qui attente perpendet omnia damna quæ accurate superius recensui, præter morborum metum, perplures alias inveniet rationes, inter quas præcipuæ videntur labe quam patitur mens, qua homini nihil metuendum magis. Morbida progenies quæ omni hora opprobrio & dolore parentes culpat. Imo sæpe dulcis ineundi conjugii dempta spes; vel quod acerbius longe, infelicitis rixæ? Hic vivit artifex qui propria arte debilitatus, & inde piger, deses, morbidusque factus, & veneri ut labori impar juvenem salacemque foemi-

nam lucri causa ducens, quicquid, matrimonium calamitatis ciere potest experitur. Sed jam ad therapeiam accedo.

Praxis.

Observationes præbuerunt celeberrimi medici, *Onania*, & propria praxis, ex eodem triplici fonte auxilia depromam.

Prognosis læta non habet. Mortem indixit HIPPOCRATES; MISERRIMUS EST MORBUS, inquit BOERHAAVIUS, *nulla enim fere spes superest, sæpe vidi, neque unquam curare potui* (b). Ill. VAN SWIETEN medebatur in cassum per triennium juveni de quo memoratur. Ipse mortem miseram observavi & narravi, & nonnullos sublevare vix potui. Sed tamen omne non deferendum tentamen: animos erigunt successus optimorum medicorum, *Onanie*, imo & quondam proprii.

Curatio ex aliis medicis.

Hoc est jussum HIPPOCRATIS, in quo inter egregia, nonnulla invenies quorum futilitas infra demonstrabitur;

(b) *Prælection in propr. instit. ub. sup.*

hæc est enim gentis humanæ infelicitas ut vix ullus, imo e præstantissimis medicis, omnis vacuus sit hypothese circa causas morborum: & si quando medelam ex hypothese instituerunt, sæpe, ut ut infelix eventus, propriis excogitatis nimis indulgentes, vim morbi, ne minimum medelam culpant; & sane hypothese indulgebat HIPPOCRATES dum purgationes suasit. *Cum ita habuerit, si per exordia curandum susceperis, fomento toti corpori admoto, medicamentum per superiora purgans bibendum exhibeto, posteaque caput purgato, deinde vero deorsum purgans propinato. Ad curationem autem vere precipue aggredi velis, posteaque serum aut lac asininum propinato. Lac vero bubulum per quadraginta dies bibendum exhibeto. Vesperis quandiu lac bibet, alicam sorbendam dato, a cibis autem abstineat. Cum vero a lactis potu cessaverit, molibus cibis, a paucis initio ducto eum reficito, & quam maxime incrassato. Per annum crapula, venere & immoderatis exercitationibus abstineat, præterquam deambulationibus, in quibus frigora & solem vitet (c). Difficultates curationis, potius*

(c) De morbis ubi supr. Foes. 479.

potius quam curationem optime monstravit *Batavus Hippocrates*, *lac*, inquit, *non retinent*, *equitatio non prodest*, *queruntur enim sibi vires omnes inde labescere*; post muscutorum enim motum etiam largius per nocturna ludibria & semen profundunt & vires; & redeunte die sudore madidi, atque ex ipso somno debilitati lectum relinquunt. Sed neque aromata ferunt, quorum eadem noxa est; sola spes est, inquit, in bono alimento, moderato corporis exercitio, cum pediluviiis conjuncto & frictionibus cautissime adhibitis (d). Inter consultationes quas addidit Ill. discipulus HALLERUS una reperitur pro viro qui coitui planissime ineptus erat. Sic compendiose enarratur casus: „ Vir triginta annorum adeo organa generationis labefecerat, ut
 „ semper efflueret semen quotiescumque vel tantillum membrum virile
 „ intumeret, quod tamen perfecte nunquam erigebatur, neque tum impetu
 „ semen ejaculabatur, sed guttatim profluebat. Itaque ad coitum planissime
 „ ineptus, memoria læsa, ventriculo, renibus, cruribus &c. Recusavit uti
 „ commendatis remediis, sed ad cœ-

(d) *Ubi supra.*

„ libatum se ipsum damnavit, mortuus
 „ deinde dysenteria maligna ”. Sic re-
 scripsit BOERHAAVIUS.

„ Semper habent hujusmodi mala
 „ difficultatem, nec se manifestant,
 „ nisi invalido jam ex magnitudine
 „ morbi corpore, quando fera fere me-
 „ dicina paratur, puto tentandam cu-
 „ rationem hisce remediis; 1°. utatur
 „ victu sicco, levi, ex avibus, bubu-
 „ la, ovilla, vitulina, cervina, assis
 „ potius quam elixis, cerevisia pauca
 „ at meraca, vino modico sed gene-
 „ rosissimo. 2°. Exercitia corporis sint
 „ multa, sensim aucta, quotidiana,
 „ vacuo ventriculo, ad levis saginatio-
 „ nis initia. 3°. Lumbis, peritoneo,
 „ pubi, inguinibus, scroto applicen-
 „ tur omni mane & vesperi, frictiones
 „ institutæ cum pannis laneis, siccis,
 „ calidis, & retentis supra fumum in-
 „ censi olibani, ut optime sint pene-
 „ trati a fumis hisce dum fricatio pe-
 „ ragitur. 4°. Tum sumat omni bi-
 „ horio interdiu, drach. fs. de hoc
 „ condito.

℞. Catech. dr. IV.

Opopan. dr. V.

Cort. per. dr. VI.

Cons. rosar. rubr. unc. I.

Oliban. dr. II.

Succ. acac. unc. s.

Syrup. Kermes. q. s.

f. l. a. conditum.

„ Superbibat qualibet vice unc. s. de
„ hoc vino medicato :

℞. *Rad. cariophil. mont.*

Pæonie mar. aa unc. I.

Cortic. rad. Capparid.

tamarisc. aa unc. 15.

Lign. agalloch. ver. unc. I.

Vin. gall. alb. Lib. VI. f. l. a. vin. med.

„ His ubi se dederit spatio duorum
„ mensium, sanationem spero (e).

„ Sic cautelas & curam tradit HOF-
„ MANNUS, abstinendum ab ejusmodi
„ remediis, quæ imbecilibus minus
„ accomodata sunt, & enervatum cor-
„ pus adhuc magis debilitant. Hujus
„ notæ sunt omnis generis adstringen-
„ tia, nimium refrigerantia, saturnina,
„ nitrofa, acida, maxime vero narcoti-
„ ca, licet alias pervulgatum sit, ejus-
„ modi in casu talia commendare reme-
„ dia, quæ tamen hic nocentissimani
„ habent facultatem.

(e) *Consultat. medica*, t. 2, p. 36.

„ Longe satius erit dispicere, ut in-
„ staurantur vires corporis, & partium
„ robur amissum restituatur. Cui ta-
„ men scopo, minimi inservire puta-
„ mus calidiora, spirituosiora, volatilia,
„ aromatica & suaveolentia; sed potius
„ commendamus leniora nutritiva, quæ
„ ejusmodi dulcem, ac gelatinosam sub-
„ stantiam suppeditant, quam nimia
„ feminis excretio corpori quotidie sub-
„ trahit. Præstant hoc imprimis juscu-
„ la, ut vocant confortantia, quæ ex
„ carnibus bovinis, vitulinis, caponi-
„ bus, addito modico vini, succi citri,
„ salis, nucistæ & cariophyllorum op-
„ time parari possunt. Hisce insigni cum
„ fructu adjungere licet remedia quæ
„ transpirationem juvant, & languen-
„ tium fibrarum tonum erigunt (f)”.
In alia consultatione, pro infirmo ma-
nustupratore, suadet *singulo mane unam
mensuram lactis asinini, cujus binæ partes
cum una selteranarum acidularum com-
mixtæ erant* (g). Eadem, similia, aut
mala, habent alii quos excitare inutile
foret.

Quid specialiter de nocturnis pollui-

(f) Ubi supra Cas. 102.

(g) Ibid. Cas. 104.

tionibus dixerint paucissimis indicare facile; GALENI enim & aliorum veterum doctrinam, accurate ut ut barbare delineavit COELIUS AURELIANUS cujus adducam verba; & posteriores boni nihil addiderunt. “ Convenit 1°.
 „ ægrotanti ab intentione venerea visa
 „ mentis avertere, quæ Græci phantas-
 „ mata vocaverunt, atque aliorum ap-
 „ plicare intentionibus externis admo-
 „ tis. — Tum stramenta duriora at-
 „ que frigerantia procuranda. Jubendi
 „ etiam supra latus jacere, cum se som-
 „ no dederint, & ante se, (*id est supra*
 „ *ventrem*): vel supponenda tenuis ac
 „ producta lamina plumbea clunibus,
 „ vel spongiæ circumdandæ posca fri-
 „ gidæ infusæ, vel injiciendo loca re-
 „ bus frigidæ virtutis, ex balauftio,
 „ vel acacia, aut hypocistide, vel psyl-
 „ lis herba, quæ sunt singularia, vel
 „ cum palmulis adhibenda. Cibus
 „ etiam constrictivus dandus, vel den-
 „ sabilis, & frigidus. Poto quoque
 „ frigido nutriendi, vel constrictivis,
 „ non quidem curiose confectis. Tum
 „ adhibenda fortificatio ex commu-
 „ ni resumptione, & facienda con-
 „ suetudo frigidi lavacri, quod Græci
 „ ψυχρολυσίαν appellant. Loca etiam in
 „ passione constituta forti impressione

„ fricanda. Sunt enim hæc sufficientia
 „ constrictioni faciundæ (*b*) ”. Vitu-
 perat deinde & merito nonnulla con-
 filia inepte proposita, inter quæ recen-
 setur ligatio penis cuius & futilitatem
 expertus est unus e clientibus *Ona-*
nie (*i*).

Morbi pertinaciam monstravit egre-
 gie HOFMANNUS & vitanda; curatio-
 nem aliam non habet quam superius
 dictam. “ Nullus propemodum affec-
 „ tus ita exercere ægrum, & medenti
 „ faceßere negotium consuevit, quam
 „ pollutio nocturna, quæ diutius per-
 „ severavit, & quasi habitualis facta est;
 „ præsertim si ægrum quotidie affligit.
 „ Frustra tunc atque in cassum plerum-
 „ que adhibentur omnis generis reme-
 „ dia, quæ ut plurimum ita sunt com-
 „ parata, ut plus incommodi adferant
 „ quam adjumenti (*k*) ”.

De fluxu spermatis continuo & invo-
 luntario eadem suaserunt ac contra go-
 norheam simplicem quæ veneræ succe-
 dit, inde illorum recensitioni non immo-
 rabor.

(*b*) *De morbis chronicis*, Lib. V, Cap. VII, p.
 m. 579.

(*i*) p. 146.

(*k*) *Cæs.* 102.

Curatio ex ONANIA.

Et brevis hic ero ; sua enim reticuit remedia bonus vir. Id tantum novimus nullam illum adhibuisse evacuationem , & medicamenta fuisse e corroborantium genere ; duo erant præcipua , roborans nimirum tinctura , *the strengthening tincture* ; & pulvis prolificus , *the prolific powder*. Sine sensibili operatione agunt , sed ditant , roborant , nutriunt partes genitales in utroque sexu ; vim novam illis conciliant , & feminis generationem juvant. Debilitatæ & occumbentis propemodum naturæ præstantiora non dantur restaurantia &c. (1). Potio est restaurans de qua mira quoque prædicantur ; & revera si fides epistolis quod non dubito , magni sane momenti sunt tria illa remedia , emptuque sane non minus digna quam alia pleraque contra morbos & sæpe minus sævos. Nonnullas addidit formulas quas utilissimas afferit.

Decoction (†).

℞. *Flor. siccator. lamii (m) mpl. VI.*

(1) Ex *Onania* , p. 177.

(†) Vid. p. 117.

(m) Speciem non apponit , *Lamium* procul dubium album *White archangel* , aut *lamium maculatum*.

Rad. cyper. & galang. aa unc. II.

Bistort. unc. I.

Osmund. regal. unc II.

Flor. rosar. rubr. impl. IV.

Ichthyocolle unc. III.

Sciss. tus. mixt. cum aquæ Quart (n) VIII.

Coquantur ad quartæ partis evaporation.

Quart. unum quotidie potetur.

Potio est quæ componitur ex aromaticis, ambra, tinctura cantharidum aliisque idgenus; & linimentum ex balsamis, oleis essentialibus & tincturis acrioribus: quæ cum mihi stimulantia nimis videantur, nulloque probata experimento, formulas sponte omitto.

Injectio.

℞ *Saccar. saturn.*

Vitriol. alb.

Alum. rup. aa dr. I.

Aquæ chal. Fabr. pint. 1s.

per dies X igne aren. diger.

Add. spir. cin. camph. cochl. III.

Propria praxis.

Magnorum virorum consiliis, & at-

(n) *Quart* Anglium, pinta est Parisina.

tenta morbi consideratione ductus, methodum medendi sequutus sum nunc enarrandam. Causa morbi indicationes monstrat; laxatæ roborandæ sunt fibræ; amissæ restituendæ vires; sua crasis liquoribus & imprimis fluido nerveo concilianda. Facilis videtur indicatio ignavis qui tot dari cardiaca audierunt; *sed sciant isti, docente GORTERO, nos facile detrahere posse vires corporis, si nimie sunt, vix autem ullo auxilio nos valere amissas restaurare (o).* Remque facillime intelligent qui noverunt remedia nihil esse nisi instrumenta quibus utitur natura. *Natura autem est mihi aggregatum & harmonica virium distributio.* Quandiu ergo vires remanent, remedia variis indicationibus famulantia in actum ducunt: ubi vero ipsæ deficiunt quis illas refarciet. Difficultas in debilitate ex venere augeatur impossibilitate in usum revocandi illa remedia, quæ, in aliis debilibus citius paucis reliquis viribus parere monstravit observatio, sed quorum damna supra monuerunt BOERHAAVIUS & HOFMANNUS; dum enim stimulant illas partes quas sopire conamur, magis

(o) *De perspirat. insensib. p. 504.*

damni sic inducunt ratione succedentis evacuationis spermaticæ imo & venerarum cogitationum, quam boni, ratione transfennalis roborationis. Vidi enim quod in iis qui pollutionibus nocturnis debilitati sunt, plus noceat unica pollutio denuo accedens, quam profecerant remedia per plures hebdomades. Sollicite ergo vitanda sunt omnia remedia quæ vel leviori vi stimulante donata sunt. Sed tonicorum omni irritante virtute carentium brevis est catalogus. Non longa itaque hæsitatio circa selectum; & omnia me moverunt ut tentarem duo, quæ alias in debiliis morbis fauste successerant, *corticem peruvianum* & *balnea frigida*: hæcce in pollutione nocturna jam adhibuisse veteres patet ex loco allegato COEL. AURELIANI; & pulchros successus in morbis ex manustupratione testatur EDW. BAYNARD, qui illorum ope sanatas vidit impotentias, gonorrhæas, & intra quindecim dies talem debilitatem ut sepulchro jam incumbere æger (p). Kinam ipsis ignotum suadebat pariter autoritas veterum,

(p) ΨΥΧΡΟΛΟΥΣΙΑ, or the history of cold bathing. vid. præf. p. 254, 281.

qui corticem quercinum jam adhibebant. Inter recentiores, præstantissimi aureum corticem pro specifico in morbis nervorum habere non dubitant; quid autem nostri nisi nervosi? *Kina* reperitur in præscripto Ill. BOERHAAVII; & video nuperrime, illum faustissime adhibuisse Cel. VANDERMONDE curando juvenem qui post nimiam venerem sæve ægrotabat; pulchram observationem legere cuique suaforem (q).

Balneorum frigidorum vim roborantem evicerunt testimonia viginti & ultra sæculorum; imo observare licet effectum illorum longe minus niti vi ægri, quam effectus plerorumque aliorum remediorum; hæcce enim nihil quicquam agunt nisi vivæ applicentur parti, dum e contra balnea frigida ipsi mortuæ fibræ robur conciliant.

Amica est conjunctio *kinæ* & *udæ*, & felicissime simul adhibentur; eadem enim vires; & unita sanant quæ intacta reliquisset tota pharmacia. Præ aliis omnibus remediis optime roborant, sed

(q) *Recueil périodique d'observations de médecine* &c. t. 6, p. 195. In tomo secundo ejusdem operis morbus ex simili causa & notatu quoque dignus recensetur.

quod non datur aliis, & tanti est tamen in morbis nostris, nulla foedantur acrimonia; nullam molesti caloris sensationem cient; quin imo, mordacem calorem ex acrimonia; in debilibus cito compescunt, gratique refrigerii sensum inducunt. Remediis stimulantibus nupta, vim irritantem infringunt, roborantem intendunt. Robur ventriculi erigunt, appetitum cient, coctionem & nutritionem juvant; catharrofam sanant diathesim; mobilitatem compescunt; secretiones instaurant; omnes demum morbos ex debilitate, non incurabiles, curant; si modo absint phlogosis, vomicae, & obstructionem species nonnullae. Damna saepe reparant quae remedia alia inepte adhibita intulerunt.

Curandum habui juvenem, qui vix a cunabulis remotus, saevis & continuis capitis doloribus vexatus erat; increverant usu venae sectionum, purgationum, aquarum acidularum & thermalium, balneorum, jusculeorum, aliorumque sub variis formis tentatorum farragine. Quandiu aderat paroxysmus cephalalgiae, aberat appetitus. Suasi balnea frigida & kinam. Mox frequentia & saevities paroxysmorum ita remiserunt ut fere perfectam sanationem crederet

æger : desertis remediis , rediit mor-
 bus sed longe mitior , & eorundem re-
 mediorum repetitione , ineunte vere,
 D. D. perfecte sanandus. Integerri-
 mus , sed dissitus amicus , premebatur
 a pluribus annis , anomala arthritide ,
 quæ sæva symptomata circa faciem lu-
 debat , infirmamque valetudinem effi-
 ciebat. Plura remedia , inter quæ , ca-
 lidissima aromata hispanico vino infu-
 sa , damnose expertus erat. Tandem
 accersitus , decoctum suasi corticis pe-
 ruviani & camemeli , cuius usu sanita-
 tem brevi recuperavit. Plures similes
 casus enarrare inutile foret. Sat super-
 que evincitur vis roborans bigæ reme-
 diorum quam prædico : sane multum
 masturpatoribus profuerunt. Kinam,
 aut aqua decoctum , aut rubro vino
 infusum usurpavi , ultimam antepone-
 methodum , quoties major erat ventri-
 culi labes : pauca & raro addidi : sin-
 gula corticis uncia , duodecim liquidi
 vim impertiebat , cuius dosis erat un-
 ciarum trium , ter de die. Balnea fri-
 gida sub vesperam inire suasi , placi-
 dum enim somnum mox conciliant.
 Juvenem vidi anxia vexatum agripnia ,
 quam excipiebant mane sudores colli-
 quativi , qui post sextum balneum quin-

que obdormivit horas, sudoreque omnino expers surrexit.

Magni est accuratæ obstringi diætæ; sedulo fugienda sunt omnia alimenta quæ ventriculi vires superare, aut illi laxitatem conciliare possent: absint ergo crassa, farinosa, caseosa, carnes duriores, acida, fructus, aquosa præsertim tepida, olea aliaque idgenus; butiri damna sat bene docuit ONANIA (r). Abstinendum 2º. ab illis quæ vi stimulante gaudent; talia sunt condimenta pleraque, & fercula ista quæ coqui artem testando magistri sanitatem perfundant: deamandæ simplices, cavendæ saturæ lances. Hæc sit verbo alimentorum qualitas, ut præbeant nutrimentum facile eliciendum, roborans, & stimulo carens; nec majori ingerantur quantitate, qua nihil vi ventriculi insensus; nimis enim distentus, debilis diu manet, & prava est digestio quæ in saturo succedit. *Coitus immoderatus postulat cibos paucos, & boni nutrimenti* (s). Utilis est succus expressus carniū assatarum, si pane tosto excipiat, & addatur pauxillum succi citri.

(r) p. 55.

(s) SANCTORIUS, *sect. 6. aph. 22.*

Profunt ova forbilia in juscule sine coctione diluta. Carnes affatæ semper comedantur ; elixæ enim , omni vi nutritiva amissa , debilitant sæpe magis quam nutriunt , & earum usu debiles ventriculi gravantur. Quo teneriores, eo minus elixationem ferunt. Fusio rem alimentorum catalogum addere tædiosum foret , qui enim eorum vires ignorat praxi fatagere nequit.

Omnibus requisitis gaudet lac ; sed hoc est hujus vitium ut debili ingestum ventriculo spontaneam sequens alterationem , in duas abeat partes , caseosam quæ obstruit , serosam quæ debilitat : inde raro pro votis succedere observaverant egregii viri : tamen , cum par illi non habeamus , nisi præter ventriculi debilitatem insuperanda adsint impedimenta , omni opera tentandum est num remedia dentur quorum co-usu damna præcaveri , virtutes conservari possint , & sane faustæ observationes animos erigunt.

Ipsius corticis usus vias lacti optime sternit ; dum enim vim digestivam ventriculi intendit , & acida obtundit , mire corruptelam arcet. Optime restitui anno 1753 nobilem advenarium , qui meretrici ultra modum deditus , venereas vires ita pessumdaverat ut nullum

virilitatis testimonium edere posset; languebat quoque ventriculus, & defectu nutritionis ac somni admodum macilentus erat. Sexta matutina propinabam sex uncias decocti fortissimi kinæ cui instillabatur cochlear unum vini Canarini; post horam, uncias decem lactis caprini recentissime mulsi & facaro inspersi cum aquæ naphæ unc. i. forbillabat. Prandium erat ex pullo gallinaceo affato, frigido, pane, & citho uno vini sequanensis optimi, pari aquæ quantitati remixto. Sexta vespertina kinam denuo deglutiebat; post semihoram frigidum balneum intrabat in quo per decem minuta morabatur, egrediens, lectum subibat; lactis alteram dosim cui forbile diluebatur ovum octava assumebat; nona per horam surgebat. Hæc fuit remediorum efficacia, ut dum cubiculum post octavum balneum intrarem, eo gaudio quo PITHAGORAS *εὐτυχῶς*, exclamaverit æger *erexi*. Intra mensem vires propemodum restitutæ erant.

Si cortex vetatur, en aliud adest egregium remedium, cujus usu belle reparatur dejectus ventriculi tonus, juvaturque lactis coctio & distributio aquæ nimirum chalibeatæ, quas lacti tam fauste, vera illarum natura detec-

ta, maritarunt medici nonnulli, & præfertim Fr. HOFMANNUS, quem, mixturam illam in nostro casu suasisse, jam vidimus. Ter adhibui & ter ultra spem successit. Nec hic obliviscendum curationis *amabilis illius Ducis, qui extra matrimonium se posuerat*, non manustupratione certe, & quem intra illud reposuit Ill. BOERHAAVIUS usu aquarum *spadanarum cum lacte* (t): et verum est aliis omnibus usquedum notis, roborandi scopo, palmam præripiunt spadanæ.

Aliquot cochlearia fortis infusionis menthæ, vel pilulæ ex extracto aquoso kinæ & mastice, bene quoque lactis corruptelam & damna præcavent. Mastice propria vi commendari meretur, lene est enim tonicum stimulo carens. Sed præcipua cautela dum lacte utitur, sine qua nihili sunt aliæ, & quæ omnium fere aliarum loco esse potest, hæc est, ut pauca & selecta alimenta usurpentur.

Lac foemininum, quod alia omnia vi roborante vincit, si modo nutrix sana,

(t) *Supplément à l'ouvrage de PENELOPE, Ch. I, p. 35.* Si verbis denegatur fides, remedii efficaciam, & virium restitutionem testabuntur hostes *Gallie*.

nec nimis animali diætæ & defidi vitæ indulgens, nundum expertus sum: nec omnis abest metus, quin adhibendi methodus, e mammis enim fugi debet, sua haberet pericula, vasque magis lubricitatem cieret, quam liquor vires testauraret; cautum reddit historia quam nobis conservavit CAPIVACCIUS.

Demum si nulla arte lacti assuescere possit corpus, spem non fraudabit *Alrab Arabum* seu lac ebutiratum nostrum; illud fauste suasi juveni qui hypocondriaca labe immunis non erat; biliosis tuto & jucunde usurpatur; imo ipsi lacti longe anteponendum venit quoties calor molestus, febricula, erisipelatosa labes adsunt; & optimam præbet medelam si nimia venus cito acutum & phlogisticum morbum inducit. Huc enim summopere nocerent tonica, periculo non vacat cura debilitans ut testatur observatio Cel. VANDERMONDE & ut multoties vidi; sed egregie succedit lac ebutiratum modo pinguedine omnino orbum; temperat enim, resolvit nec vires detrahit, quæ tam cito in hisce casibus amittuntur ut vix crederet inexpertus. Consonant apprime observationes Cl. GILCHRIST qui parum favet lacti in phitisi, plures ve-

ro laudes tribuit lacti ebutirato (u).

Potus parcus esse debet, tum nostris tum & omnibus debilibus. Optimus est ex aqua chalibeata & vino rubro; eligenda Burgundica aut novo castellensia; fugienda rhenana quæ acido scætent, aut alia alba, diuretica nimis, parcius tonica, & sæpe nervis infensa.

Nocivas esse evacuationes, monere frustraneum credidissem, ni docuissent nuperi casus illas in usum aliquoties trahi. Cordate ergo moneo, nullo prodesse possunt nomine sed pluribus certo nocebunt. Tabidi sunt ægri nostri & sanguine carent; sanguinem ergo si demas citiorem virium ruinam induces: & egregium est monitum Cel. GILCHRIST, *omnes guttulæ sanguinis in tabidis pretiosæ sunt; assimilans enim virtus amissa est, nec magis est sanguinis quam quod requiritur pro debilissima circulatione* (x).

Bonos humores si supersint non minus eliciunt purgationes quam V. S. vim præterea sistematis gastrici destruant, sicque digestionum vitium augment. Aliarum evacuationum noxas ad-

(t) *On sea voyage*, p. 119.

(u) *Ibid.* p. 117.

ducere inutile foret; addere vero lubet monitum viri magnæ authoritatis Ill. T. LOBB. *In corporibus, quorum fluida illam non excedunt quantitatem qua viget sanitas; si aliquid detrahas, V. S. purgationibus vel aliis evacuationibus; minues necessario vires, turbabis secretiones, & plures adduces morbos (y).*

Et hæc sunt præcipua quæ de curatione morborum ex nimia feminis deperditione dicenda habeo; desertam viam tutiorem aliis esse, suadere utinam possem; lapides omnes monstrare fastidiosum esset, velim enim neminem illam intrare, qui medice gradi nescit; unicam addam observationem quæ docet vim egregiam balneorum frigidorum, & methodum adhibendam dum kina abstinere cogimur. Juvenis viginti circiter annos natus, biliosæ gentis, vix duodecennalis nebulone socio foedam doctus erat praxim & sæpe sese stuprarat. Macilentia inde, debilitas, attonita facies & pustulis foedata. Epi-

(y) *A lettre shewing wath is the propre preparation of persons for inoculation, §. 4. ad calcem compendii, of the practice of physick, conferri debent omnia alia ejusdem authoris opera, ubique enim severe demonstravit damna venæ sect. quoties abest plethora.*

demica biliosa febre detentus fuerat ante triennium, & licet si mitior fuisset morbus diuturno languore pressus remansit. Anno 1756 extra patriam dysenteriam expertus est; redux vere anni 1757, novam febrem biliosam, sed priori longe sæviorem denuo incurrit, tædiosamque adhuc convalescentiam. Debilitas, facies pallida & pustulosa remanebant: suasi balnea frigida, tum pulverem ex cremore tartari, limatura martis, & cinnamomi pauxillo, sicque intra sex hebdomades, robur usquedum ignotum acquisivit, cujus durationem promisi modo & ipse promissis staret. Sed metus est semper, ne anima turpibus ideis diu dedita, honestioribus vix libare possit, sicque diruat quicquid boni præstant remedia. Superest ut breviter in nocturnas pollutiones inquiram.

Pollutiones nocturnæ.

Sic conditus est homo ut dum sopiuntur externi sensus, sæpe menti obversentur ideæ quas olim transmiserant. Talis quoque genitalium cum cerebro consensus, ut stimolata ideas sui generis moveant nihil turbato aliorum sensuum torpore: & vicissim, mens

venereis obsita cogitationibus, vesiculas feminales & penim in consortium ducit, toto jacente corpore. Optime inde intelliguntur variæ pollutionum species.

Prima est ex redundantia feminis, in juvenibus eufarkis, vegetis, castis; quando enim copioso femine titillantur vesiculæ dum dormiunt aliæ partes, mens quæ nullis avertitur ideis, sicque vividius afficitur nec de effrenibus compescendis motibus cogitare potest, voluptate omnino capta, veram somnians venerem, mox ejaculationem ciet, quæ modo non frequentior, damna vix infert, imo prodesse potest; sua enim incommoda habere nimiam spermatis coactionem vix omnino negare licet. Negaverunt tamen medici nonnulli, qui propriis tantum observationibus fidem facientes, in dubium vocant quicquid non viderunt. Sapientiores alii fatentur se tales non vidisse morbos, sed alienæ non diffitentur experientiæ. Terti demum illos observarunt; & eorum ducens GALENUS virum memorat & foeminam copiosiori laborantes femine, quos sanavit ejaculatio (2),

(2) *De locis affectis, Lib. VI, Cap. V. oper. omn. t. 4, p. 152, 153.*

ibidemque incredulos sic alloquitur. *Quibus nequaquam persuaderi potest, exiguum succum in una parte contentum, tantorum accidentium, quæ universo corpori accidunt, esse causam, ii omnino immemores esse videntur eorum quæ quotidie contingunt. Etenim a Phalangii ictu totum corpus affici videtur, exiguo veneno per minimum foramen injecto. Vidi ipse Monspeliæ fœminam viduam, fere quadragenariam, frequentiori quondam coitui deditam, quæ vehementes hystericos insultus patiebatur cum sensum plena extinctione; nec ulla arte liberari poterat nisi forti frictione vaginalis, quæ ejaculatoriam concussionem ciebat & spermatis copiosi emissionem, recuperatis simul sensibus & soluto paroxismo. Jussit medicus quidam, ex illis qui famam immeritam consequuntur, saphenæ sectionem, quam tanta excepit hemorrogia uterina, ut in vitæ periculum conjiceretur. Colloquendo cum docto & seni medico qui *Austriaca* castra in *Italia* diu sequutus erat, narravit vir egregius, plures milites qui non maritali caste vivebant, ob copiosius genitum semen quam in frigidis Germaniæ provinciis, epilepsia correptos fuisse, alii priapismo, alii pollutionibus vexabantur. Pro vero*

assumi potest morbos aliquoties oriri ex spermatis copia (†); sed rara certe, nec omnium dierum avis; facillime præterea diæta præcaveri possunt ut infra patebit; & ut jam aiebam, illos arceat sui diligens natura nocturnis pollutionibus. Si raræ, necessitate tantum excitatæ, nullamque virium labem relinquentes, nullam medelam poscunt. Si vero paulo frequentius succedunt, metus est ne vi consuetudinis, ut sæpe evenit, crebriores quam opus factæ, debilitatem demum & connexos morbos generent. Lex est enim indita, ut in machina humana motuum facilitas sequatur illorum repetitionem; ita ut motus sæpe citus, vel ex levissima deinceps causa imo sponte cieatur. Lex magni sane momenti in œconomia animali nec pro dignitate hucusque perpenſa, dum vix noverim hic medice commendandos præter GALENUM (a) & Ill. MATY (b), quorum neuter sibi

assumpsit

(†) Idem Dr. JAKUES quem tuitum anno 1720 nobilitatem spermatis diximus, quærebat anno 1722 an ex negato veneris usu morbi? Lepida & inanis dissertatio.

(a) *Libro de assuetudinibus, oper. omn. t. 2, p. 135.*

(b) *Dissertatio de vi consuetudinis in corpus hu-*

assumpsit rem penitus explanare. Sed ut ut caligines omnes circa modum non sint evanidæ, stat observatio. Novi salatricem Lugdunensem quæ casu vulnus circa mammam sinistram acceperat; chirurgus imperavit diætam & venerum jejunium; posteriori obtemperavit jussu, prius omnino neglexit; tertia nocte pollutionem patiebatur, quæ pluries deinceps singula nocte recurrens, adduxit intra duodecim dies marcorem & lumbaginem. Leve vulnus parum interim detrimenti experiebatur, & ad sanationem properabat. Chirurgus firme praxi suæ addictus coitum vetabat, sanguinem detrahebat & alvum repurgabat; pertæsa & languida ægra missis chirurgo & remediis brevi sanata est. Cavendum ergo ne nimis contemnatur initio morbus vix deinceps eradicandus, & longe magis expedit necessitatem illius præcavere, non nocivis V. S. & purgationibus, sed vi-

manum. Metaphysice legi possunt imm. LOCKE *Essay &c.* Lib. II, Cap. XXXIII, sagax CONDILLAC *Traité des animaux*, part. 2, Cap. II & IX. Anonimus author, *Elémens de Psycologie*, Cap. LXI, LXII, LXIII, LXIV. Novi virum, cui, ante viginti annos incendii tumultu hora prima matutina expergefacto, nunquam abhinc defuit evigilatio eadem hora.

tæ institutione & alimentorum selectu. Opipara enim mensa, & deses vita venereis insomniis valde favent, tum spermatis quantitatem augendo, tum & mentem venereis ideis pascendo.

*Otia si tollas, periire cupidinis arcus
Contemptæque jacent, & sine luce faces.*

Remediis semen extinguere nuncupatis parum fidendum esse didici observatione.

Secunda species est pollutio hypocondriacorum, quam morbidam fane dices. Obnoxii sunt tum hypocondriaci, ut vocant, *sine matèria*, quos hystericos quoque diceres; sanant tonica: tum hypocondriaci cum materia, quibus paulatim immorandum. Difficilis iis circulatio, præsertim in abdomine, irritandi facile nervi, & acres continuo irritantes humores. Eadem ergo causa qua stagnatio humorum hæmorroides ad anum & varices ad crura generat, sic & genitalium irritationem, quam voluit Deus venereas sequi ideas. Pollutiones illorum memorat BOERHAAVIUS, *verum est in somno semen effluere. Sed eo tempore animæ ludibria venerea semper obversantur. Hæc vero gonorrhœa in litteratis diligentissimis, &*

lienosis hominibus, non rara est, & sæpe tanta seminis effusio fit ut atrophiam sequatur (c). Graphice quoque depicta legitur in operibus HOFMANNI & jam ex illo monui curationis difficultatem. Difficilis est sane & periculosus morbus, numquam enim nisi detrimento suo semen ejicit hæc gens hominum; inde pollutio morbo cita, morbum semper auget. Primarius præcipue respiciendus suisque sanandus legibus. In pejus ruerent omnia si dum vigent adhuc abdominales infarctus, kinam, suaderes aut lac; sed utiliter adhibentur, succi chicoracei, extracta aut condita ejusdem generis, lac ebutiratum, tum deinceps aquæ chalibeatæ, & referatis optime obstructionibus, reliquias hypochondrialgiæ & pollutiones optime sanant balnea frigida; non excidat enim memoria clinici, hypochondrialgiam cum materia curatam, semper nervos debiles relinquere, quibus ni medearis palliatus tantum erit morbus: inde tonica vigente morbo nociva, fauste deinceps usurpantur, hicque ut & toties alibi præstantissimum remedium præbet numquam sat celebrandus cortex ille

(c) *Prælectiones in propr. inst. §. 776.*

Peruvianus, quo nos carere Deus aver-
tat. Chalibi illum maritare prodesse po-
test. Sed nihil proficietur nisi moveatur
corpus, vires enim remediorum pror-
sus infringit vita sedentaria; mens hi-
laris fervanda; protractiores cavendæ
meditationes, & interdiu venereæ co-
gitationes. Stricta sit diæta; absint præ-
sertim flatuosa illa alimenta PITHAGO-
RÆ osa, quæ, pro tempore sanum ho-
minem hypocondriacum reddunt sicque
falacem, simulque mentem turbant,
1°. circulationem alterando, 2°. quia
dum pars una ingrate afficitur patiun-
tur omnes aliæ, abdominique compa-
titur præsertim cerebrum; quotidianis
docemur observationibus aliter cogitare
pransum & inpransum hominem, &
qui pollutionibus nocturnis vexantur
nimis cauti esse nequeunt in vitanda
alimenta quæcumque quæ venereos sti-
mulos ciere possunt; magna enim est
vis alimentorum & potulentorum, jac-
tantiaque caret pulchrum GALENI pro-
missum huc optime faciens. *Ergo nunc
quoque veluti resipiscentes ii qui vi ali-
menti hos modestiores fieri, illos proter-
viores, quosdam nequiores, alios tempe-
rationes & audentes, & ignavos &
mansuetos, & lenes, & pervicaces fieri
posse agre concedunt, accedant ad me,*

quibus vesci, quæ bibere eos oporteat edocendi. Nam & ad moralem philosophiam proficient plurimum, & partis ratiocinatricis facultates ad virtutem provehant &c. (d). Nemo nescit cerevisiam inducere sæpe sævam erectionem & gonorrhæam, quæ optime probat vim veneream alimentorum flatuosorum.

Huic pollutionum speciei affinis est morbus qui furor genitalis dici potest, graphice GALENO descriptus mihi que non prætervisus. Sane, inquit, pessimus corporis status est ille; sunt enim qui genitale semen copiosum calidumque gignunt, quod eos ad expulsionem sui proritat: postquam & ventris os illis resolvit, & ipsi toto corpore non solum relaxantur, imbecillique fiunt, sed etiam sicci, graciles, pallidi, cavisque oculis cernuntur (e). Quod si propterea quod ex concubitu sic vexantur ab hoc se retrahant — non magnopere continentia juvantur, accidunt enim ipsis per nocturnas veneris imaginationes non minora

(d) Quod animi mores corporis temperaturas sequantur, Cap. IX, Oper. tom. I, p. 1230.

(e) Qui modum quo nocet nimius & præmaturus coitus breviter & bene expositum legere cupit, adeat si non arrident superius exposita CLIFTON WINTRINGHAM de podagra, p. 85, 86, 90.

incommoda iis quæ a concubitu senserunt. Sic curationem subjunxit, horum cum quidam mordax præcalidumque semen inter emittendum, sentire non solum se, sed etiam mulierem cum qua rem habebat referret: suasi abstinere a cibis qui semen genitale augerent: sumeret autem cibos non modo verum etiam medicamenta quæ id extinguerent, tum vero exercitationibus uteretur quæ supernas partes potius exercerent: — a balneo vero lumbos totos ungeret unctione quapiam frigida ex cera & succo aliquo eorum qui refrigerent. — Quorum obvii maxime sunt & semper vivi, & solani, & umbilici veneris, & psylli, & poligoni, & tribuli, & portulacæ (f). Laminam plumbi renibus impositam profuisse memorat ibidem.

Vidi morbum in viro qui a viginti quatuor annis illo premebatur; sæpe pluries de die concumbit, & talis est stimuli vehementia ut furore quasi percellatur, nec integra die, tam longa periodo, foemina vel saltem ejaculatione carere potuit. Tenue, acre, sterile semen, promptissima ejaculatio. Debilitas nervorum, histerici melancholici

(f) *De sanitate tuenda, Lib. VI, Cap. XIX, oper. t. 2, p. 397.*

insultus, mentis fractæ vires, auditus gravitas, oculorum teneritudo infelicem vexant. Medelam non præbui, plures alias periclitatus est; nocuerunt pleræque imprimis quæ defumptæ sunt e calidiorum nervinorum classe; solatium præbuit cortex Peruvianus vino infusus quem suaferat Ill. B. S. ALBINUS cujus autoritate niti gloriior; firmiterque credo successisse integram sanationem, si protractiori usui balnea frigida addidisset: sed rarum morbum, alias videre, aut curandum habere non contigit. Affinis memoratur observatio inter consultationes HOFMANNI (g).

Tertia pollutionum species illa est quam incurrunt ii qui aliquandiu aut coitui nimio, aut fœdis pollutionibus dediti, subito resipiscunt. Intelligitur facillime hæc causa; exemplum præbent saltatrix Lugdunensis, & mox adducta ex GALENO historia. Sponte patet ex prædictis curatio.

Gonorrhea simplex.

Gonorrhea, inquit GALENUS qui ve-

(g) Consult. Cent. 2 & 3, Cas. 36, oper. t. 3, p. 214.

neream non noverat, est *seminis excretio invita*, quam involuntariam quoque nominare licet. Sed significantius dixeris, *seminis assiduam excretionem cole haud quaquam extento* (b). Similem morbum plures, tum e priscis tum e recentioribus, memorant, illum inter res dubias reponit BOERHAAVIUS, *legitur in scriptis nonnullis medicis, aliquando semen sponte absque sensu effluere; sed rarissimum hunc morbum esse oportet, & numquam vidi semen effusum fuisse absque tentigine venerea, non certe semen verum in testis secretum, & in vesiculis adservatum, licet prostatarum liquorum effluxisse viderim* (i). Si propriis fides observationibus, datur uterque morbus. Viros vidi plures qui post virulentam gonorrhœam, post nimium coitum, aut masturbationes continuo effluxu genitalis liquoris absque ulla tentigine venerea premebantur: nec impares tamen subinde erectioni & ejaculationi: imo vidi illos longe magis debilitari unica ejaculatione quam amissione omnis liquidi quod per quindecim dies aut ultra effluebat. Vix fane credet

(b) *De locis affectis*, Lib. VI, Cap. VI. oper. t. 4, p. 160.
 (i) *Prælect. ubi supr.*

quisque istos vera spermatica gonorrhea laborasse; liquorum illum præbebant & prostatae, & paucae aliae glandulae urethrae adnatæ, & folliculi, & ipsa demum expirantia vasculula laxitate dilatata; idem morbus cum fluore albo mulierum; morbus tædiosus, difficilis & periculosus, debilitat enim sensum, & demum morborum catervam adducit, nec alius forsan datur quo plures langueant & demum, ni caute sanetur, intereant mulieres.

Novi alios qui simili fluxu laborabant, sed & longe magis debilitabantur & omni erectioni imo venereæ titillationi & ejaculationi impares erant, licet si adessent testiculi nec omni secretioni inhabiles viderentur. Vix dubium videtur quin istis verum testiculare semen inscie effluerit; & qui genitalia inspexit apprehendet facillime laxitatem glandularum, folliculorum, aut vasorum expirantium morbum esse necessario longe frequentiore, quam vesicularum feminalium resolutio integra, sed & hanc possibilem esse sane non diffitebitur.

Novam hic non habeo medelam; vidi balnea frigida præ cæteris omnibus optime successisse, & consonat observatio E. BAYNARD jam excitata. Medica-

menta interna ex anterioribus defumes, primasque partes tenere kina ut suadebat ratio probavit experientia. Adstringentes injectiones, œconomix animalis gnarus quisque metuet, periculum est enim summum emissaria obstruere dum remanet fluxionis causa, qua sanata, inutilia fiunt adstringentia; hic ergo numquam prodesse possunt: sed tutioris & sæpe egregii sunt usus fatus roborantes. Formulas cujus vires aliquoties expertus sum addere inutile videtur, cum similes ubique reperiantur, aut quisque facile effingere possit: utilem habet F. HOFMANNUS (*k*).

Silva monitionum.

Nimia spermatis emissio vires corporis omnino pessumdat, & omnes sæviores morbos quos secum trahit debilitas generat.

Pollutiones manuales damna illa longe citius adducunt quem naturalis coitus; & illa feminis amissio quæ concubitu cita vix debilitasset, pessimas trahit infirmitates manu educta.

Vi consensus inter genitalia & cere-

(*k*) *Tom. III, p. 214.*

brum, debilitas ex nimia feminis ejaculatione mentem admodum infirmit, & labem præsertim illi inducit manu-
stupratio; *inde juvenes qui sædo mori li-
bant, insigne memorie ingeniique detri-
mentum sentiunt, & ad studia reddun-
tur inepti (1),*

Vetustus aut gravis morbus num-
quam sanatur; initio & si numdum gra-
vior labes, medelam præbent remedia
quæ tonum solidis restituunt sine sti-
mulo; palmam cæteris præripiunt bal-
nea frigida & cortex peruvianus.

Juvenes, vegeti, valentes qui eu-
pepta & calefaciente diæta utuntur, ca-
stamque ducunt vitam, gravari possunt
redundantia feminis; sed rarissimus,
hodie præsertim morbus tuto & cito
præcavetur diæta simplici.

Pessime sæpe errant qui omni lan-
guidæ puellæ matrimonium suadent;
vegetis prodest, debilibus sæpe nocet,
& paucissimæ sunt illæ quas sanavit.
Si juvat, juvat aut copiosius educens
spermaticum humorem, aut suppressio-
nem mensium referendo: rarus primus
casus; in secundo non semper tutum
est remedium; & ut V. S. pedis, quod

(1) *Ibid.* p. 214.

initio profuisset, nocebit si alte radicalus morbus cacochimiam jam generavit. Inepte credunt omnes coitum ardere, illoque voluptate perfundi, dum e contra pallidæ, languidæ, debiles, ægrotantes, cacochimæ, vix ullo venereo gaudio fruuntur; nihil ergo boni ex concussione amatoria qua carent; sed multum mali ex subsequente gravitate. In genere, valeat quæ init matrimonium.

Decubitus supinus quem tamen deamant debiles nocet pollutoribus nocturnis, notante jam supra COELIO AURELIANO; 1°. quia viscerum & intestinorum pondere compressæ venæ majores sanguinem difficiliter traducunt. 2°. Quia lumbares muscoli compressione calefacti & refrigerio carentes calorem omnibus vicinis vasis impertiunt, sic rarefit sanguis in vasis genitalibus, novus inde stimulus.

Molliora lecta sedulo vitare necessum est; damnandæ culcitæ ex plumis aut lana; nec adhibendæ nisi quæ tomento aut palea conficiuntur: profuit pluribus talem culcitam tegere corio ut omnis calor præscinderetur.

Novi juvenem qui pollutionibus nocturnis mulctatus suavis barbitonforis cubitum

bitum eundo ciathos aliquot aquæ calidæ devorabat. Quid inde, incubus quo aliquoties jam mulctatus erat frequentior evasit & mox quotidianus, nec quicquam remiserunt pollutiones; quin imo singula nocte incubo pressus, fœminam pectus prementem & simul concumbentem somniabat; conjunctis utriusque morbi damnis, placidique somni defectu, ad tabem cito properabat. Suasi pro cœna panem & fructus crudos; lectumque subeundo, ciathum aquæ frigidæ cum quindecim guttis liquoris anodini mineralis HOFMANNI, tranquillæ noctes sanitatem mox restituerunt.

Cavendum est ne in debilibus frequentiore stimulum refrigerantibus comperire conemur; oritur enim ex debilitate nervorum, & roborantia postulat.

Vir probus Italus qui, de alio confulens morbo, me fideliter docebat quidquid passum erat corpus, narravit ante quinque annos, quod dum quondam laborabat frequentibus pollutionibus quæ vires consumeabant, fortiter ante somnum voluerit e lecto exilire simulac appareret phantasmatica fœmina; voluntati stetit mens, & idea periculi excitata fœminæ conspectu, il-

lum evigilavit sicque pollutionem præscindit : utilem observationem ille intelliget qui historiam somniorum, & consuetudinis vim accurate perpenderit.

Ægris suis optime consulunt qui eos ruris ablegant omniumque fœminarum consortium vetant.

Pauca sunt symptomata quæ specialem postulent medelam, si enim sanatio possibilis, sanatur cura generali; si hæc deficit quid proderit specialis semper debilior? Amicam utriusque unionem optime docet Ill. GORTERUS, *amaurosim ex nimia venere, generatam tardiori spirituum fluxu, vel eorum defectu, aliquoties curavi roborantibus internis, & nasalibus cephalicis, leniter stimulantibus externis, ut major spirituum fluxus fiat versus nervos opticos (m).* Tonicorum applicationem requirere genitalia jam dixi; casum vidi qui emollientia applicare necesse coegit; juvenis sexdecim annos numdum natus eo furoris devenerat ut tandem sanguinem paucò spermati mixtum manus educeret; succedebant dolores & inflammatio genitalium, casu ruris degens consulebar, mollissimum cataplasma do-

(m) De Perspirat. insens. p. 514, 515.

lores & inflammationem fugavit: audi-
vi variolas illum paulo post sustulisse
diriori quam quotidie arcessebat morti;
nec dubito quin pudenda praxis vario-
las lethales reddiderit.

Scelera sunt quæ tarda sequitur pœ-
na, & hac non carere masturbatores
demonstratum est; sed præterea cito
& acerbè mente corporeque plectuntur,
turpitudine notantur, omni privantur
excusatione & solatio, imparia sunt sæ-
pe auxilia, nullum ergo datur crimen
quod cautius vitare debeat quicumque
nondum desipit.

F I N I S.

EX MANUSCRIPTATIONE

latus & indistinctum. Quod si
etiam illud quod non habet
hunc quod non habet
non habet quod non habet
non habet quod non habet

Secundum ista quae sunt scripta
in hoc non est ratio
demonstrandum est. Sed per
& scilicet non est ratio
demonstrandum est. Sed per
excelsione & scilicet, non est
per auxilium, nullum ergo
quod carum vult debet quicquid
non est scriptum.

FINIS

ad p

117

